A. J. Kožíšek

MOŘE BÍDY

ANTONÍN J. KOŽÍŠEK

MOŘE BÍDY

SE 179 PŮVODNÍMI

SNÍMKY AUTOROVÝMI

1942

VYDALO NAKLADATELSTVÍ ORBIS, PRAHA

NÁRODNÍ KNIHOVNA
1002530804

PREZENČNÍ FOND

Copyright 1942 by Orbis, Prague

Veškerá práva vyhrazena

Zprezenčněno
(1. vyd. - vzác. vyd.)
22.5.62

54 g 1895

1944/29.6.42

Tuto reportáž jsem psal s lítostí.

Moje zážitky z cesty obsazeným sovětským Ruskem jsou hrozné. Jsou horší, než jsem je mohl vylíčit. Jsou bezútěšnější, než jsem to dovedl napsat.

Výsledky bolševismu jsou žalostné.

Važme si, že žijeme v zemi, která nikdy nepoznala podobnou bídu, važme si, že žijeme v zemi, kde člověk je opravdu člověkem! To v sovětském Rusku nebylo a není!

Moje cesta sovětským Ruskem je předznamenána poznáním, které mění názor novinářův na civilisaci, jež povážlivě dovolila, aby bylo možné v Evropě za mlčenlivého souhlasu celého světa šlápnouti na krk všemu, co musí být každému člověku svaté.

Píši jen o tom, co jsem sám viděl a slyšel, s několika nezbytnými daty, která jsem čerpal ze svých skrovných dějepisných vědomostí.

Dal jsem se vésti srdcem.

Pokusím se napsati věci tak, jak jsem je cítil. Nebyl jsem nikým ovlivňován. Jen mé svědomí mi diktovalo řádky, které budete čísti.

Přál bych si, aby se nebyly nikdy staly věci, které líčím.

Moje zážitky jsou po čertech bolestné, neradostné. Jsou laděny skoro tak jako jedno staré ruské přísloví, jímž mužici už za carského režimu vyjadřovali svou beznaději a všecku bezútěšnost své země:

„Pán Bůh vysoko — car daleko!"

A pomoci nebo nápravy se nedovoláš!

Snad bude čtenáře zajímati, jak k mé cestě došlo a proč jsem se jí zúčastnil jako jediný český novinář a současně jako první český člověk, který se mohl zblízka podívati na situaci největší a tolik zubožené slovanské země v době obrovského evropského zápolení o nový pořádek a lepší budoucnost nás všech.

Až tato kniha vyjde, budou to jistě nejen novináři, kteří procestují obsazené sovětské Rusko, ale uvidí je také dělníci a jiní čeští lidé, kteří budou míti příležitost posoudit, zda jsem měl pravdu, zda jsem se dobře díval a zda jsem správně vylíčil chmurnou zemi bolševiků.

Když vypukla válka se sovětským Ruskem, hlásil jsem se jako dobrovolník na frontu. Mé svědomí mi nedalo, abych se nepřihlásil do boje proti názorům, které jsem pokládal za zpátečnické, proti farizejství komunismu, proti židovské nadvládě nad arijskými národy sovětského Ruska.

Vždy jsem věřil, že bolševismus je strašné zlo, jehož rozšíření za hranice sovětského Ruska musíme stůj co stůj zabránit. Věřil jsem, že je úkolem Evropy porazit bolševismus. Vždyť jsem sám v letech dvacátých u nás poznal, co je komunismus.

Požádal jsem našeho státního presidenta dr. Háchu, aby moji žádost podporoval. Mojí žádosti však nemohlo býti vyhověno, což bylo odůvodněno poukazem na to, že neexistuje žádný český dobrovolnický sbor.

Tento výsledek mne však neuspokojil a nedal jsem si pokoje. Nemohl jsem se smířiti s myšlenkou, že nepoznám nic z ohromného boje, který začala nacionálněsocialistická Říše, k níž se přidaly téměř všechny evropské národy, za bezpečnost Evropy.

Chtěl jsem tedy poznat sovětské Rusko bez pozlátka bolševické propagandy alespoň jako novinář, když to nebylo možné ve stejnokroji frontového vojáka.

Na přímluvu p. W. Wolframa von Wolmara, vedoucího tiskového oddělení u úřadu říšského protektora v Čechách a na Moravě, směl jsem se přidati ke skupině světových novinářů, kteří na pozvání hlavního velitelství říšské branné moci a tiskového úřadu říšské vlády byli hosty Vůdce a říšského kancléře a tak mohli procestovati osvobozenou Ukrajinu.

Čtyřiadvacet novinářů z různých zemí vidělo tudíž totéž, co já sám, a jejich zážitky byly už částečně uveřejněny v novinách všech světadílů.

Byli to Italové *Chiarelli,* korespondent listu „Giornale d'Italia", *Belotti* — korespondent „Stampy", *dr. Aponte* — korespondent deníku „Corriere de la Serra", *Rivelli* — válečný zpravodaj listu „Gazeta del Popolo", *Massiglia* — redaktor známého deníku „Popolo d'Italia". Japonský novinář *Tomoeda* — jako berlinský korespondent tiskové kanceláře „Domei", *Mogi* — redaktor tokijského listu „Asahi Šimbun", *Uresino* — jako berlinský zpravodaj velkého tokijského listu „Niši Niši".

Ti zastupovali v této pestré směsici novinářů tisk Asie.

Representanty amerického tisku byli korespondent tiskové agentury „United Press" *Oechsner,* tiskovou kancelář „International News Service" zastupoval Mr. *Speack,* hojně v Evropě otiskovanou korespondenci „Associated Press" *Mr. Fischel* a konečně byl tu i korespondent velkého deníku „Chicago Tribune" *Mr. Small.*

Z neutrálních novinářů byli zastoupeni Švédové redaktorem Gunnarem *Müllensem* — jako berlinským korespondentem listu „Aftenbladet" a Erichem *Lindqvistem,* jenž dopisuje časopisu „Sozialdemokraten", Švýcaři Paulem *Wernerem,* korespondentem

Zahraniční novináři na nádvoří jagellonské university v Krakově.

Ve lwówské ukrajinské opeře se začínalo „Faustem".

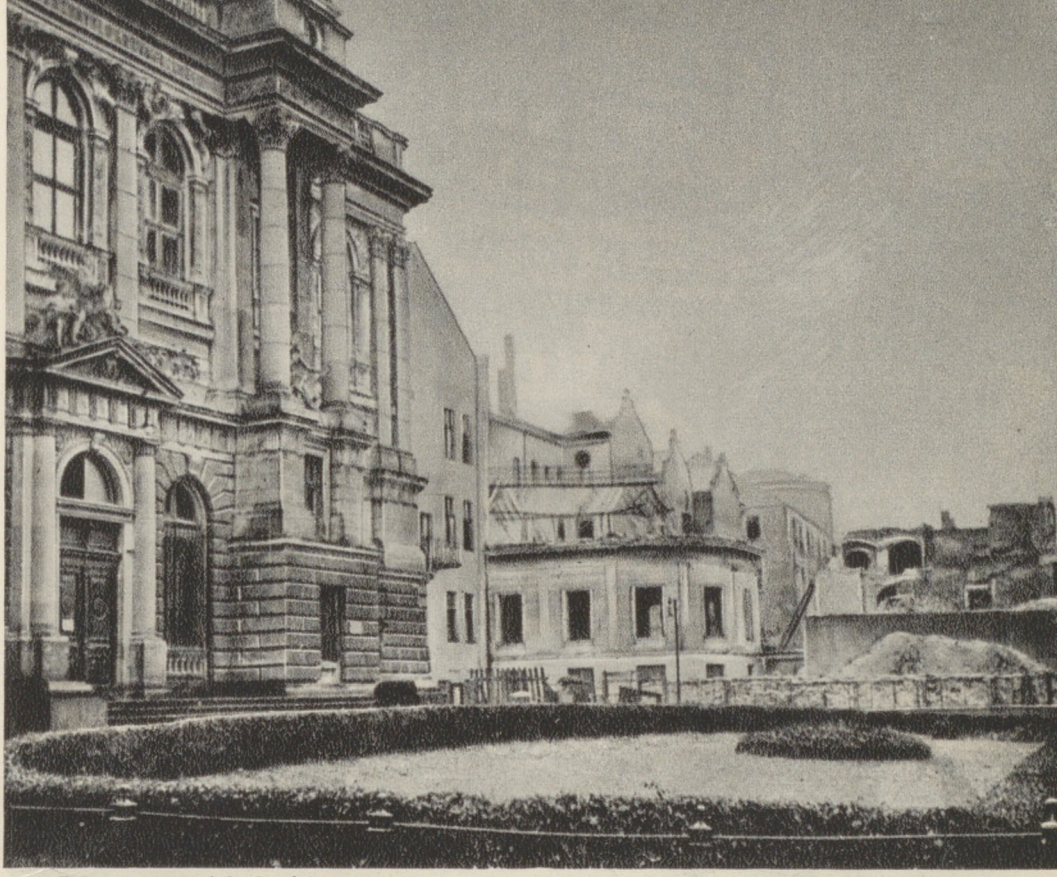

Zříceniny před lwówským museem.

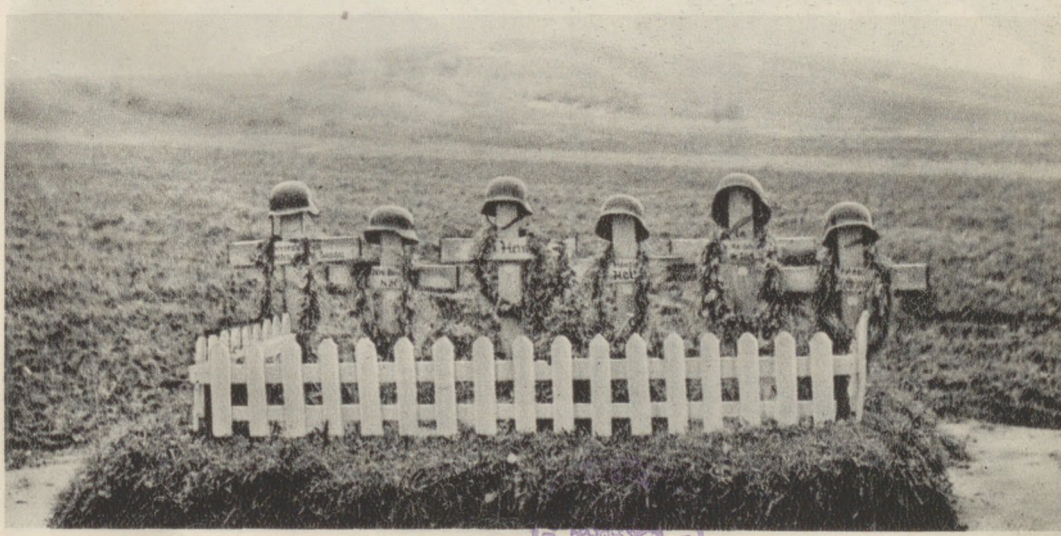

Hrob šesti chrabrých bojovníků u Szechynie.

Vojenské orientační tabulky ve Lwówě.

Bulharský novinář Savov přispívá na Ukrajinský Červený kříž.

„Tribune de Genève", s nímž jsem se již setkal na španělské frontě na straně generála Franco.

Dán *Knudsen* z kodaňského listu „Berlingske Tidende", Španěl Lluis *Sanchez* z madridských „Informationes", Bulhar *Savov* ze sofijského listu „Dnes", Rumun *Popa,* korespondent tiskové kanceláře „Rador", dále Slovák Rudi *Strieženec,* tiskový atašé slovenského vyslanectví v Berlinu a korespondent „Gardisty", Mad'ar André *Gellert,* korespondent oficiální tiskové kanceláře „MTI", Srb *Radulovič,* berlinský zpravodaj bělehradského listu „Novoje Vreme", a moje maličkost za český tisk, to byli další účastníci cesty, na niž nikdy nezapomenu.

Výpravu doprovázeli obětavý Leo Albrecht *von Schimpff* za tiskové oddělení říšské vlády, dr. *Bassler* ze zahraničního úřadu, jehož jazykové znalosti nám často prospěly, a z vrchního velitelství branné moci poručík *A. Willimeck.*

Nebyla to věru pohodlná cesta. Vždyť vedla končinami, kde je každý odkázán sám na sebe, končinami, kde se ještě kouřilo z trosek a kde všechny stopy bojů nebyly ještě zahlazeny. Novináři byli vyzbrojeni jako vojáci na frontu, museli míti všechny potřeby vojáka: příbor, vojenskou misku, pokrývky, lékárničku. V autech byly konservy, chléb a různé jiné potraviny i nápoje.

Příprava této cesty si vyžádala velké námahy. Nebylo také věru lehké vyhovět čtyřiadvaceti zvědavým novinářům, z nichž každý měl jiná přání, z nichž každý byl přesvědčen o své důležitosti, a z nichž každý měl pak psáti pro jiné čtenáře. Pro čtenáře, jejichž zájmy i názory jsou tak rozdílné. Prožili jsme však osmnáct dní upřímného kamarádství a skvělé duševní pohody.

Vyjeli jsme z Berlinu ve dvou pohodlných vojenských autokarech. Poručík Willimeck jel v malém osobním vozu Mercedes, který se na nesjízdných sovětských silnicích podivuhodně osvědčil, ačkoliv je nízko karosovaný, což bývá v těchto krajích na závadu.

Cesta vedla přes Breslau, Gleiwitz, Krakov, Jaroslaw, Przemysl, Brody, Dubno a Rowno do Kijeva, přes Bělaja Cerkov, Stawiczew, Uman, Pervomajsk do Nikolajeva, odtud do Orčakova, Oděsy, Tiraspolu, Tighiny, Kišiněvu a přes Bukurešt, Budapešť, Zvoleň, Žilinu a Oderberg zpět do Berlinu.

PO DVOU LETECH

V září roku 1939 jsem jel též s výpravou novinářů na bojiště. Čeští novináři jako první jeli se tehdy podívati na poražené Polsko. Varšava se ještě bránila. O několik dnů později jsme byli přítomni vstupu říšské branné moci do bývalého hlavního města polského státu, který přestal již existovat.

Jeho představitelé opustili zemi, kterou uvrhli svým nesmyslným počínáním do neštěstí.

Z Gleiwitz jedeme toutéž silnicí jako tehdy.

Na bývalé polsko-německé hranici jsou ještě znatelné stopy ozbrojeného konfliktu, který vyhladil s mapy Evropy kdysi pyšné Polsko jako samostatný stát.

Zrezavělé drátěné překážky a růžence šedivých bunkrů trčely nemohoucně v polích rozbrázděných pluhem; ale ta pole byla již znakem nového života v této části Evropy, odkud počalo válečné tažení za lepší život Evropy zítřka.

Drobný déšť padá v jemných kapkách. Jako rosa na květiny padal do podzimního rána a osvěžoval vzpomínky.

Ano, tatáž imposantní silueta průmyslových závodů, vysokých pecí, dolů a železáren. Tenkrát to bylo všechno mrtvé, neživé. Stroje se zastavily před mluvou zbraní.

Teď potkáváme dělníky, kteří spěchají do práce. Na hlavě čepici, v ruce konvičku s jídlem, z kapsy čouhá růžek papíru, v němž je zabalen chléb. Chléb, který dělník zase bezpečně a důstojně vydělává.

Jedeme po téže silnici, stejným krajem a přece to není totéž.

Státní knihovna ČSRS - Universitní knihovna v Praze
LAND. U. UNIV. BIBLIOTHEK PRAG - ZEM. A UNIV. KNIHOVNA PRAHA

Rozdíl je přímo hmatatelný. Jsme zase u toho nízkého jehličnatého lesíka, kde před dvěma lety nám byly rozdány zbraně — tak málo to tu bylo bezpečné — ale dnes je všechno jiné. Je šedý den a přece je jasno; ačkoli prší, zdá se, že svítí slunce. Snad proto, že se náš zrak nesetkává s troskami jako tehdy, snad proto, že lidé nestojí dnes v zármutku před svými chaloupkami s doškovou střechou, ale usmívají se a kynou nám na pozdrav se zápraží domů s břidlicovými střechami, před domy klidné pohody a bezpečí.

Tato země se nezměnila, ale má úplně novou tvář, má novou duši, má nový oděv. Zářivá čistota místo staré polské špíny. To bylo to první, čeho jsem si povšimnul. Kde je čisto, jsou i lidé zdravější. I to bylo vidět. Dříve bylo před okny hnojiště a nyní jsou tu zahrádečky nebo zelené trávníky. Vojáci ustoupili civilní správě a teď, kdy se začíná třetí rok Generálního gouvernementu, můžeme správně posoudit blahodárný německý vliv.

Evropa posunula své kulturní hranice dále na východ. A tak to jde krok za krokem.

V Generálním gouvernementu bylo vybudováno přes 8000 km nových silnic. Prvé kilometry se stavěly ještě za hřímání děl. Bylo to téměř až u Lodže, kde jsme v září 1939 uviděli mladé muže říšské pracovní služby lopotící se, ale s písničkou na rtech, na nesjízdné cestě, po níž pochodovala vítězná německá armáda a polští vojáci vláčeli smutek své porážky.

Dnes jsou již silnice v bezvadném stavu — zítra k nim přibudou nové.

Sto tisíc Poláků je zaměstnáno ve veřejných službách. Miliony ostatních nalezly jistý chléb.

Zítra bude nová Evropa potřebovat další miliony pilných rukou, které dosud zahálely, nebo od nichž bylo daleko do úst.

Hranice se posunují stále dál a dále, německý vliv poevropšťuje nejzapadlejší části našeho starého kontinentu. Jaké ohromné jsou

tu všude změny. Zázračné proměny. A to všechno uprostřed války. Jaký to gigantický rytmus práce těch, jimž byla svěřena péče o tuto oblast Evropy. Před svým odjezdem byl jsem hostem našeho vyslance v Berlinu dr. Frant. Chvalkovského v jeho útulném domě v Berlinu-Zehlendorf. Pomáhal mi již dříve v Římě, abych se dostal do Francova Španělska, když mi někdejší československé ministerstvo zahraničí odmítlo dáti povolení k této cestě.

Při své berlinské návštěvě jsem hovořil s Dr. Chvalkovským o různých věcech, až jsme přešli na politiku. Dr. Chvalkovský o ní řekl: „Politika je vážná věc. O té se zde mnoho nehovoří. Ne každý o ní mluví; jen ti, kteří jsou k tomu povoláni. Je neuvěřitelné, s jakou odvahou lidé malují hranice zítřejší Evropy, jak hovoří o tom či o jiném problému, jak lehkomyslně se zabývají věcmi, o nichž ti nejpovolanější mlčí, ohromeni jejich vážností. Politika je vážná věc. Něco docela jiného je politikaření..."

Na tato slova jsem si vzpomněl při jízdě do Krakova.

V býv. Polsku se stejně lehkomyslně politikařilo. Nebyl veden boj o práci, o zabezpečení člověka, nedělala se sociální, hospodářská a kulturní politika, ale vedl se urputný boj o nepřirozenou politickou linii a na člověka se zapomínalo. Nezabránil tomu ani starý maršál Pilsudski. Jeho nástupce Rydz-Šmigly pohřbil svým politikařením nakonec i polský stát.

Dnes se v Polsku nepolitisuje — ale pracuje. Politiku dělají jen povolaní a výsledek je patrný na každém kroku. Možno právem tvrditi, že generální guvernér Dr. Frank se svými spolupracovníky tuto zemi zvelebil.

Poznávám, jak blahodárně lze využít evropské kultury k prospěchu celého evropského světadílu. Kdo není hluchý a slepý anebo kdo není nenapravitelným sobcem, musí pochopiti, že Říše bojuje velký a spravedlivý boj, jehož vítězství bude vítězstvím nás všech.

Lepší zítřek potřebuje ovšem průkopníků, neboť nic na světě, žádná velká myšlenka, žádné velké dílo se nezrodilo bez svých

prvních vyznavačů a proroků. To jsou rozsevači víry, k níž se jednou dopracuje každý, jeden dříve, druhý později.

Ať již svět chce nebo nikoliv.

*

Ujíždíme ke Krakovu. Krajina má novou tvář. Stopy války byly zahlazeny. Žádné zříceniny, žádné rozbité mosty nebo jiné připomínky. Jen Židé se žlutou Davidovou hvězdou na prsou jsou stejní.

KRAKOV

Před dvěma roky projížděla Krakovem vítězná armáda, hrbolatá dlažba duněla pod tíhou polních děl a těžkých nákladních automobilů. Chvěla se pod kroky vojsk. V ulicích byl zmatený ruch nejistoty a očekávání.

Krakov, město postavené německými staviteli, pozvanými polskými panovníky ve XIII. století, Krakov, město bývalého habsburského mocnářství, prožívalo zase chvíle dějinného významu.

Před tržnicí Sukiennicí se kupilo obyvatelstvo a vzrušeně rokovalo. Tehdy i dnes. Tlampače jako by nepřestaly od té doby volat do ulic o vítězstvích říšské branné moci. Tehdy volaly o hrdinství armády, o osmnáctidenní bitvě s výsledkem zničujícím pro polskou armádu. Také nyní volají zprávy o vítězství, zaznamenávaném na ohromné mapě, před níž hlouček zvědavců komentuje obchvatovou techniku moderního válečnictví a její výsledky.

Na tržišti je živo. Venkované nabízejí drůbež, sýry, ovoce. U průchodu památnou Sukiennicí prodávají povídavé babky květiny, anemické chrysantémy, poslední růže a podzimem drsně vonící tuberosy.

Město změnilo svůj vzhled. Vládne tu pořádek. Není to více vojenský tábor. Jediná stráž stojí před domem NSDAP. Mladý muž hezké tváře, nohy rozkročené, pušku přes rameno, energickou bradu vysunutou vzdorně, odhodlaně a nebojácně vpřed. Imponuje klidem.

Druhá stráž je na Wawelu, ale tam jsme se tentokráte nedostali. V — Říše vítězí pro Evropu. V — symbol vítězství. V — na

obchodech, na úřadech, na klopách kabátů. Tato akce přiznání se k vítězící Evropě měla úspěch ve všech evropských zemích.

Pohled do výkladních skříní už nebolí jako kdysi. Potravinové i textilní obchody jsou dobře zásobeny. V obchodě firmy Baťa jsou hezké střevíce. Jen cigaret je trochu málo.

Něco mi chybí, něco, co tu před dvěma lety udávalo ráz města. Nemohu na to dlouho přijít, teprve až jsem potkal pejzatého Žida v ušmudlaném kaftanu, jsem to našel. Ano, tehdy tu bylo tolik Židů a všichni se drze pokoušeli vydělat si několik zlotých. Brebentili hebrejštinou, nabízeli všecko možné zboží, cigarety, zápalky, pohlednice, tkaničky, ručně tkané koberce, výšivky.

Mění se historie této země.

Židé zde přestali hráti jakoukoliv úlohu.

Židé byli přestěhováni do ghetta.

Odloučiti židovské obyvatelstvo od ostatního bylo nutné z důvodů zdravotních ještě naléhavěji než z příčin jiných. Nakažlivé nemoci byly šířeny většinou jen Židy, neznajícími jakýkoliv pojem hygieny. Lékařskou prohlídkou se zjistilo, že jsou nositeli nebezpečných infekčních chorob, rozšiřovateli bacilů a hmyzu.

Vzpomínáte na ně, když přišli k nám za světové války z Haliče a odjinud z východních krajů bývalého mocnářství? Přišli s rancem a v umaštěném velurovém klobouku pejzatí Mojšlové. Obsadili krásné byty v obchodních čtvrtích. Vši jim lezly po šatech, v jejich bytech byla hejna štěnic a švábů. Po čase se trochu přizpůsobili. Odložili kaftan.

Když se jim dobře vedlo a když poznali, že na gojích lze vydělati hodně peněz, ustřihli si i pejzy a hleděli se nepozorovaně vmísit mezi arijské obyvatelstvo. Jak to dlouho trvalo, než měli nejhezčí obchody na nejživějších čtvrtích, než je tučná konta v bankách zařadila mezi vážené občany, zvláště když se stali za peníze i občany města?

Haličský Žid je přísný talmudista. Může-li, nosí kaftan, pone-

chává si pejzy, zvláště dnes, kdy nikoho neoklame i kdyby se asimiloval co nejvěrněji.

Prozradí jej Davidova hvězda, ochranné opatření arijského světa proti židovské vychytralosti i licoměrnosti. Žlutá hvězda Davidova říká: Pozor! Mějte se na pozoru! Je to Žid! Nejúhlavnější nepřítel Arijců, nepřítel nad jiné nebezpečný, podporovatel všech podvratných doktrin, ničitel arijské kultury, zakuklený spojenec našich protivníků.

Jak se před Židem nejlépe chránit? Tím, že jej úplně oddělíme od ostatních obyvatelů. Židovské ghetto není opatření, které jsme teprve nyní vynalezli. Od pradávna se lid chránil proti židovským vetřelcům, nedovoloval jim vstup do měst, nedovoloval jim, aby kupovali půdu, nesměli míti obchody uvnitř města. Přišly však doby, kdy peníze měly větší moc než čest. A Židé se stali málem pány světa. Evropa je první, která se jich zbavuje bez milosti; první chrání čest krve, příkaz našich praotců.

I Krakov má ghetto.

KRAKOVSKÉ GHETTO

Uvážíme-li, že třetina krakovských obyvatelů byli Židé, a vezmeme-li v úvahu, že v Krakově zůstalo po skončení války asi 250.000 obyvatelů i po vystěhování mnohých Židů dále na východ, žije ještě dnes v krakovském ghettě jistě přes 50.000 Židů.

Je to město s obchody, řemeslníky a vším co město potřebuje. Židé mají v ghettu vlastní správu a ta je odpovědna německým úřadům. Mají vlastní policii, vlastní poštu, vydávají také židovské noviny.

Je to město v městě.

Vchod do ghetta je přísně střežen. Nikdo nesmí dovnitř nebo naopak ven bez řádného průkazu. Arijec musí míti zvláštní povolení k návštěvě ghetta. Židé se během staletí mezi ostatním obyvatelstvem přizpůsobili. Nebylo vždy snadné rozpoznat je. Teprve prohlídka židovského ghetta ukazuje, jak se od nás lišili, jak se tato rasa stále liší od ostatních evropských národů. Je opravdovým dobrodiním oddělit Židy od Arijců a zneškodnit je tak.

Vysoká brána s Davidovou hvězdou uzavírá krakovský židovský svět.

Před branou stojí polský strážník. Zůstal ve službě, naučil se novým pravidlům, koná bezvadně svoji službu. Za branou židovský policajt. Vysoký ryšavý výrostek bestiální tváře. V ruce má klacek. Model pro obraz rituálního vraha.

Odporné typy — odpuzující. Tváře jim hoří, oči svítí jako šelmám. Postavy jako z herodovského filmu o vraždění nemluvňátek. Zločinecké tváře nebo úlisně podlouhlé obličeje s krutýma očima.

Zírá z nich vztek, nenávist, podlost.

Uvědomuji si zcela jasně, že musíme býti vděčni nacionálně socialistickému Německu za to, že zbavuje Evropu židovského vlivu a že nás chrání před touto zločinnou rasou. Jak jinak bychom také poznali, jakou úlohu hráli v našem životě, kam nás vedli, jak nás okrádali, vykořisťovali a jakou stavěli umělou hráz mezi nás a naše arijské sousedy, s nimiž jsme dříve žili v míru, v nejlepší shodě a přátelství, které je tolikrát a jasně zdůrazněno v dějinách.

Židů je na světě necelých 17 milionů, ale ovládali téměř celý svět. Ještě dnes vládnou v Americe, jsou pány Anglie a byli také pány nad miliony duší v sovětském Rusku. Z českých zemí si vybudovali „Petach-Tivah" — Bránu naděje — bránu naděje na ovládnutí celé Evropy. Žid vypovězený z kteréhokoli státu nalezl vždy u nás útočiště. Židé, zednáři, židomilci, všichni společně upravovali cestu k židovské světovládě. Otevřeli Židům cestu ke každé kariéře, pomáhali jim k bohatství, pomáhali jim k moci. Židé diktovali zákony. Také v býv. Polsku tomu bylo tak. Přesto, že se arijští obyvatelé vždy bránili, ovládali národ Židé, vlastnili největší majetek, měli v rukou průmysl, obchod a finance.

Ke svým chudým souvěrcům byli krutí a nemilosrdní. Nechali je umírat v bídě. Krakovské ghetto obývají nyní jen chudí Židé. Bohatí upláchli dávno do Rumunska, odtud do Anglie — nebyli-li přes hory a doly již při prvních dělových ranách této války, jejímiž jsou mravními původci. Neboť tuto válku připravovali a podporovali finančně nejen ve Varšavě, ale i v Londýně a v Paříži, tuto válku — jako všechny dřívější — podporovali jejich souvěrci ve správních radách zbrojařských podniků, povolujících úvěr na zbraně, střelivo a ostatní válečný materiál.

Krakovské ghetto je pozoruhodné město, položené ve staré části Krakova, zcela isolované, oddělené. Jsou tu krásné, několikaposchod'ové domy, ale i nízké chatrče. Všechny jsou zanedbané, špinavé, okna nečistá, bez záclon, dvorky pokálené jako od svin-

čat. Nemytá a nečesaná děcka pustoší malé zahrádky, které jsou tu a tam před malými domky. V atmosféře mrholivé přepršky je to strašné město tohle ghetto. Zcela takové jako ghetto ve filmu režiséra Veit Harlana „Žid Süss".

Zabedněná okna, rozbité dveře, tam stará Židovka s vlasy jako rozcuchaná paruka vylézá před dům a něco si mumlá.

Ulice jsou prostorné, aby jimi pronikal vzduch, očišťující toto pařeniště infekcí, špinavé brlohy židovské rasy, libující si v nečistotě.

Je poledne a Židé zaplnili ulici. Vyhladovělé, povadlé holky, běhny, které stály dříve ve dveřích polských nevěstinců, vypasení obchodníci, šejdíři, kapesní zloději — to bylo jejich časté zaměstnání, rabíni v kaftanu s kožišinovým límcem.

Namalovaná mladá Židovka ve špinavé košili utíká k oknu. Uslyšela hukot motoru auta před námi. To se teď nestává často, aby jelo auto tímto ghettem. Polonahá holka činí nestoudné posunky. Asi si vzpomněla na své dřívější zaměstnání — snad je provozuje dále ještě v ghettu.

Jeden z rabínů hořekuje:

„Oh, Bože Abrahamův a Isakův, který jsi nám slíbil království na tomto světě, podívej se na nás! Národ, kterýs sobě vyvolil, není než prachem, vítr jej rozmetá do všech koutů světa..."

Židovský policajt přetáhl starého rabína holí, zaháněl ho pryč, ale rabbi hrál divadlo dále. Policajt se na nás podíval, uklonil se až k zemi a pokrčil rameny. Pak se vrátil znovu k rabbimu, naplivl si do dlaní a přetáhl mudrlanta ještě jednou — důkladněji. Pak se znovu úslužně zasmál. Ani druhá rána nepomohla. Židovský policajt si zavolal „kolegu", ale my se dostali mezitím již k východu z ghetta a rabbi hned potom přestal sám.

K čemu také hráti divadlo, když není posluchačů.

Není větších komediantů nad Židy. Bylo by ovšem nesprávné

hovořiti v souvislosti s nimi o nějakém hereckém umění. Je to jen přirozený rys židovské povahy — přetvářka. Šalba a vypočítavý klam!

Dva Židé v kaftanu — starší má na hlavě starý tvrdý klobouk s proraženou střechou, druhý, mladší, má placatou čepici se štítkem — se hádají a štěkají na sebe jako vesničtí psi.

Život v ghettu se odehrává přede dveřmi. Židé si hledají na čerstvém vzduchu vši, venku hodují, modlí se, hádají se, rvou si vlasy a kují pikle. Až se odtud vystěhují, bude asi třeba celou tuto čtvrt spálit, protože desinfikovat se jistě nedá.

Nepodává to ovšem dobré vysvědčení býv. polské vládě, která nedovedla tu špinavou čeládku naučit pořádku, nedovedla ji přinutit, aby se myla a udržovala své byty v čistotě. Režim býv. Polska tomu nedovedl ovšem naučit ani všechny Poláky.

Radujeme se při odchodu z ghetta. Byla to hnusná podívaná.

*

Na mostě přes Vislu pochodovali mladí Poláci v modrých pracovních uniformách. Příslušníci dobrovolné pracovní polské služby mládeže. Šli rázným krokem, oči se jim radostně leskly a hleděly upřeně kupředu. Zpívali si pochodovou písničku.

Šli domů z práce. Upravují někde silnici nebo obdělávají pole.

Hlásí se k nové Evropě přesvědčivým gestem — skutečnou prací.

Nad Wawelem, krakovským starobylým hradem polských králů — odpočívá tam také maršál Pilsudski — vysvitlo na okamžik slunce a zalilo zlatovím matnou šeď krajiny.

OD KRAKOVA K PRZEMYSLU

V Krakově jsme se setkali s několika představiteli správních úřadů. Byli to vesměs mladí, energičtí mužové. Učinili na mne hluboký dojem, protože jsem poznal, že konají rádi svoji průkopnickou práci, jak tomu bylo u Němců již v minulosti, kdy Krakov byl německým městem. Jsou to vesměs lidé ovládaní velkou myšlenkou, jsou to fanatici práce pro vlast a pro ideály nacionálního socialismu. Jsou to apoštolové nové Evropy. Ohromují silou ducha a nezdolností vůle, s jakou překonávají i ty nejtěžší problémy, s nimiž se setkávají.

Byli jsme novináři z různých zemí — každý z nás jinak smýšlel. Každý z nás měl své vlastní názory, vždyť jsme byli již všichni v letech, kdy si novinář nedá nic namluvit. A přece jsme pozorovali, že mezi těmito mladými muži a námi panuje jakési příbuzenství, že si rozumíme.

Práce a její výsledek jsou dorozumívací prostředky lidských hodnot.

Myslím proto, že mladí lidé se vždy dohodnou, dorozumějí se, jakmile se navzájem ocení, jakmile poznají, co který dokáže, co dovede. A proto nemám žádných obav o český národ. Musíme býti ovšem rozhodnuti vykonati toho co nejvíce a pracovat tak dokonale jako nikdo jiný.

Žádné filosofování a hloubání, žádné zbytečné řeči a prázdná slova, ale — práce!

Nemáme příčiny podléhat nějaké duševní krisi, nemáme příčiny,

abychom klonili hlavy. Snažme se o malé úspěchy. Přinášejí často velká vítězství.

Moderní civilisace přináší velké možnosti.

Myslíte, že naše možnosti civilisačním pokrokem uvadají? Nikoliv — ale nesmíme sami ustrnout, nesmíme zapomínati myslet na evropské společenství, které dynamisuje ducha dnešní Evropy.

Zastavíme-li se tam, kde jsme dnes, nestojí zato, abychom vůbec žili.

Krajem kolotá nový život. Poláci mají živý temperament, jako by v jejich žilách byla kapka jižní krve. S rozkoší pozorujeme změnu, která se tu stala. Sváteční nálada. Nevadí ani to pošmourné počasí. Po cestě potkáváme sedláky. Nízké vozíky táhnou malí, černí koníci. V polích se dodělávají poslední práce — než přijde sníh. I ti sedláci mají jiný vzhled, než mívali kdysi. Loni jsme je potkávali jako zajatce s tupým výrazem v tváři. Dnes jdou pokojní — s mladistvým elánem. Nadšeně přijímají různé novoty v hospodářství. V Haliči bývalo hospodářství nevýnosné.

Mimo ruch krakovských ulic jeví se všechno jen v číslicích. Sedlák počítá, účtuje. Pro něj je žití jen knihou se stránkou „dal" a „má dáti". Sedláci nedbají o požitky ducha, ale hledí si požitků těla.

Židovský živel se rozlil po celé Haliči a nedal nikdy sedlákovi možnosti žíti jinak. Všelijaké politické pokusy bývalých polských agrárních politiků prospívaly jen statkářům a šlechticům, jak tomu bylo již v bývalém habsburském mocnářství, a ty měl v područí Žid s podepsanými směnkami, aby se šlechtic mohl ukázati v lesku ve Wien nebo na francouzské Rivieře. Politici odkoukali manýry ze západu, lid si však nepřiblížili, protože ten zůstával svérázný, potřeboval svou kulturu, hodící se pro jeho individuální duši.

Dnešní správa Generálního gouvernementu má velké poslání a plní je s vyloučením všech snah germanisovat polský národ.

„Naše poslání je kulturní; nepřišli jsme germanisovat, ale získat lid pro novou Evropu. Polský národ začíná rozeznávat rozdíl mezi minulostí a přítomností. Problém je však ztížen tím, že jsou zde velké národnostní rozdíly. Jsou zde ještě Rusíni, Ukrajinci... — ale dosáhli jsme již velkých výsledků," vysvětloval mi mladý úředník civilní správy v Reichshofu, kde jsem se s ním setkal v německém klubovním domě.

Z Reichshofu směrem k Jaroslawi jsou četné nové doklady německého vlivu.

Vzpomněl jsem si na přednášku říšského ministra a presidenta Říšské banky Walthera Funka. Ten řekl na projevu Společnosti pro jihovýchodní Evropu v červnu 1941, že „války jsou podle Friedricha Nietzscheho velikými učiteli základních filosofických nauk, v jejichž jménu se vede boj o nové utváření světa. Právě naši odpůrci se velkohubě prohlašují za jediné oprávněné představitele takových filosofií. My jsme však už vytvořili velmi reálný, nový svět. A v tomto světě stojí už také nový hospodářský řád — hospodářský řád nové Evropy".

Vliv tohoto hospodářského řádu poznává dnes i polský lid. Letos snad po prvé bude moci klidně polský sedlák usednout k odpočinku po rušném, pilném létu. Mají své v suchu.

Sklízí se poslední zbytky řepy. Hospodáři jdou těžce vedle svých povozů, vlekou boty s nalepeným blátem a úrodnou měkkou půdou. Mají staré vojenské pláště a uši zmrzlé do modra.

Za Jaroslawí rozeznáváme již v husté večerní mlze první obranné linie, pás závor a železných jezdců, ostnaté dráty. Těchto linií je několik. Německá branná moc nikdy nepodceňovala nepřítele a nezapomněla na nic v obranných opatřeních, i když byla jista, že porazí nepřítele v nejbližších hodinách.

Do Przemyslu vjíždíme již za tmy. Rozeznáváme obrysy lidí,

V Zapitowě přenášejí slavnostně do školy kříž.

Malé účastnice slavnosti v Zapitowě.

Kostelní báby — všude stejné . . .

Ukrajinský lid je zbožný.

První těžké sovětské tanky jsme viděli u Zapitowa.

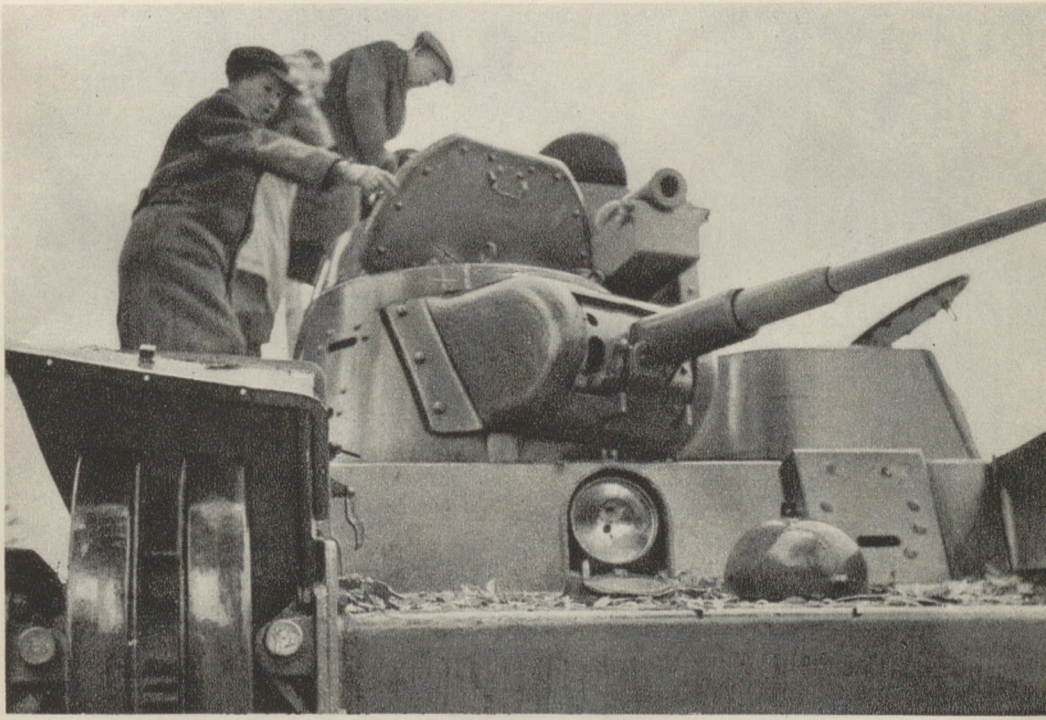

Novináři si prohlížejí sovětské pohyblivé pevnosti.

Ani tyhle kolosy neodolaly německému náporu.

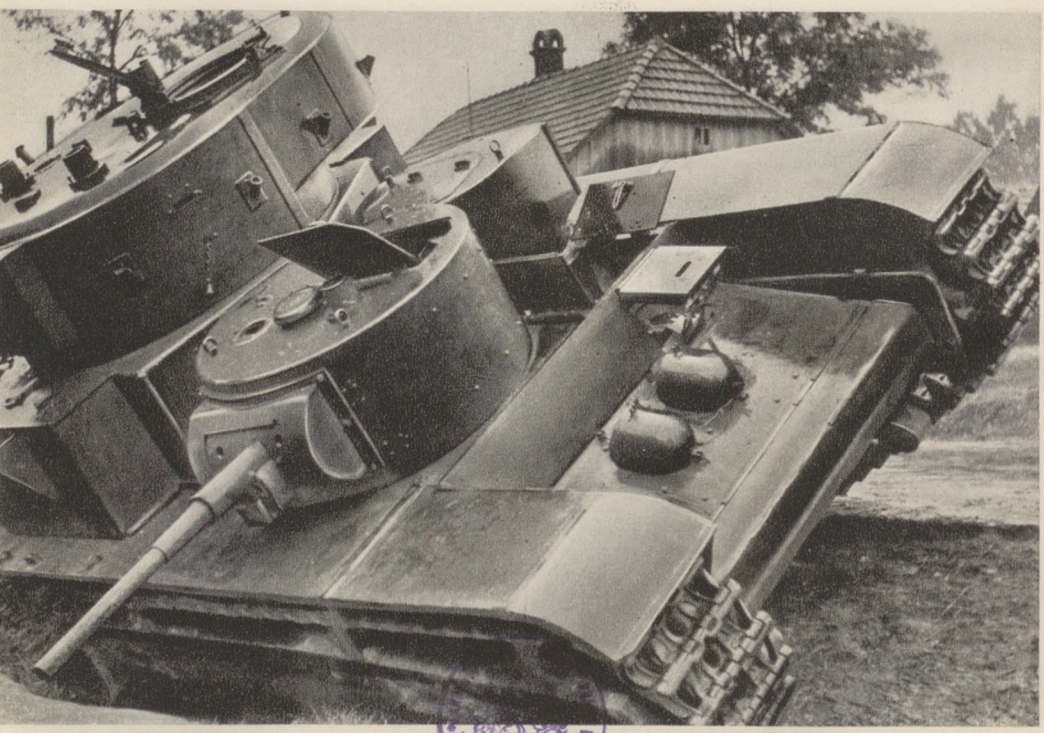

Neživá oběť války.

chránících se před deštíkem a večerním chladem — pytlem přehozeným přes hlavu. Tak to dělávají u nás malí pastevci. Trosky domů trčí zoufale k olovnatému nebi. Všechno působí nevlídným a smutným dojmem.

Przemysl... Co tu již teklo lidské krve. Hladina řeky San stoupla by hodně vysoko, kdyby se najednou její příval přihnal a vlil se do ní, jak se rozlévala krev po bojišti v tomto kraji.

Za světové války byl Przemysl jako světová pevnost rakouská obléhán Rusy. V březnu 1915 se musel pro nedostatek potravin a střeliva generál von Kusmanek vzdát. Čtyřicet tisíc zajatců. Po bitvě u Gorlice—Tarnowa dostal se Przemysl dne 3. června 1915 do rukou spojených vojsk německých a rakouských.

Przemysl, město na sovětských hranicích, které tvořila řeka San, čítalo před vypuknutím války se sovětským Ruskem přes 50 tisíc obyvatelů. Obchodní a průmyslový život se čile vyvíjel, obchodovalo se s kůží, plátnem, které bylo kdysi vyváženo do celého světa.

Po krutých červencových bojích bylo město poškozeno, obyvatelé neměli ani čas se vystěhovat, skrývali se ve sklepích a byli svědky prvního náporu na řeku San. Na druhém břehu byla sovětská část Przemyslu.

Most, jenž spojoval obě části, byl vyhozen do vzduchu. Avšak němečtí pionýři ihned postavili jiný.

Na druhé straně Sanu byly domy na nábřeží po přesných zásazích německých dělostřelců jako když na kuželníku spadne všech devět. Sesypané zdi, hluboké otvory do stěn, které ještě stály, prach a kousky omítky. Rumiště! Žalostné výsledky bolševického odporu.

Německý dělostřelec s druhého břehu zasahoval přesně. A co nevyřídil dělostřelec, udělal letec.

Částečně se zachovala židovská synagoga — patrně přál židovský pánbíček svým věrným více než těm ostatním — a pak jedna ulice natažená k východu z města. Tam byl brloh honosně na-

zvaný „Hotel Viktoria". Zaplať Pánbůh, že stál — i když v tak zubožením stavu. Vždyť jsme musili tahat los, kde kdo budeme spát; budou-li spát všichni, to bylo otázkou.

V německé části Przemyslu je to jiné. V Německém domě nebylo sice dosti místa, ale zato jsme tam znamenitě povečeřeli. Seznámili jsme se s důstojníky místní posádky a dověděli se také všelicos zajímavého o Przemyslu před válkou.

Mezi sovětským Ruskem a Generálním gouvernementem nebylo styků. Sovětské Rusko se zabarikádovalo, aby se nikdo nedostal do jejich „ráje", nebo aby někoho nenapadlo zvědavě nahlédnout do „pekla" na druhé straně, kde nebylo třeba ani ostnatých drátů kolem břehu řeky, ani pozorovacích věží a hlídek s cvičenými psy.

Každé noci bylo slyšet divokou střelbu při pronásledování ubožáků, kteří dávali raději přednost kapitalistickému a fašistickému „peklu" před dělnickým „rájem" nebo opěvovanou blaženou oasou sedláka. Každé noci se střílelo na ty, kteří pod rouškou tmy se odvážili přes drátěné překážky zapojené na elektrický proud vysokého napětí.

Lidé přebíhali.

Málo se jich dostalo na německou stranu. Často bylo pozorovat zápas o svobodu se břehu. „Bylo to něco fantastického," vypráví major von L. „Vojáci stříleli zuřivě. Nešťastník se potápěl, hledal spásu, ale krupobití střel učinilo konec všem pokusům, které jsme mohli pozorovat ve hře světel a stínů. Někdy nastaly minuty, kdy mlčí lidé i příroda.

Zřídka kdy se někomu podařilo přistát u šťastného břehu. Nedovedli jsme být přísní a vždy jsme se o takového ubožáka postarali. Byli to většinou lidé z kraje, kteří měli v Przemyslu nebo v nejbližším okolí příbuzné nebo známé.

Mezi sovětským Ruskem a námi byl jen omezený vlakový styk.

Jak to jinak vyhlíželo v Przemyslu?

Boj trval jen pět dnů, ale byl tuhý.

Przemysl je pojem vojenské chrabrosti. Vzpomeňte světové války.

V Przemyslu se pohřešuje asi 800 Židů; míním tím sovětskou část města. Utekli s bolševiky. Mimoto bylo zavražděno mnoho ruských obyvatelů. Bolševici se totiž obávali, že nám prozradí nějaké tajnosti. Proto vraždili s bezmeznou krutostí. Obyvatelstvo Przemyslu je nám vděčné a chová se velmi loyálně. Už proto, že jsme je zbavili Židů.

Židé v sovětském Rusku nenosili kaftan a zdánlivě se úplně poruštili; ale zato tím více trýznili obyvatelstvo. Byli významnými funkcionáři v komunistické straně a měli v rukou všechnu moc.

Náboženství v této končině příliš nepronásledovali, ale přišli na jiný způsob, jak trýznit lid. Místo zjevného pronásledování věřících, což obstarává oficiálně uznaný »Svaz bezbožníků« vedený Židem Gubelmanem, jenž si dává říkat Jaroslavski — povolili bolševici v několika případech otevření kostela, ale za značný církevní poplatek. V jedné vesničce předepsali daň 25.000 rublů měsíčně za povolení, že se smí sloužiti mše svatá. Do mimořádně povoleného kostela nesměli však choditi občané z okolních vesnic, kde kostel povolen nebyl. Kdyby nebyla jen jednou předepsaná dávka přesně a včas zaplacena, byli by pop a učitel posláni z trestu na Sibiř.

Bez konce bylo vraždění kněží v sovětském Rusku. Město Przemysl mělo tragický osud. V září 1939 bylo rozděleno. Řeka San se stala hranicí. Co bylo dříve v Przemyslu, bolševici odvezli, ukradli, obchody zavřeli a zřídili ty své pověstné kooperativy a jeden jediný státní obchod pro celé město. Město vypadalo zpustošeně, to poznáte, když se podíváte ještě dnes do zachovalých domů. Do mnohých se sice vrátili původní obyvatelé, ale bydleti tam je obtížné. Naproti tomu se stala část Przemyslu, která připadla ke Generálnímu gouvernementu, městem evropské úrovně."

Projíždíme sovětskou částí. Na rohu ulice visí jakýsi bolševický

plakát. Na zdích otlučených kulomety jsou ruské nápisy. Při výjezdu z města objevujeme hlouček lidí — Židů. Nepracují. Vyhýbají se práci, vynalézají sta výmluv a úskoků. Bůh ví, odkud berou potraviny, jak to dělají, aby žili jako ti ptáci? V Generálním gouvernementu musily být zavedeny trojí potravinové lístky. Pracující mají větší příděl, ostatní jako u nás. Židé a zahaleči mají příděl menší.

Ve Varšavě je herna, kde se hraje o miliony. Návštěvníci této herny mají též menší příděly. K práci není nikdo nucen, ale kdo nepracuje, nepotřebuje mnoho jísti. To je jednoduchá logika a lehký počet.

Hned za Przemyslem je vojenský hřbitov padlých za světové války. A za ním vede cesta k pevnosti a k opevněním, které bolševici vybudovali na místě, odkud lze přehlédnouti celé město za řekou Sanem. Městečko na dlani. Dalekohledem je vidět do ulic, lze rozpoznat každý kout města. Nic jim to nepomohlo. Ač odtud bylo snadné zničit celé město, které je v dolině, bolševikům se to nepodařilo.

Dělostřelecké základny byly skvěle umístěny a přece museli bolševici ustoupit. Po této stránce jsou naše zkušenosti stejné odevšad. Výhodnější posice nepřítelova neznamenala ani v jednom případě ohrožení rychlého německého postupu.

Po prvé poznáváme, že vojenská moc sovětského Ruska, v niž se tolik věřilo, má své slabiny. Dalších důkazů o tom se nám dostalo později až až.

Na rozcestí se zastavily dvě postavy. Dvé žen postálo si pro trochu řeči. Ženu nepředeláš — je všude stejná.

Neodvracím svých očí od nich. Jsou zahaleny v šátky, mají jakési dlouhé, či vlastně tříčtvrteční pláště, choulí zimomřivě ruce pod cípy šátků, ale jsou bez punčoch, na nohou mají staré škrábky, asi poslední boty z doby, než se staly občankami sovětského Ruska. Dívám se na ně pozorně a přece rozpačitě, chtěl bych se vyptávat,

ale nejde to. Přiběhla dvě děcka, jsou také bosa a vychrtlá. Ach, ano, to je bolševické Rusko, to je první seznámení s komunistickým režimem — seznámení s tragickou skutečností. Zastírali nám ji. Svět je složen z mnoha šalebností. Ale proč jsme doufali tak bláhově ve změnu lidské povahy? Lidé se mohou stát pouze horšími, protože na svět přicházejí jen jako andělé.

Primitivní ochranné náspy a zákopy ukazují s jiné strany, jak byl chráněn Przemysl. Zvláštní věc: na obou stranách byly zákopy, tady i tam ostnaté dráty a železní španělští jezdci proti tankům — a přece to není totéž. Tady byla opatrnost proměněna v důvěru na úspěch.

Soustava opevnění měla jen zabraňovat rychlejšímu postupu říšské branné moci. Zvláštní — tady i tam před Przemyslem. Jenže když i dva dělají totéž, nemusí to ještě stejně dopadnout.

Jedno ruské přísloví praví: dokud hrom nehřmí, křižovat se netřeba.

V sovětském Rusku se však nekřižovali, ani když už hrom hřměl.

ŠEST CHRABRÝCH

Otázka oblékání je zcela podřadná. Ty doby, kdy v Rusku nedovolovali lidem bez vázanky vstup do parků, protože byli „nepřilično odětyje", ty dávno minuly.

Každý by se k nim ale velmi rád vrátil.

Hovoříte-li se staršími a otážete-li se: „Skučáješ-li? — Stýská se ti po starých časech?" — podívá se nejdříve opatrně kolem sebe a pak s povzdechem zašeptá: „Skučáju. — Stýská..."

Vzdychají po starých časech, dotýkají se resonanční desky svých citů, aby zvučela hodně sentimentálním tónem, v němž si tu tolik libují, třebaže se také dovedou nadchnout pro nějakou novotu a jdou potom za ní s tupohlavostí berana.

Melchior de Vogüe píše v jednom ze svých děl o Rusku, o bývalém carském Rusku — a popisuje také tuto příhodu:

„Hoch se chopil houslí a mučí je i sebe, aby z nich vyloudil ruský tón, ruskou píseň; leč nedaří se mu. Kolik pokolení bude trudit ještě, aby ji nalezli — tu píseň, již hledá a po níž touží náš lid.

Hudba budoucnosti!

Nežertujte. V onen den, až někdo udeří na pravý tón, pak pozor, přátelé moji na západě. Mohutný hlas ten přehluší vás a bude jediným, jenž slyšen bude ve světě!"

V jedné prastaré knížce o carském Rusku dodává Jindra Imlauf k tomuto citátu, že je možné, že muzikant hledaje pravý tón, rozbije dříve svůj nástroj, než jej nalezne. Ale to prý podle úsudku některých neškodí. I trosky budou dobré.

Ten tón Rusko hledalo. Domnívali se blouznivci a idealisté, že byl nalezen a že nechybí mnoho, aby zazněl s bolševismem do celého světa. Správnější ovšem byla domněnka, že i trosky budou dobré.

Na troskách se bude budovat, vždyť kolem nás jsou jen trosky. I ti lidé jsou jen trosky s malými možnostmi k opravám. Musí se začínat od základu.

Pluh zaoře lidské kosti, ale lidská srdce zaorati nemůže, protože v těch zůstane i něco z těch hořkých dob bolševismu. Nezůstane-li, připomenou to ty hroby s prostými dřevěnými kříži, rozsetými po celé širé matušce Bílé Rossii. Mnohý zůstane v zemi, v níž padl ten, jenž pod ním odpočívá.

Hle, tu je jich šest. Šest dřevěných křížů s ocelovými přilbami v úmrtní zahrádce u vesnice Szechynie.

Dřevěné kříže jsou také vyznamenáním za statečnost. Ve válce padnou jen chrabří.

Oněch šest hrdinů padlo v červnu 1941. Smrt těchto šesti chrabrých otevřela cestu tisícům jiných. Jejich životy byly vykoupeny smrtí šesti odvážných pěšáků, kteří zneškodnili nebezpečnou pevnůstku. Je vzdálena asi padesát metrů od křížů ozdobených prostými věnci ze zeleně a polního kvítí. Je to malá vyvýšenina se třemi nizoučkými hrboly, v jejichž klínu je položena betonová stavba pevnůstky. Na první pohled ji ani nerozpoznáte, splývá barevně se svým okolím. Jen lesk vody na ploché střeše ji prozradil. Pohlédnete kolem dokola a objevíte další obratně ukrytá hnízda, všechna namířená na širokou silnici. Vojáci tudy postupující byli jako terč na střelnici. Proto padlo šest chrabrých pěšáků — aby postup nebyl rušen a aby byl zachován život jiným. Dvakrát člověk neumírá a smrti se německý voják nebojí.

Ve smrti těchto šesti vojínů je ale něco více než obyčejná vojenská odvaha a udatnost. Je symbolem pevného německého společenství, symbolem jednolitosti německého národa, v němž platí

všichni za jednoho a jeden za všechny v té nejkrásnější formě, je symbolem průkopnictví nových myšlenek. To, co těch šest vykonalo pro své kamarády, pro svůj národ, to činí Německo pro evropskou pevninu, pro celý svět.

Síla německého ducha je dynamisována v činu tohoto obětovavšího se „Stoßtrupp". Někdo musí jíti vždy v první řadě, někdo musí ostatním razit cestu. Někdo musí býti Mesiášem, i když toto slovo zní v uších zpátečníků a zbabělců zle. Někdo musí i umírat.

Šest prostých hrobů, šest dřevěných křížů u silnice z Przemyslu do Brodů mi navždy připomene, že i naše žití bylo vykoupeno smrtí.

Takový je zákon přírody. Jedni musí umírat, aby druzí žili.

*

Život je často všední, není v něm vždy poesie; třeba mnohý neví, zda je poesie v životě třeba. Co by zde také mohli lidé opěvovat?

Krajina je rovná jako stůl, posetá hliněnými chatami s doškovou střechou. Vojenské hroby a nad nimi tisíce vran a havranů v hustých hejnech, tak hustých, že tvoří velikou černou skvrnu zakrývající někdy půl nebe. Nikdy jsem jich tolik pohromadě neviděl. Při letu si překážejí, jak jsou namačkáni na sebe. Je to chmurný obraz, morbidní režie přírody, která nám uchystala náladový pohled na tuto krajinu, v níž neznámý vojín se stává známým . . .

Spočívají na něm oči jeho vlasti, oči celého světa. Tisíce válečných zpravodajů popisují jeho život a jeho skutky. Miliony lidí je poznávají, čtou o nich v novinách, vidí je na obrazech, na filmovém pásu.

*

Tuto část Haliče si přivlastnili bolševici po pádu Polsky. Byla to jejich kořist a vydrancovali ji dokonale. Jedete lesem, kilometry

Tak bydleli dělníci v sovětských průmyslových městech.

Další ukázka sovětské bytové kultury.

Protibolševická kresba na kanceláři ukrajinských dobrovolníků a ukrajinské propagační plakáty.

Velitel slovenského pluku major M. s panem von Schimpff.

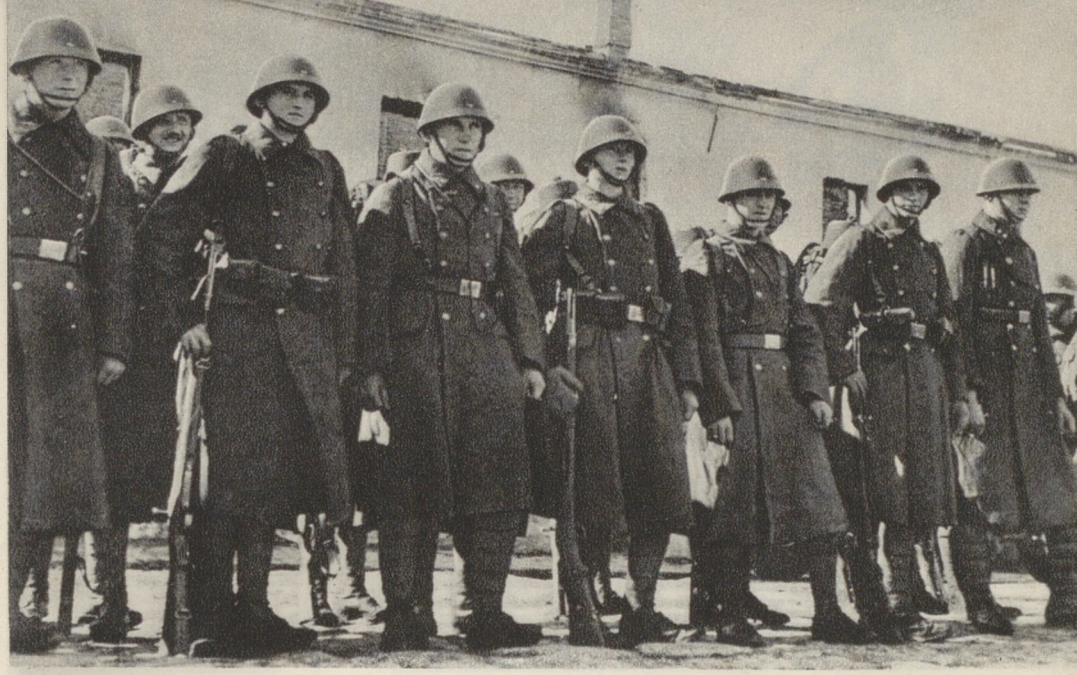

Slovenští vojáci v Žitomíru.

O zábavu pro vojáky je všude postaráno. Kino v Žitomíru.

Ukrajinské ženy vyprávějí o svém bědném životě.

Pohled na Kyjev od pečerského kláštera.

a kilometry krásných, starých listnatých stromů. A kilometry a kilometry pustých pasek, z nichž vyčnívají až jeden metr vysoké pařezy. Bolševici káceli jako diví krásné dřevo z bohatých vzrostlých lesů. Stromy jsou vysoké, statné, široké. Tož se to řezalo vysoko nad zemí. Jako když zloděj z ukradeného rozprodává. Jaké nesmírné škody tím byly způsobeny, nelze ani vylíčit.

Bolševické hospodářství.

Na polích se pracuje. „Liščí díry", v nichž střelci-záškodníci napadali zezadu armádu, jsou zasypány. Takový byl bolševický způsob boje. Ve vysokém obilí vykopal si rudoarmějec jámu, do níž se ukryl s kulometem nebo rychlopalnou puškou. Jeho oddíl dávno uprchl, ale on čekal. Dostal za úkol střílet zezadu na postupující vojsko. V některých místech je takových děr pět nebo šest pohromadě.

Po silnici proudí menší skupiny lidí; vracejí se domů.

Utekli před bojem, byli zahnáni bolševiky nebo opustili ze strachu kraj ještě před tím, než se stal částí sovětského Ruska.

Všichni zvedají ruku na pozdrav. Muži i ženy. Většinou jsou bosí, někteří mají boty svázané tkaničkou a přehozené přes rameno. Snad proto, aby se jim na nohou nerozpadly. Bosé nohy čvachtají v blátě, v mokru. Našinec by si uhnal nějakou nemoc a pravděpodobně by zemřel.

V malém lesíku nosem do země zabodnutý trčí sovětský letoun. Byl sestřelen dělostřelectvem, soudíc podle proutěných obalů na náboje větší ráže. Křídla letadla jsou z vlnitého plechu, kabina též. Těžké bombardovací letadlo. Kolem letadla jsou bedničky s vysypanými ruskými náboji do kulometů, krví zbarvená čepice-furaška s pěticípou hvězdou, úlomky plechu a tříšť palubních přístrojů.

Na býv. obecním domě v Mosčiske, kde sídlil místní sovět, byl vestavěn relief mladého muže. V jedné ruce zvedá srp, ve druhé kladivo. Nebyl dosud odstraněn, ale snad toho nebude vůbec třeba.

Jinoch budí dojem, jako by ty své symboly zvedl a ukazoval, že se jich zmocnil, že nebudou už nikdy nikomu hrozit tyto nástroje plodné a poctivé práce. Na neosedlaných koních jedou mladí chlapci. Podél silnice kladou zajatci silný kabel pod dozorem ukrajinského dobrovolníka se žlutou páskou na rukávě staré sovětské uniformy. Velké a silné dřevěné cívky nesou značku AEG. (Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft, Berlin). Téměř až ke Kyjevu tentýž pohled. Práce je rozdělena na několik úseků.

Nerozbořené domky v malých vesničkách mají všecka zabedněná okna, jejich obyvatelé jsou pryč. Většinou byli odvlečeni bolševiky.

Rozbité tanky, malé i velké nestvůry bezvládně leží vedle zbořenišť. Vedle jednoho domku jsou poskládané nové cihly a břidlice, jak je tam uložil hospodář, jenž chtěl zřejmě přistavovat ke své chaloupce.

V Grodku Jagelonském byly zapáleny zásobárny benzinu. Maskované cisterny jsou odhalené a olízané plameny. Cisterny byly skryty mezi čtyřmi stěnami, pokrytými plechovou střechou. Náhodný chodec by byl těžko odhalil, že jsou tu schovány zásoby na bolševiky připravovanou válku.

Cibulovité báně kostela, sochy sv. Aloise i sv. Jana Nepomuka, ohromný rybník. Obraz se střídá za obrazem tempem 60 km za hodinu; tak rychle jede náš autobus. Náměstí. Zase tu visí taková veliká mapa jako na náměstí v Krakově. I tady se před ní kupí spousty lidí a dívají se upřeně, jak rudoarmějci ustupují, jak se uzavírá kruh za kruhem kolem bolševických vojsk. Ted' jde o Oděsu. Od Nikolajeva a od Tiraspolu tlačí se říšská branná moc s rumunským vojskem na černomořský přístav. Na ohromné mapě je to vidět z dálky i oknem autobusu.

Mijíme hroby ukrajinských dobrovolníků, kteří padli v boji proti bolševikům. Ted' jsme projeli vesnicí Zimna Woda. Je to vlastně jen zbořeniště domů. Z jednoho zůstal pouze kuchyňský kachlový

sporák a v zahradě modrá socha madony. Jinak je kolem dokola jen vrstva cihel a smetí. V lese je plno válečného materiálu, děla, tanky, střelivo. Část je zničena, ale mnoho toho zde zůstalo, když museli bolševici utíkat před bleskovým postupem říšské branné moci. Bolševici vzali nohy na ramena a utíkali — přímo do náruče jiným německým oddílům, útočícím zatím již na Lwów.

LWÓW

Lwów, největší židovské město východní Haliče. Ve Lwówě bylo sto tisíc Židů proti dvěma stům tisícům ostatních obyvatelů. A to se již před deseti lety vystěhovalo deset tisíc Židů do Palestiny a do Ameriky; patnáct tisíc se jich vystěhovalo o něco dříve.

Lwów je zcela hezké město. Má zvláště pěkné divadlo. Ukrajinská sezona byla zahájena „Faustem".

Ukrajinci se začínají organisovat. Pořádali právě sbírku na Ukrajinský Červený kříž. Na Třídě legionářů, bolševici ji sice přejmenovali, ale dodnes se jinak neříká té hezké ulici, uprostřed níž jde park rozdělený asfaltovou promenádou — procházejí se sličné Ukrajinky s pokladničkami.

Za Třídou legionářů je židovské ghetto. To tam bylo již v době, kdy byl Lwów pod polským panstvím; za bolševiků se mohli Židé stěhovat kamkoliv, vždyť oni ve městě vládli. Židé se tam ovšem museli vrátit. Nosí žlutou Davidovu hvězdu, nesmí vycházet bez zvláštního povolení, ale všechno židovské nebezpečí není ještě zažehnáno.

Projíždíme městem. Na nádraží je vagon se stěhovacím vozem zasilatele Žida Jacquesa Pollaka; ten Jacques je zcela obyčejný Jakob. Brněnská židovská firma stěhovala své souvěrce. Ten stěhovací vůz se jí ztratil; vagon chybí v inventáři protektorátních drah.

Na nároží jsou orientační tabulky s vojenskými informacemi, mezi nimi vyniká jedna, na níž stojí psáno: Slovenské posádkové velitelství.

Slováci bojují proti bolševikům. Pomoc, kterou nelze podceňovat. Bojují udatně, hrdinně, od počátku bojů jsou v předních liniích.

Jdeme podle tabulek. Na hezkém bulváru před úpravným domem stojí vojín v zelenohnědé uniformě, pušku na rameni. Jsme před slovenským velitelstvím. Jdeme dovnitř. Vojín nás ochotně vpouští.

V kanceláři se představujeme mladému důstojníkovi s lékařskými výložkami. Major L. Přijel právě autem z Bratislavy a jede na frontu. Dobrovolně se přihlásil. Je ženat a má dvě děti. Je to vážný muž, pomalu pronáší slova. Studuje mapu, jak by se co nejdříve dostal ke slovenským oddílům.

V kanceláři zvoní telefon, jsou slyšet rozkazy, příkazy pro důstojníky, majorovi je udáván směr kudy je nejlépe jeti.

Prší a prší. Déšť nám ale nezabraňuje, abychom se nerozběhli městem a nepodívali se, jak vyhlíží, co se tu změnilo. Je to první větší bolševické město, do něhož vstupujeme. Rozhlížíme se kolem, hledáme nějaký obchod, kavárnu, restauraci, ale marně. Na Legionářské je jen jediný obchod, za jehož výkladem jsou sádrové sošky, dva kousky výšivek, krabička zápalek, silný polévkový talíř, na jakých je podáváno jídlo v našich hospůdkách, sluchátka k radiovému přijímači a ve zlatém rámečku barevný tisk Cabanelovy Venuše, nad níž se vznáší místo andílků sovětská pěticípá hvězda. Obchod byl uzavřen. Dívali jsme se sklem dveří. Byl tam obyčejný dlouhý stůl, regály z bílého dřeva, nenatřené. Nebylo v nich zboží, jen několik gramofonových desek.

Dva biografy promítají německé filmy a filmové týdeníky. Na jednom domě visí tabulka filmové půjčovny, která právě zahájila činnost.

V ulicích jsou na domech stopy střel. Na návěštních plochách jsou plakáty Ukrajinského Červeného kříže, výstižně nakreslení

ranění a propagační plakát Ukrajinského svazu, na němž se vynořuje jako slunce hákovitý kříž.

V ulicích jezdí tramvaje, lidé jsou dosti dobře odění, mají pláště, deštníky a galoše. To jsou ovšem ještě věci z doby, kdy Lwów byl pod polskou vládou. Mladé dívky jsou napudrované a mají načervenělé tváře. Měly asi zásobu těchto, podle některých žen nepostradatelných krášlicích prostředků.

Mladý hoch žebrá o chleba. Dávám mu peníze, ale odmítá, prosí o chléb.

Zásobování je obtížné, protože bolševici zásob potravin nezanechali. V okolí byla sice téměř všechna úroda sklizena, ale není dosti mouky; mlynáři nestačí mlýti a chybí také pekaři. Příděly jsou upraveny podle ostatního Generálního gouvernementu, k němuž Lwów nyní zase patří. Město příliš neutrpělo a kdybych snad dnes tam zavítal, našel bych jistě mnoho změn.

UKRAJINCI V HALIČI

Východní Halič byla vždy horkou půdou, protože obyvatelstvo je většinou ukrajinské národnosti a velmi vlastenecké. Tato země se dostala svého času do područí býv. Polska, které se sice zavázalo, že zabezpečí Ukrajincům autonomní rozvoj, ale tento slib nebyl splněn. Ukrajinské školy ve východní Haliči uzavřeli Poláci téměř všechny. Ze tří tisíc škol ponechali něco málo přes tři sta a učitele poslali do Poznaňska; jediné ukrajinské gymnasium v Tarnopolu zavřeli a polští učitelé a správní úředníci počali likvidovati ukrajinskou řeč.

Ve východní Haliči si počínali Poláci opravdu nestydatě. Ukrajinci stáli proto vždy v odboji proti varšavské vládě a domáhali se hodně hlasitě kulturní autonomie, která byla zaručena Ukrajincům roku 1920, kdy poražené Rakousko dalo velmocem právo, aby podle své libovůle naložily s Haličí. To se stalo dne 10. září 1920 na konferenci v Saint Germain. Konference velvyslanců přijala pak dne 15. března 1923 slib od bývalého Polska, že vojvodství lvovské, tarnopolské a stanislavské dostane autonomii, která byla již odhlasována zvláštním polským zákonem ze dne 26. září 1922. V těchto vojvodstvích měly býti zřízeny sněmy, které měly umožnit Ukrajincům jakési uplatnění. Ale polské sliby v tomto směru nebyly nikdy splněny.

Osud Ukrajinců jako svébytného národa je vůbec plný útrap. Snad nyní bude upraven tak, aby nebylo křivd.

Ukrajinci — název byl odvozen od toho, že jde o národ, který žije u kraje, t. j. při hranicích — jsou také nazývány Rusíny, Malo-

rusy, Rusňáky a pod., podle geopolitického vývoje — nejsou malým národem, jak jsme si zvykli na ně se dívat, ale mocnou skupinou, čítající ještě dnes — kdy bolševici na *deset milionů Ukrajinců* vyhubili — stále více jak 40 milionů duší, sídlících v jižním Rusku, od Donu za Kyjev, v Bessarabii, dnes je tato býv. ruská část nazývána Transnistrií, v jižním Polsku a v Bukovině, a konečně v bývalé Podkarpatské Rusi, jež měla býti autonomní součástí býv. československého státu.

Tento národ byl už v 9. stol. organisován jako stát, jeho říše byla spolkem několika knížetství pod vládou velkoknížete kyjevského.

Ukrajina stála již v 10. stol. na vysokém kulturním stupni a žila ve velkém hmotném blahobytu, který byl zničen nástupnickými spory a výpady asijských hord, zvláště hordami Džingischánovými, jež srovnaly Kyjev se zemí.

Ukrajinská knížata hledala proto oporu na západě a přenesla těžiště své říše blíže k západním hranicím, zvláště když se vedení ujali Vladimír a Halič, po němž má jméno dnešní haličská oblast.

Ukrajinská knížata se domnívala, že s pomocí německého rytířského řádu bude dosaženo znovuzřízení ukrajinské říše, ale tento plán se nezdařil, jiní nepřátelé byli silnější.

Německý vliv se projevuje tedy již v dávné minulosti a Ukrajinci se vždy o něj opírali; vždy, za všech dob a za všech okolností, měli přátelské styky s Němci, kteří byli upřímnými přáteli ukrajinského národa.

S jakými pocity přijímají Ukrajinci dnešní nový řád pod německým vedením, poznali jsme na své cestě. Bylo už provedeno jakési správní uspořádání.

Nepokládám se za povolaného, abych se podrobněji šířil o těchto věcech, jimž nerozumím, a o nichž psáti nebylo mým úmyslem, stejně jako zhodnocovati něco jiného, než co jsem viděl nebo slyšel,

Dva pohledy na Korolenkovu ulici v Kyjevě.

Pohled z okna hotelu „Krasnyj Kijev".

Bývalý letní carský palác v Kyjevě, proměněný v Ševčenkovo museum.

Dům sovětů v Kyjevě.

Sovětské velitelství v Kyjevě.

Na noviny je v Kyjevě fronta.

Budova sovětských komisariátů.

Pohled na Dněpr od letního carského sídla v Kyjevě.

Dva bezprizorní.

Z kostela ...

Kyjevští okukují cizince.

což je hlavním účelem této knihy, v níž jen chci vykreslit, jak se mi jevily důsledky bolševického režimu v nejbohatší zemi světa.

Aby bylo lépe rozuměno některým mým zážitkům, musím ale přece tu a tam opustiti způsob pouhého reportážního popisu cesty. Nebudiž mi to pokládáno za zlé.

Jak jsem sám poznal, byla část Ukrajiny svěřena péči Generálního gouvernementu, část byla pod vojenskou správou jako obsazené území a část byla již dána pod rumunskou správu a nazvána Transnistrií.

Všude i v Transnistrii setkal jsem se vždy s upřímnými přáteli a obdivovateli Němců, kteří jsou považováni za osvoboditele. Při známé zbožnosti ukrajinského lidu za osvoboditele, poslané Bohem.

Po cestě generálního guvernéra dr. Franka svěřeným mu ukrajinským územím byl uspořádán ve Stanislavi velký projev, jehož se zúčastnili Ukrajinci ve svých pestrých národních krojích a přivítali dr. Franka podle starého slovanského zvyku chlebem a solí.

Dr. Frankovi byly předány obyvatelstvem četné slavnostní manifesty díků. Hodinu defilovali ukrajinští muži a ženy ve svých barevných oděvech se vztyčenou pravicí a s prapory s hákovým křížem a s národním praporem žluté a modré barvy před generálním guvernérem dr. Frankem, jenž znovu ubezpečil i tento národ, že účelem nového řádu v nacionálně socialistické Evropě není národnostního omezování kteréhokoliv z evropských národů, tudíž také ne Ukrajinců.

Nebyly-li polské sliby nikdy splněny, počíná si německá správa zcela jinak. Ukrajinci na území Generálního gouvernementu dosáhli dodnes největších výhod, soudíme-li podle toho, co jsme viděli z denního života. Připomínám, že jsem tuto reportáž psal v listopadu 1941.

Ukrajinci se sdružují ve spolky — zástupce ukrajinského komitétu dr. Nedělski uvítal také generálního guvernéra dr. Franka

spolu se stanislavským ukrajinským biskupem na slavnosti ve Stanislavi — organisují vojenské dobrovolnické svazy, mají vlastní Ukrajinský Červený kříž, podíl na samosprávě, vyučování se děje v ukrajinském jazyku. Také mnoho jiných veřejných zřízení svědčí o čilém národním životě a jeho radostných projevech, které nejsou nijak brzděny.

KŘÍŽ ZNOVU DO ŠKOL

Opouštíme Lwów za prudkého deště. První vesnicí za Lwówem, kde zastavujeme, je Zapitow. Zde byly ještě nedávno prudké boje. V příkopech leží těžké 52tunové tanky, rozbité domky naznačují, že se tady bojovalo dům od domu. Tanky o 52 tunách byly nejmodernější zbraní, jaká v tomto oboru byla v sovětském Rusku vyrobena. Bylo pamatováno na vše, co s vojenského hlediska mělo učiniti tento tank bezpečnou pevností.

A přece neodolaly.

Bezvládně leží v příkopu nebo opuštěny na silnici. Připomínají mi svou bezmocností mrtvého slona nebo zuřivého nosorožce, skoleného přesným střelcem ranou přímo na srdeční komoru.

Je neděle. Chudičce oblečení vesničané jdou po mokré silnici do kostela.

Kostel je za vesnicí. Kříže se zlacených bání byly strženy, ale jinak nebylo kostelu mnoho ublíženo. Bohoslužby se dříve sloužiti nesměly, ale dnes je tu zase řecko-katolický kněz a zbožný lid svobodně vyznává víru svých otců.

Před kostelem zmírňuje náš autobus rychlost; k našim uším doléhá velebný tón církevní písně a konečně objevujeme průvod zářivé malebnosti, jíž ani mlha a mrholivé počasí nemohou ničeho ubrati z krásy, která nás uchvacuje. Ženy s pestrými šátky na ulízaných vlasech, s vyšívanými zástěrami, muži s upnutými kabátky, jaké se nosí u nás na moravském Slovácku, s vyšívanými náprsenkami a límečky košil svázaných u krku pentlí. Na nohou mají ženy faldovačky, muži důkladné holinky.

Nesou kříž, bohaté fábory a korouhve s umným krumplováním, vyšíváním a krajkovím. Převládají jemné pastelové barvy. Dvé krásných dívek s mystickým výrazem v kulatých slovanských tvářích nese obraz Madony v zlaceném rámci, zdobeném tepáním a perlami.

Kněz v brokátovém ornátu přehozeném přes široká ramena drží v ruce zlacený kříž. V průvodu jsou ukrajinské prapory v národních barvách. Muži, ženy, děti — všichni jdou pomalým krokem se šťastným úsměvem na tváři a svatou písní na rtech.

Korouhve nesou mladé dívky, v obličeji mají šťastný úsměv, jaký spatřujeme u klášterních sester, které se vzdaly všech pomíjejících radostí tohoto světa. Kolem krku medailony s obrazem svatých svítí na šatech temných barev. Kluci s hlavami ostříhanými do hola, v holínkách a v letních kabátcích nebo v dlouhých kabátech až po kotníky, děvčata v šátcích jako staré babušky — zpívají fistulovými hlasy.

Nesou do školy kříž, který bolševici odstranili. Vzpomínám si, jak to bylo u nás. Srovnávám. Když směl zase kříž do našich škol, odkud byl vypovězen, přesto, že jsme měli ve vládě dokonce i kněze — který ale dbal více svých hmotných zájmů než věcí církevních — snesl školník s půdy zaprášený kříž, očistil jej a pověsil beze všech ceremonií na zeď. Předpisu bylo učiněno zadost. Více není třeba. Pan řídící byl stejně organisován v Benešově straně. Učitelé byli zásadně volnomyšlenkáři a Beneš je nazýval svými „legionáři".

Pro Ukrajince to není otázka předpisů, ale mravního přesvědčení. Kříž byl donesen do školy slavnostně. Byl nejdříve v chrámu znovu svěcen a se slávou vrácen na původní místo. Před bolševiky byl dobře uschován, jako ostatní církevní nářadí, kříže a jiné bohoslužebné potřeby.

Pan učitel šel za knězem s obnaženou hlavou. Tady není pan učitel ani sociální demokrat, ani lidovec, ale vychovatel mládeže,

který musí jíti příkladem vstříc. Mladá duše bez náboženství je jako virtuos, který by měl na houslích jen tři struny.

Když jsme se vyrojili z vozů, ozbrojeni fotografickými aparáty a filmovacím přístrojem, zastavil kněz průvod. Pozdravil nás a prostými slovy vylíčil pronásledování náboženství bolševiky.

„Ale co je to všechno platné," pravil smutným hlasem, „vždyť slyším, že jsou stále ještě lidé, kteří nechtějí přiznat, že bolševismus je to nejhorší, co lid potkalo. Jak je to všechno divné, vyšinuté z rovnováhy. Lidé jsou nevěřící, zabedněně trvají na svých falešných názorech. Řeknete-li dobrému příteli, že to a to jste viděli na vlastní oči, nesmíte se pranic divit, když vám řekne uraženě: „Ty věříš více svým očím než mně?"

Neměl kněz z Ukrajiny pravdu?

Namítám, že si přece nemůže stěžovat, že lidé jsou zde věřící, zbožní.

Usmívá se, v očích má slzy, jako by své věřící pohledem hladil a šeptá: „Ano, zůstali věrní. Je to hodný a dobrý lid. Kéž mu Bůh požehná! Prožil tolik trudu..."

KOSTEL, KDE PLATILI VÍCE DANÍ NEŽ VELKÁ TOVÁRNA

U zdí pivovaru v Busku seděli uprchlíci s pytlem přes hlavu, aby se chránili před deštěm a zimou, protože tady začínalo již sněžit. Sedí a čekají. Nač čekají? Snad na zprávu, že až zemrou, přijdou do nebe.

Propuštěný voják, statná kozácká postava, kroutí si jednou rukou cigaretu z máchorky. Zítra nebo pozítří bude možná doma a v obnovené dřině bude vzpomínat na „svou" válku... Pro něho je válka skončena.

V lesích táboří lidé u ohňů a pasou černé krávy. Jejich vesnice byla srovnána se zemí a nemají kam jíti. V Bródy obědváme v polské krčmě. Sněží a v hospodě je příjemné teplo, ač kamna čoudí. Ku podivu — mají tu velký výběr jídel. Trojí maso. Musíme si vzíti vlastní příbory, nemají jich dostatek. K pití není nic, jen alkohol, kterému říkají vodka, ale kdo ví, co to bylo zač. Mělo to všechny chutě a škrábalo to v krku, ale byl to jediný nápoj, který jsme volně dostali koupit po celou naši cestu. Bródy bylo také jediné místo, kde jsme volně dostali něco k jídlu. Jinak jsme jedli jen ve vojenských kuchyních, v německých vojenských domovech nebo z vlastních zásob konservy, vojenský chléb a konservované máslo, slaninu a salám.

Obsluhují dvě mladé dívky. Mají jemné chování a hovoří kromě německy ještě francouzsky. Studentky ze Lwówa. Nechtěly býti nikomu na obtíž a protože život je těžký, potraviny se nesnadno opatřují, nalezly si toto zaměstnání.

Jmenovaly se Dolly a Ellen. Zdrobněliny nám připadají podivné.

Ellen se uklonila jako před carem a představila se plným jménem: Eleonora Krasnowska, kdysi studující university.

Život si někdy divně zahrává s lidmi.

Musíme dále, abychom alespoň trochu dodrželi program, vypracovaný v Berlinu. Lhal bych, kdybych řekl, že se nám to úplně podařilo.

Stirač na okně auta se snaží odstraňovati sníh s vodou, topení je zapjato na nejvyšší stupeň. Cestou mijíme hluboké trychtýře, zneškodněné tanky a děla. Obraz neustále se opakující v mnoha obměnách. Nyní se díváme na nemohoucí válečné nestvůry natřené šedězeleně, aby se příliš neodrážely od svého okolí. Celá baterie těžkých děl uprostřed březového hájku, obarveného ryšavým podzimem, měnícím se rychle v zimu. Žlutá barva je přikrývána závojem bílého sněhu. Později tentýž obraz v chmelnici a zase na rovině uhlazené jako vál na těsto. Osamělé stromy. Ve vypálených vesnicích chybí i komíny, které se všude jinde zachovaly. Ve zbořených domech na ostatních frontách stál vždy alespoň komín; tady ani ten nezůstal.

V záhybu silnice důkaz o hrdinství německé armády. Dva malé tanky s křížem německé branné moci leží bezvládně a asi 50 metrů od nich po různu i břichem vzhůru deset sovětských tanků, z toho dva 52tunové. Živě si představuji, jak se v tomto ideálním terénu odehrávala bitva. Je to kousek od Podluží. Terén je přizpůsoben pro ochranu, planina je mírně zvlněná, přerušovaná stromy. Maličký, modře natřený kostelík byl rovněž postižen. Jsme v Podluží a jedeme dále přes Dubno, kde v malém parku upoutá naši pozornost kamenný podstavec, pod nímž se válí hlava Stalinova — jakoby symbol příštího osudu celého sovětského Ruska.

Navečer přijíždíme do Rowna.

Kolem nás pochodují přísunové kolony. Těžká nákladní auta

se míhají mimo nás, jedno za druhým, s tlumenými světly. Každý vůz v pravidelné vzdálenosti od druhého, stejným tempem. Je v tom něco pedantsky dokonalého, ale právě v tom spočívá úspěch ohromné armády v nekonečné ruské zemi. Co to znamená na Ukrajině, poznali jsme nejlépe sami, když jsme jeli plných dvanáct hodin pouhých osmdesát kilometrů a potkali jsme jen jediné těžké nákladní auto s traktorovým motorem, které vezlo benzin. Jelo tmavou nocí uprostřed nepřehledné a nekonečné stepi, v níž jsme byli ztraceni v moři hustého černého bláta, z něhož jsme se museli vyprošťovati za velkých obtíží. Auto jelo přesně jako hodinový stroj. Stále vpřed. Muselo se tudy dostat za všech okolností a za každou cenu.

Před jedním domem září matné světlo slabé žárovky. Vojenské kino. Kousek dále je ve slepé uličce Německý dům, narychlo zřízená restaurace pro vojsko a pro civilní úřady, jejichž příchod se očekává. Zatím co poručík Willimeck jde na komandaturu, aby se nám postaral o nocleh, slyšíme tlumené hlasy církevního zpěvu. Kousek dále je pravoslavný kostel a je v něm sloužena nějaká pobožnost. Vystupujeme a jdeme se podívat do chrámu.

Vcházíme branou postavenou jako věž. Na širokém prostranství je chrám, vstupuje se do něho po několika schodech; dveře jsou otevřeny, světlo proniká tmou, melodické hlasy přicházejí k nám již ve fortissimu. Vyniká překrásně zbarvený hlas. Na kterémkoliv evropském jevišti by vzbudil nadšení a potlesk. Neslyšel jsem basistu u nás, který by se mu vyrovnal.

Chrámová lod' je rozdělena dřevěným ikonostasem. Zdi jsou pomalovány postavami svatých. Malba světců může býti z prvních let tohoto století; nic zvláštního. Lavic tu není, jako ve všech ostatních pravoslavných chrámech. Podlaha je z velkých kamenů. Dva sloupy rozdělují chrámovou lod' na tři oddíly. Bohoslužba — jsou to nějaké děkovné modlitby, se koná uprostřed kostela, kde před ikonostasem visí od stropu ikona krásné černé Madony.

Nejkrásnější kyjevská třída Kreščatik, zničená bolševiky.

Důsledky války vedené s barbarskou bezohledností bolševiky

Trosky stojí jako divadelní kulisy.

Bývalý palác městské dumy v Kyjevě.

Bolševiky zničené budovy v Kyjevě.

LAND. u. UNIV. BIBLIOTHEK PRAG · ZEM. A UNIV. KNIHOVNA PRAHA

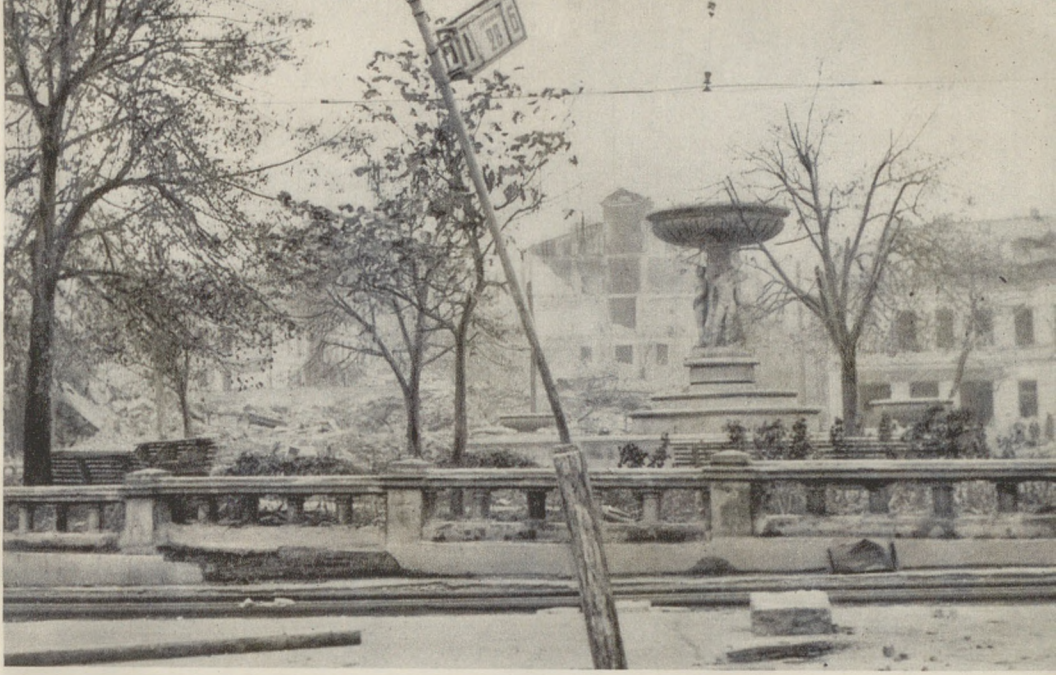

Na Revolučním náměstí v hlavním městě Ukrajiny.

Otřásající stopy bolševického díla zkázy.

Bolševici zničili nejkrásnější část Kyjeva.

Zajatý bolševik si připravuje na ulici oběd.

ZEM. A UNIV. KNIHOVNA PRAHA

Je v drahocenném rámu. Kolem ikonostasu jsou korouhve z krumplovaných dracounů. Pop má na hlavě korunu s falešnými drahokamy, kolem něho se tlačí tři ďáčkové. Pop se modlí z nějaké veliké knihy svázané do kůže, kniha je stará, písmo ručně malované. Lidé zpívají nábožnou píseň krásnými hlasy, připomíná to skoro operní sbor, jak jsou nádherně sladěny. Barvitý bas mísí se mezi překrásnými alty a pěknými mužskými barytony.

Před obrazem kteréhosi svatého klečí stará žena, čelo až na samé kamenné dlažbě a líbá zemi.

Když bylo po pobožnosti, odcházeli věřící tak, že se zastavovali nejdříve u ikony, kterou držely dvě mladé dívky. Věřící se klaněli, křižovali a líbali obraz. Dívky střídavě po každém polibku utíraly obraz bílým krajkovým šátkem.

Chrám je přeplněn obrazy a pozlátkem a zní pod stále se opakujícím „pomilujtěs", které starý a nevlídný pop v pozlacené koruně vykřikuje s monotonní jednotvárností, která však dobře zapadá do zpěvu.

V chrámu jsou i němečtí vojáci. Stojí vzpřímeně a mnohému se lesknou dojetím oči.

V pravoslavném chrámu pařížském v rue Daru byl jsem kdysi na pobožnostech velikonočních, které jsou nejkrásnější, ale nikdy jsem nebyl tolik dojat zbožností, jako nyní v tom zlatem zářícím kostelíčku, kde se lidé modlili za svou zemi, klaněli se pokorně, čelem se dotýkali kamenných dlážek. Lidé v extasi. Nelze to jinak nazvat. Jedna žena, když políbila ikonu, přiložila své vybledlé rty i na čelo dívky, která ikonu držela.

V celém obřadě bylo něco primitivního, ale mocného a přesvědčujícího.

Pop se po dokončeném obřadu odstrojil za ikonostasem a když byl promluvil několik slov s věřícími, čekajícími na něj u mnohoramenného svícnu před obrazem sv. Vladimíra, kam zapichovali tenounké svíčičky nebo je prostě stavěli do měkkého vosku, stéka-

jícího z ostatních svíček — přikročil s úklonou k nám, aby se zeptal, co jsme zač, odkud a kam, zda také u nás světíme den Páně modlitbou, zda jsou chrámy pro lid svobodné a zda pop bez obav může vyznávati svou víru a jiné v ní cvičiti.

Vyprávěl o svých trampotách za bolševické éry. Musel platiti neobyčejně velikou daň z kostela, plných 12 tisíc červoňců. Kdyby byl jednou nezaplatil, byl by přísně trestán jako za sabotáž. Věřící byli chudí a peníze se těžko sháněly.

„Bolševici si počínali barbarsky, ale neměli mnoho času, aby ubili v našich lidech všechen cit," říká jeden z d'áčků, takový vysoký s černými vlasy a s černýma uhrančivýma očima, kterýma si každého prohlížel od hlavy až k patě. „Naopak — ty dva roky pod bolševiky vrátily církvi mnohého pochybovače a nevěřícího. Modlitba byla jedinou útěchou našeho lidu," připomínal a chválil si, jak nyní pod ochranou Říše byly ihned zase zavedeny bohoslužby, jak se všestranně vychází vstříc náboženským potřebám lidu.

Při kostele je také škola, která byla za bolševického režimu zavřena. Nyní se v ní opět vyučuje. Hned po příchodu říšské branné moci bylo dovoleno vyučování v ukrajinském jazyce.

Ukrajinci se v Rownu hlásí k novému řádu a pomáhají, jak mohou. Udržují pořádek, zahlazují stopy války. Sami zřídili pracovní úřad, ukrajinský starosta pan Bulba vydal o tom vyhlášku ve třech řečích: německé, ukrajinské a polské. Všichni se musí přihlásit. Činí to radostně, protože po dlouhé době je tu zase naděje na práci a výdělek. Jedna babka v šátku, když se nám svěřila se svými starostmi, s pláčem vypověděla, že jí odvlekli muže, syna i vnuka, dvě krávy, dvě prasata a dodala: „Věřím, že teď bude lépe, že budeme žít zase jako lidé. Od té doby, co jsou tu »Germánci«, smíme aspoň do kostela. Nejsem z Rowna. V naší vesnici není kostel, ale do Rowna jsme dříve nesměli. Kdyby nebylo vojáků, byli bychom zemřeli hladem. Dlouho jsme neviděli tolik chleba, co nyní dostáváme."

Nejinak hovořily jiné dvě babky, které jsme potkali na ruské straně tohoto ukrajinského kraje. Ukláněly se podle staré módy a říkaly: „Takoví jemní lidé k nám přišli. Gospodi pomiluj... Náš voják byl čert. Smrděl. Požalujsta, bárin, čert to byl. Německý voják je jemný voják. Má úctu k starým lidem...“ Také těmto ženám byl odvlečen živitel, domek zapálen. Ukrajinci prodělali za bolševického režimu martyrium, které je těžko vypsat. Deset milionů Ukrajinců zaplatilo životem svůj boj s bolševiky.

*

Večeře v Německém domě stojí 50 feniků. Kuře, brambor, okurek. Obsluha je ukrajinská, vedoucí i pokladní jsou Ukrajinci. Spali jsme v bývalé škole. Dvacet lůžek v každém pokoji.

Naposled na posteli s prostěradly — potom až v Bukurešti.

V domě byla ukrajinská vojenská stráž. Mladík s puškou a se žlutou páskou na rukávě, který stál před vchodem, měl na hlavě známou bolševickou čáku se špicí. V domě byl kurs pro ukrajinské pomocníky samosprávy. Byla právě očekávána komise pro zřízení civilní správy.

ŽITOMÍR

Nuže — tentokráte slunečný den, říkám si, když jsem se probudil a podíval oknem ven. Jenže na okně namaloval mráz nesmělé obrazy a střechy byly bílé.

Do Žitomíru je obstojná silnice, pravděpodobně teprve před nedávnem dokončená, protože vedle ní se táhne starý pás cesty, jaké slouží po celé Ukrajině za silnice. Pole jsou bílá, zasněžená. Velké lány odpočívají pod sněhem.

Po staré cestě jedou na nízkých kolesách otrhaní kluci. Dříve tady jezdila i auta. Můžeme srovnávat, jaký je to rozdíl v dopravě. Je to jakési názorné „dnes" a „včera". Pod sněhem, kam oko dohlédne, je těžká, úrodná půda. Ti lidé neznají své vlastní bohatství. To Židé o tom věděli mnohem lépe a proto vynalezli ono potupné společné hospodaření, kolektivní či družstevní hospodářství, nazývané krátce kolchoz, z něhož jen oni měli užitek jako v sovětském Rusku vládnoucí vrstva.

Nejdříve šlo o akci, která byla jakžtakž dobrovolná, protože se komunistická strana necítila jistě ještě dosti silnou a zvláště na venkově měla nesmiřitelné odpůrce. Když se ale posice komunistické strany upevnila — jakými prostředky je všeobecně známo, vždyť ještě dnes jsou miliony odpůrců bolševismu na Sibiři ve vyhnanství — bylo přikročeno k násilné kolektivisaci. Dnes jsou sloučeny $^4/_5$ všech selských usedlostí a všechna půda patří státu. Je až na malé výjimky obdělávána kolektivně.

Znamená to, že lidé pracují neradi, nesnaží se o větší výnos, protože se podíl na práci neřídí podle vykonané práce, nýbrž podle

toho, kolik budou muset odvésti úrody státu a kolik zbude, aby to bylo mezi pracovníky rozděleno. Odvádí se podle nařízení z Moskvy, nikoliv podle úrody.

Už se také stalo, že bylo nařízeno odvésti více, než se mohlo urodit. Znáte jistě tu skvělou anekdotu o krávě, která přišla do Moskvy oznámit, že nemůže splnit předepsaný plán: telit se dvakrát do roka krávě nelze. Ani moskevský satirický časopis „Krokodil" se ji nebál otisknout.

Na obzoru vystrkují své donkichótské hlavy větrné mlýny. Okamžik to překvapí. Ta plochá krajina, větrné mlýny... Ano, připomíná to Holandsko. Ale jen chvíli. Jdou ubozí uprchlíci, vychrtlí, unavení, a ti připomenou, kde jsme. Potkáváme horský pluk. Statní chlapci v čepicích s alpskou protěží. Ukázněný oddíl pochoduje vesele s písničkou na rtech. Kuchař vaří právě snídani. Dělostřelec hladí bílého psíka. Talisman kompanie. Na jednom autě se holí světlovlasý poddůstojník v jízdě. Později zase oddíl cyklistů přerušuje jednotvárnost krajiny.

Americkým kolegům nic neunikne. Dohadují se s japonskými novináři, jak starý je prach na obuvi cyklistů, jak dlouho asi mohou býti na cestě a kam až asi jedou. Srovnávají jednotlivé oddíly a obdivují říšskou brannou moc. Ti kluci v uniformách jsou opravdu k pohledání. Tváře mají tmavočervené, ošlehané větrem a deštěm, vypadají jako dobře vydělaná kůže, která již něco vydrží. Nepozorujeme na nich nejmenší únavu. Všichni jsou jako by měli býti za chvíli představeni generálovi nebo jako by šli k přítelkyni na čaj. Jediný knoflík není rozepjatý. Jako ze škatulky a je přece ještě daleko do města, kam pravděpodobně směřují.

Vzpomínám si na vojáky, kteří jsou na sovětských bankovkách, a na bolševiky, pochodující do zajetí. Jaký je to rozdíl.

Americký kolega se pouští do řeči se svým sousedem. Jejich

pochvalná slova jsou strohá, stručná, úsečná, ale snad si vzpomněli, že zastupují zemi, jejíž president se zrovna teď tak náruživě honí za válkou...

Italský kolega Rivelli, starý novinář, který byl čtyři roky ředitelem italských novin v Rio de Janeiro a zpravodajem na všech frontách: v Habeši, ve Španělsku, ve Finsku, v Norsku, v Africe — upozorňuje na čistě vyhřebelcované koně, na neposkvrněné stejnokroje a říká: „A přece, kdybychom se jich otázali, dozvěděli bychom se jistě o těžkých bojích, dozvěděli bychom se, že jsou již několik dní na pochodu... To je německý voják! Věru, skvělý voják."

Ve Zwiahelu tvoří baráčky slepené z hlíny podivný kontrast s velkými kasárnami, vybudovanými před několika lety. Jsou to rozsáhlé budovy neladného vzhledu, ale o krásu bolševikům nešlo. Chtěli válčit, chtěli vyvolat světovou revoluci — a protože jim šlo více o kvantitu než o kvalitu, měli vojáky i na bankovkách. Proto snad ti vojáci na bankovkách — parašutisti se zarputilými obličeji, pěšáci se zuřivým výrazem ve tváři a konečně i dělníci ze zbrojovek na rublovce, ubohé bankovce, jejíž hodnota se zaznamenává v Říšské bance kursem 10 feniků, ale ve skutečnosti nemá cenu ani vindry, protože se za ni nedostane koupit zhola nic.

Do shromažďovacího tábora zajateckého kráčí zajatci. Asiaté, Mongolové, špinaví Uzbeci, Tadžíci, Tataři, Armeni, Turkmeni, Baškirové, Udmurtři, Marijci — prosím, vyberte si, je tu všechna barevná sebránka, jakou si kdo dovede představit.

Nade všemi byl ovšem pánem Žid.

Bylo jich několik milionů a tvoří skupinu nejen početnou — Židé jsou mezi národy sovětského Ruska co do početnosti na pátém místě — ale i jedinou bohatou. Židé v sovětském Rusku nežijí v bídě, jež byla vlastní ostatním obyvatelům tohoto podivného státu, vzniklého v době zmatku za světové války a u jehož

kolébky stáli podvodníci, zloději, bankovní lupiči, vrazi a řemeslní revolucionáři.

Výsledek toho je strašná bída, teror, miliony oklamaných.

Na sovětské Rusko se nelze dívati jinak, než jako na největší podnik podvodníků.

Všechno to, co bylo hlásáno o sovětském Rusku, bylo vymyšleno, všecko, co se psalo, bylo výmyslem židovských pisálků, kteří jsou dnes roztroušeni po celém světě. Někteří již před lety se rozešli na oko s komunismem, přešli dokonce i do oposičních táborů, ale to byl jen vychytralý manévr, aby byli informováni o všem, co mohlo sloužiti bolševikům, kdyby se přece jen dostali za hranice sovětského Ruska. Lidé, kteří dělali nejdříve rudé puče, přesedlali, aby mohli jednoho dne sloužit svým pravým pánům. V tom byl také jeden rys podvodu sovětského Ruska. Tak mohli utajiti největší Panamu všech věků až do června 1940.

Žitomír, město se 70 tisíci obyvatelů na řece Teterev je proslulé z dob kozáckých bojů. Důležité průmyslové středisko kyjevské oblasti — to říká naučný slovník. Dnes byste nenapočítali ani polovici duší v Žitomíru. Také o těch důležitých průmyslových podnicích se dozvíte velmi málo. Každé naše městečko o 20 tisících duší má zcela jiný vzhled, má hezké budovy, pěkné obchody, kostel a sady.

Žitomír je ubohá díra a hlavní ulice je horší než v nejmenší naší vísce humna.

Kostely tu byly dříve dva; v jednom zřídili bolševici biograf, druhý vyplenili tak, že v něm nelze sloužiti bohoslužby. Veřejných staveb tu vůbec není. Bolševici nechali všechno zchátrat, že se ani nechce věřit, že toto město mělo kdysi nějaký větší význam. Ačkoliv byl Žitomír založen již ve XIV. století, není tu žádných uměleckých památek, žádné připomínky na ony slavnější doby. Jediné sochy „krášlící" vzhled města byly bezhlavý Stalin, jakýsi

vrhač koule před sportovním hřištěm a dvě sádrové srnky v basénu před vojenským biografem.

Jediný otevřený obchod — jeden z těch tří, které tu za bolševické éry existovaly — prodával zboží, hodící se jen pro krám nějakého surrealisty. Prodávali tam činky, tesařské tužky, rámečky na kopírování fotografií, brusle z plechu, slepé patrony do loveckých pušek, papírovou hru v šachy, stojánky na sušení fotografických desek, když celý svět fotografuje na filmu, šidítka pro děti. Největší zásobu měl však tento „obchodní dům" v inkoustu a ve školních sešitech s násobilkou, kde na příklad $6 \times 5 = 35$, $8 \times 8 = 42$.

Kdyby tomu někdo nechtěl věřit, odkazuji jej na moskevský časopis „Pravdu" ze dne 17. září 1936, kde stálo dokonce psáno, že takových sešitů bylo natištěno ve Státní tiskárně sovětského Ruska několik milionů. Měly se proto zničit? Vedoucí tohoto bývalého státního obchodu je starý Kalmuk. Počítá na dřevěném počitadle.

V regále byl tlampač a za oknem tři radiové přijímače na krystal. Ptal jsem se, zda má na takové aparáty zákazníky.

„Nevědomče," děl hlasem uraženého. „Moskvu uslyšíš docela dobře, každé slovo rozpoznáš. Sluchátka nyní nemám, abych tě přesvědčil, ale snad je někdy dostaneš, já už je neměl tři roky. Ta, co tu vidíš, nemají »sluch«." Sluchátka totiž neměla membránu.

„Je to poslední model," pokračoval kalmucký dryáčník s ostrým nádechem ve hlase. „Přimontuješ tuhle tlampač a uslyšíš šumění moře ‚skučení větru ... Přesvědč se! Stojí jen 30 červonců."

V našich penězích tedy 300 korun. Ale nehřeš, továryši, nenaříkej, vždyť uslyšíš Moskvu ...!

Svíralo se mi srdce lítostí, když jsem pomyslil, že tenhle muž

Trosky uprostřed města.

A ještě jeden pohled na Kreščatik.

Zajatí bolševici, zaměstnaní při odklizovacích pracích.

Obětavá sestra
Německého Červeného kříže.

Hroby padlých příslušníků SS zbraní v obci Bělaja Cerkov.

Židovský hřbitov v obci Bělaja Cerkov.

Židé hlásali bezbožství, ale své pochovávali podle svého rituálu.

Dvacet let neviděli ve Stavičevu cizince.

Typy usedlíků ve Stavičevu.

UNIV. KNIHOVNA PRAHA

neviděl nikdy nic lepšího, že pro něj to, co prodává, je to nejlepší. Vždyť jsem něco podobného neviděl ani v „kočce v pytli", kterou jsme si za mladých let kupovali o poutích za krejcar. A tam bývaly již všelijaké šmejdy.

To nejlevnější zboží, které se u nás prodávalo v těch neprávem proklínaných jednotkových obchodech, proti nimž byla vedena politickými dobrodruhy nejhnusnější kampaň, nedá se přirovnat k tomu, co se zde zove přepychem.

Tenhle obchod byl však jediný na celé naší cestě, který jsme nalezli otevřený a v němž bylo vůbec ještě nějaké zboží. V sovětském Rusku jsme také potkali jen jediného člověka s kravatou. Přivezl si ji, když do Ruska emigroval, ze západu. Od té doby ji nenosil, až pak, když museli bolševici uprchnout před blížícím se vítězným nepřítelem.

V Žitomíru jsem navštívil s tiskovým přidělencem slovenského vyslanectví v Berlinu Striežencem slovenskou posádku, která čekala na odjezd do předních linií fronty.

Vedle poplivaného chrámu, v němž si bolševici zřídili biograf, upravili si slovenští hoši v části vypáleného domu kasárna.

Prostorný dvůr září čistotou, slovenští junáci jsou vzorně upraveni. Kamarád Strieženec, dávný přítel, vede mne k majorovi M., známému slovenskému spisovateli, jenž je zde velitelem.

Byl se svými důstojníky u oběda. Jídelní lístek: bramborová polévka a halušky. Stejný jídelníček mělo také mužstvo.

Major M. nás vede na dvůr.

Vojáci odcházejí na stráž. Jsou před odjezdem na frontu, ale nechtějí zůstat v nečinnosti. Přihlásili se ihned do služby a kde mohou, pomáhají, hlídají velitelství, nádraží, skladiště.

Jsou to pěkně urostlí slovenští chlapci, odvaha a poctivost jim zírá z očí.

Konají dobře svoji povinnost. Věrní pracovníci za novou Evropu. Zapisují se do dějin sjednocené Evropy zítřka krví a proto zlatým písmem.

Slováci! Na stráž!

*

Rollbahn Nord. To je název silnice vedoucí do Kyjeva. Jak také nazvat silnici, která vlastně žádnou silnicí není, nýbrž jen rozježděnou polní cestou, která se mění v blátivé moře po každé sebemenší sprše?

Překročujeme řeku Teretev. Půda má zelenou barvu. Hory rašelinových kostek prozrazují nebezpečnou bahnitou půdu. Sníh nabývá temně modrého odstínu. Zanedlouho mizí a dále po celou příští cestu se s ním již nesetkáváme.

Jsme v předměstí Kyjeva v Lupovince.

Po stranách, schované v lese, jsou dřevěné domky, letní dače kdysi bohatých lidí, kteří se sem uchylovali v neděli a bydleli tu v létě. Nyní jsou to bydliště dělníků. V takové dači bydlí tolik lidí jako u nás v činžovním domě.

„Kyjev je rozkošný," říkala slečna Ellen v Brody.

Vzpomněl jsem si na to, když jsem viděl ustarané chuďasy, jak s ranečkem nebo dokonce i s matrací do postele pod paží chvátali domů. Uprchlíci — nebo lidé, kteří se zařizovali? Kdož ví?

Těžko se dalo rozpoznat, kdo se jako uprchlík vracel nebo kdo tu žil. V části sovětského Ruska, které mi bylo dopřáno spatřiti v říjnu 1941, mělo všechno uniformu bídy a nosilo ji zřejmě již hodně dlouho.

Potkali-li jste ženu s nápadným břichem, nevěděli jste nikdy, je-li v požehnaném stavu nebo je-li to z hladu. Je to úžasná směs bídy ohromující svou samozřejmostí. Nikdo ji také nebere vážně. Lidé jsou na ni zvyklí a nevidí ji.

Uvědomují si to teprve, když přicházejí do styku s vojskem a s několika civilisty, kteří přijeli v autokarech a mají o jejich trampoty vřelý zájem.

„Bog iznať, tak žurnalisti," opakují si a kroutí hlavou.

KYJEV — MATKA RUSKÝCH MĚST

Hluboký příkop překlenutý mostem vybudovaným muži organisace dr. Todta, v hlubině široký železniční pás. Starý železný most jest rozříznut na dvě části, každá je položena na násep.

Za mostem vytržené koleje pouliční elektrické dráhy označují Kyjev. Barikády ze starého železa jsou jako výstražné bóje v přístavu, vedle nich leží na vytrhaných kolejích modrozelená tramvaj. Má číslo 25. Malé dřevěné neb hliněné baráčky stojí po obou stranách do polovice zatarasené ulice. Lidé jdou tiše, nehlučně. V bílém pohřebním voze taženém párem malých hnědých koníků sedí šest ženštin, vedle sebe mají skrovné ranečky a peřiny. Každý dopravní prostředek je dobrý...

Stará žena nese necky, tlustá babuška má pod paží štěbetající husu a v ruce proutěný koš, pačesatý otrhánek vleče plechovou rouru od komína a několik kusů dřeva, které asi posbíral někde v troskách. Jiná žena má na zádech děcko, v rukou rance a s každé strany se jí drží za sukně uplakané holčičky. Jejich tváře mají gorgonzolovou barvu, vlasy nečesané, jsou bosé, drží se křečovitě, div mámě sukni nesvlečou.

Malé chudokrevné stromy posunkují v mírném větru větvemi jako náměsíčníci. Tučné dívky s pravými ruskými zadnicemi a bujným poprsím šťárají se v nose před polorozbořenou kučou, šklebí se a škrábou se pod pažím.

Divím se jen, kde k té tloušťce přišly.

Ulice je plná skla, papírů, všelijakých odpadků, v nichž čenichají psi, hledající potravu. Ubožáci — vždyť všechny ty hromady

byly již dávno prohledány jinými ubohými tvory, kterým se i tady říká lidé.

Stojí na křižovatkách s prázdným žaludkem, nebo se pohybují, jako by jejich cesta měla nějaký cíl. V autobuse je výstražné ticho. Hledíme oknem, vpíjíme se zrakem do té špíny a chmurných ulic so ztrouchnivělými domy; okna jsou vytlučená nebo zalepená papírovými pásy proti tlaku vzduchu při leteckých náletech. Nikde není obchodu nebo malé krčmy, jakých bývá dosti na předměstích velkých měst. V Bruselu, Lutychu, v Lilles, i ve Verdunu, dokonce i v Dünkirchenu jsem je viděl. V Kyjevě není nic. Je to druh lidského smetiště. Přepadla mne tíseň při pohledu na tento chmurný obraz.

To byl tedy svět, jaký stvořili bolševici?

Doposud jsme viděli venkovská města nebo vesnice. Tam byly široké ostrovy volného prostranství, byl v nich čerstvý vzduch, slunce, po nich následovaly širé stepi, člověk zatím zapomněl, ale tady jsme byli v ohnisku tragedie, tady jsme se mohli dívati nalevo nebo napravo, všude to bylo stejné, stejně hrozivé, děsné, plamenný chomáč bídy.

Před velitelstvím zastavujeme, abychom se dověděli, budeme-li ubytováni, a kde. Čekáme! Chodíme sem a tam, zdrženlivě se díváme kolem, snad máme již nyní dosti toho ohromného města, které hned napoprvé se nám ukázalo ve své zoufalé nahotě.

Dostali jsme ubytovací lístek do hotelu „Krasnyj Kijev", na ulici Korolenkově č. 36.

Hotel má šest poschodí a kdysi patřil jistě k dobrým domům Kyjeva.

Dnes v něm bydlí jen vojáci.

V přízemí je vrátnice. Hoši v hnědých uniformách RAD, říšské pracovní služby, přidělují nám pokoje. Mám číslo 46, ve čtvrtém patře. Výtah přirozeně nejezdí.

Pokoj je prostorný, dvě židle, velké zrcadlo, psací stůl a mosazná

postel bez povlaků a bez přikrývek. Máme na štěstí vlastní. Byli jsme na vše připraveni. Velké okno a skleněné dveře, které vedou na balkon, společný pro všechny pokoje. Elektrické světlo osvětluje kouty a stěny s papírovými čalouny. Mezi dvojitými dveřmi je umyvadlo, do něhož teče tenkým praménkem voda z nádrže na mramorovou desku. Vodu je třeba vždy znovu nalévat. Nestačila mi ani na řádné umytí rukou. Špinavá voda teče do škopku v umyvadle. Vzpomenu-li na další cestování, byl to ovšem dokonce jakýsi komfort. Hotel není celkem špatný a pravděpodobně se v něm kdysi docela dobře bydlelo.

Záchody jsou bez splachovadel. V hygieně bylo i carské Rusko hodně pozadu.

Hotel byl postaven kolem r. 1910.

Ulice Korolenkova viděná s perspektivy čtvrtého patra hotelu „Krasnyj Kijev" se podobá některému pařížskému boulevardu, dejme tomu že Clichy nebo Courcelles než se přijde na Batignolles. Za carského režimu to muselo býti docela hezké. Vždyť to bylo město, kde se dobře žilo. Bývalo v Kyjevě veselo, sám Puškin opěvoval jeho krásu a černooké Ukrajinky:

A molodicy — molodušky!
Jej-jej, ně žal otdať duši
za vzgljad krasotli černobrivoj.

Vyšel jsem si na ulici, ještě před večeří, která byla podávána ve druhém hotelu, zatímně upraveném pro přechodné ubytování branné moci, v hotelu „Palass" na boulevardě Ševčenkově. V hotelu „Krasnyj Kijev" se nevařilo.

Bylo již téměř tma a byla zima. Na ulicích nějací opozdilci — po osmé se nevychází — starý muž v beranici poháněl vychrtlého koníka zapřaženého do starodávného kočárku naloženého dřevem a volal měkkým hlasem: „Podi, podi..." Možná, že to bývalý izvoščik, který dříve v kočárku vozíval báriny do divadel, do ka-

baretů, do zábav a do klubů. V Kyjevě se prý v deset vstávalo, ve tři obědvalo a ještě dlouho po půlnoci se žilo.

Jdu až k divadlu, k ulici Leninově, pak se zase vracím a vystupuji po schodišti, na každé straně jsou lampadéry s trsem bílých koulí, zůstávají však nerozžaté. Na ulici Vorošilova upoutal moji pozornost bílý papír, přišpendlený na stromě. Svítím si kapesní svítilnou a čtu: „Říšské dráhy přijmou kováře, strojníky, stolaře, natěrače. Hlaste se tam a tam."

Ulicí, které se říká, Bůh ví proč, Zlatá vrata, přicházím opět na ulici Korolenkovu. Zatím se úplně setmělo, černá noc pohlcuje slabé světlo zatemněných automobilů. Hotel „Palass" jest elegantnější než „Krasnyj Kijev". Má prostornou halu a velká zrcadla, jak to bylo v módě tak před padesáti lety. Před restauračním sálem je velká šatna a slušná umyvárna. V šatně moloděc v bílém kabátku, velké plechové známky dává s hlubokou úklonou a šaty věší pozorně. Inu, jak tomu byl zvyklý za všech časů. Zde také za bolševiků bydleli páni i když to byl stát, kde prý si všichni byli rovni.

Večeře byla vojensky prostá. Hotel „Palass" slouží teď též za vojenské kasino. Mimo nás tam bylo několik důstojníků i prostých vojínů. Hovořilo se polohlasně, aby nebyl soused rušen. Veliká místnost je zakončena podiem s klavírem. Na druhé straně je monumentální kredenc se secesními okrasami, zasklenými skříňkami, v nichž bývaly kdysi jistě flakony s vodkou a jinými likéry.

Pod dohledem německého vojína obsluhují ruští číšníci v bílých kabátech. Na každou otázku kývají hlavou a usmívají se řemeslným úsměvem. Jsou velmi ochotní a když je požádáte o cukr, donesou jej hned tři najednou. Významně dodávají: „Jaký to krásný sachar." Nebylo často cukru v Kyjevě.

Hauptmann K., profesor vídeňské university, kde je profesorem slavistiky a je pokládán za největšího znalce Ukrajiny, líčil nám první dny obsazení Kyjeva, vyprávěl o požáru proslulé ulice Kreš-

čatik, kterou bolševici zapálili časovými minami. Kreščatik je kyjevská „Unter den Linden" nebo pařížské „Champs Elysées", či pražské „Příkopy". Všechno, co mělo hezkou tvář, procházelo se od nepaměti po této elegantní třídě, která hrála také v dějinách této země důležitou úlohu. Stojí na ní městská duma, kde pod záštitou zlatého anděla, než byl zaměněn za rudou hvězdu, byly kladeny osudu Ukrajiny četné překážky, ale marně.

Kyjev, máť ruských měst, staroslavná metropole knížat z rodu Rjurikova, slavné tržiště na obchodní cestě mezi Černým mořem a Baltikem, srdce Ukrajiny, Paříž na Dněpru, nevyměnil od roku 1914 nic méně než 16krát svého držitele.

O tom všem vyprávěl Hauptmann K. tak poutavě, že bylo již hodně pozdě, když nás odvážel autobus do našeho hotelu. Druhý den ráno nás Hauptmann K. doprovázel po Kyjevě. Nepoznal jsem ještě nikdy cicerona tak vzácného. Znal každou historku o tomto městě. Znal všechny pověry vížící se ke kyjevským chrámům a znal dokonale historii od nepaměti až do posledních dnů, kdy jako velitel specialisovaného oddílu řídil práce při odklizování min a při hledání třaskavin, které bolševici položili do chrámů i budov, které sami postavili, jako Leninovo museum, kde bylo nalezeno několik tun nebezpečné výbušniny.

Kyjev byl založen kolem 6. stol., ale v jeho okolí byly nalezeny římské mince z I.—III. stol. po Kristu a hovoří se o tom, že křesťanství sem přišlo z Řecka za panování knížete Vladimíra, který vládl 980—1015 a nazýval se původně Waldemar. Kyjev děkuje za svůj vznik vodním cestám ze severu do Černého moře. Obchodní karavany se musely zdržovat v Kyjevě, kde končí lesy a začínají stepi. Obchodníci si zde opatřovali výzbroj pro další cesty. Stejnou cestou přišli do Ukrajiny Němci, kteří zde hráli důležitou úlohu. Byli to vesměs obchodníci, lidé zámožní. Ještě před světovou válkou bylo v Kyjevě asi 13.000 německých zámožných občanů.

Zanedbané selské stavení v „ráji" zemědělců.

Svátečně odění kolchozníci.

Sovětský kolchoz na Ukrajině.

Italští novináři s účetní jednoho kolchozu.

Sovětský kolchoz u Stavičeva.

Japonští novináři s rumunským kolegou. Vpravo olympijský borec Ošima.

Bělehradský novinář Radulovič.

Novináři při ranní toaletě.

Kyjev byl také střediskem ukrajinského odboje, který se datuje od dávných dob. Vždyť ukrajinský stát existoval do XIII. stol., poté Ukrajina střídala držitele. Po druhém dělení Polska r. 1793 dostalo Rusko Kyjevsko, Volyň a Podolí.

Carské Rusko pronásledovalo Ukrajince, kterým bylo zakazováno hovořiti ukrajinsky, nesměly se tisknouti ani ukrajinské noviny a byly zavřeny i ukrajinské školy. Od roku 1914 do 1921 změnil Kyjev 16krát držitele. Byli to Rusové, tři různé ukrajinské vlády, tři vlády bolševické, vláda rakouská, vláda polská a konečně zase bolševici, proti kterým nepřestali Ukrajinci bojovat do roku 1930, třebaže byl odboj krutě potlačován. Ukrajinci vedli partyzánskou válku. V zimě byl boj přerušen a na jaře se zase začalo. Teprve roku 1930 byl boj skončen, jelikož byla vyvražděna již téměř všechna inteligence. Na deset milionů lidí zaplatilo odboj proti bolševikům dílem smrtí, dílem deportací.

V Kyjevě bylo říšským vojskem nalezeno několik tisíc min, z toho necelá třetina tak zvaných min taktických, t. j. takových, které vyžaduje válečná taktika na zničení vojenských objektů nebo k zamezení postupu nepřítele. Není to doklad o tom, že bolševici nepočítali s možností vrátit se někdy zpět?

Na Kreščatiku byly nalezeny časované miny, které lze zapálit pomocí radiového přijímače, zřízeného na určitou vlnu. V okolí těchto min byly tak zvané „Molotovovy coctaily", láhve s výbušnou hořlavinou, která se zapaluje samočinně, když se tlakem vzduchu rozbije láhev, jež je uzavírá.

V městě nebylo vody, protože byl zničen vodovod. Situace byla kritická. Vojáci se museli omezit, aby zamezili rozšíření se požáru, který trval několik dní. Vyhořely hotely: Gránd, Central, telefonní ústředna a všechny lepší domy.

Bolševické destruktivní metody jsou vskutku barbarské. Výbušniny byly i ve zvonici slavné Pečerské lavry, svatého kláštera, jenž byl za carských časů cílem tisíce poutníků ze všech koutů

Rossie. K ní se modlil všechen ruský lid. Alespoň jednou v životě chtěl každý Rus spatřiti slavný klášter a tam se perekrestit, po rusky pokřižovat se široce s hlavou hluboce skloněnou. Výbuchem byl zničen také klášterní archiv nesmírné ceny. V době, kdy jsme byli v Kyjevě, nebyla Pečerská lavra veřejně přístupná, a když jsme si ji chtěli prohlédnouti, museli jsme se zavázat, že tak učiníme na vlastní nebezpečí. Dlouho vládli ve městě Židé, kteří ale jako první opustili obležené město. Půldruhého měsíce předtím, než byl Kyjev obsazen, stalo se tak 19. září, museli jim vojáci nakládati nábytek do připravených vagonů a Židé pansky opustili město. Potom byly odvezeny stroje z důležitých továren a konečně byli odvlečeni političtí vězňové, význační Ukrajinci, kteří zůstali ještě po strašném masakru ve věznicích GPU na živu, a věrní bolševici.

Rudí vojáci se sice pokoušeli vystěhovati všechno obyvatelstvo, ale to se jim nezdařilo. Kyjevané utekli do lesů, poschovávali se do sklepů a katakomb, proslulých peščer pod Pečerskou lavrou, kam také bolševici dali nálože třaskavin a miny.

Když říšská branná moc vtáhla do města, lidé vycházeli jako vojáci za alarmu.

„Nic se nám nemůže stát," říkali, „Germánci jsou tady..." Kyjev nebyl ostřelován, ale sevřen se všech stran. Říšská branná moc dbala, aby slavné město nepoškodila a tak se vytvořila celá legenda kolem tohoto zázraku. Říšská branná moc zachránila přece nejslavnější chrámy: Sofievskij sobor, Pečerskou lavru, Desjatinnaju cerkov, chrám svatého Ondřeje a několik dalších chrámů. V ulicích byly barikády, ale když přišlo německé vojsko, bylo uvítáno dětmi a ženami. Ženy dávaly květiny a děti prosily o chléb.

Bolševici odnesli vše, potraviny i stroje z továren. Jen v těch továrnách, které byly svěřeny Ukrajincům, nebylo nic zničeno. Ukrajinci se v nich zabarikádovali, hlídali do příchodu německého

vojska a pak továrnu předali. Říšská branná moc uvedla továrny zase do chodu a odevzdala je dělníkům, aby v nich pracovali.

Několik menších podniků již pracuje a poměrně brzo svítilo elektrické světlo. Pracují všechny důležité podniky pro výživu lidu. Většinu potravin musí ale stále dodávati vojáci. Na venkově je obyvatelstvo odkázáno samo na sebe, protože velká část úrody nebyla zničena a je také dosti zeleniny.

Obyvatelé Kyjeva hledají práci, ale nechtějí pracovat za peníze, nýbrž za stravu, za potraviny. Jídlo nechtějí jísti ihned, nýbrž odnášejí si je domů. Je to výživa celé rodiny.

Před divadlem je malá budka, podezdívku má z majolikových kachliček s ukrajinským národním motivem. Před ní stojí dlouhá fronta. Podle toho, jak trpělivě stojí jeden za druhým, poznávám, že jsou na frontu zvyklí.

Je to fronta na noviny. Vycházejí pouze ukrajinské noviny zvané „Ukrajinské slovo". Jsou lidu vzácné. Proto stojí ve frontě. Jak to dostanou, postaví se ihned někde stranou a čtou od prvního řádku do posledního. Jsou to noviny psané jejich řečí.

Vzpomněl jsem si při pohledu na tu dlouhou řadu dychtivých čtenářů, že tomu není tak dávno, co na cizí rozkaz chtěli moji krajané bojkotovat české noviny.

Pro Němce vychází v Kyjevě časopis „Ost-Front", který rediguje českým novinářům dobře známý — ze západní fronty — dr. Theuner. Redigoval dříve v Paříži vycházející vojenský list „West-Front". Tento list byl nejdříve vydáván za polského tažení, a to nejdříve v Oppeln, později v Czenstochové. Potom vycházela „West-Front" v Bruselu a v Paříži. V Bruselu se tiskly tyto neobyčejně psané noviny v největším belgickém deníku „La Nation Belge". Za necelé dva dny po obsazení Bruselu vycházely již německé vojenské noviny. Dr. Theuner je příkladný organisátor, který se nezalekne žádných obtíží. V Paříži to bylo na vlas stejné.

Tam noviny vycházely v tiskárně deníku židovského obchodníka Prevosta „Paris-soir".

V Kyjevě byla tištěna „Ost-Front" v bývalé tiskárně „Proletářské pravdy" na ulici Leninově. Na dveřích bylo psáno, že je v prvém patře čítárna. Šel jsem se tam podívat. Místnost byla příjemně zařízena, bylo tam teplo, na každém z deseti stolků byla lampa se zeleným stínítkem.

Vzal jsem do ruky číslo novin a moje zraky padly nejprve na zprávu, která měla titulek: „Politická vražda v Praze."

Hlava se mi zatočila. Přelétl jsem zprávu, ale neviděl jsem nic než jméno: Lažnovský.

Věděl jsem o hnusném útoku na své kolegy při odjezdu z Prahy, ale nevěřil jsem, že by jejich stav byl tak vážný. Zpráva nesla datum 13. října. Karel Lažnovský zaplatil svou odvahu životem. Čtu znovu a znovu neblahou zprávu, zdá se mi nemožné, aby se našel někdo v našem národě tak zbabělý a otevřenou odvahu českého vlastence odměnil tak zákeřně. Bohužel, byla to pravda.

Se slzami v očích vstupuji do redakce „Ost-Front". Poznávám v poručíkovi, který sedí u psacího stolu, dr. Theunera. Chtěl bych znáti podrobnosti vražedného útoku na českého novináře, jenž byl zavražděn z popudu emigrantské kliky v Londýně, zřejmě z popudu židovských štváčů, vydávajících se neprávem za Čechy.

V hotelu „Palass" nacházím své kolegy, novináře ze všech zemí Evropy, americké novináře a zástupce japonského tisku. Přál bych si, aby každý slyšel, jak se dívali na způsob, který si zvolil Beneš se svojí čeládkou k odpravení nepohodlných novinářů, kteří odhalují zákulisí jeho podlých intrik.

Jenže Beneš a jeho akolyti neznají studu.

Dr. Theuner ukázal mi prostředí, ve kterém pracuje, sazárnu a tiskárnu. Sazárna je dobře zařízena, tiskárna rovněž. Všechny stroje byly před odchodem bolševiků poškozeny. Dr. Theuner si ví ale rady v každé situaci. Trvalo to jen několik hodin a dva

sázecí stroje byly připraveny, rotačka opravena a první číslo vyšlo již druhého dne po obsazení Kyjeva.

„Ost-Front" je stále v přímém spojení s Berlinem, takže dostává všechny nejdůležitější zprávy. Čtenáři jsou informování stejně rychle jako v každém jiném velkém městě Evropy.

V této válce jsme poznali, jaký je rozdíl mezi novináři německými a těmi, kdož v nepřátelských novinách slouží židozednářským odpůrcům nové Evropy.

SOFIEVSKIJ SOBOR

Chrám sv. Žofie, Sofievskij sobor, jest jedna z nejvýznačnějších kyjevských stavitelských památek. Sobor, plničký báňovitých cibulovitých věží a věžiček, stojí na Sofijském ploščadu, který bolševici přejmenovali na náměstí Herojiv Perekop.

Je to prostorné náměstí dlážděné kamenem, kostkami, kterým u nás říkáme „kočičí hlavy". Náměstí ani krásou ani výstavností nevynikající, ale pro Ukrajince není bez významu.

Je na něm zapsán kus historie, kterou stále ještě oživuje pomník hetmana Bohdana Chmelnického, kozáckého bohatýra na malém koníku, vzpínajícím se patrně nad rozhodnutím svého pána, který volá „Volím pod cara". Tento pomník tu zůstal i s tím původním nápisem, jak jej vytesal sochař Mikešina roku 1888. Bohdan Chmelnický vedl boje ve prospěch ruského cara v době, kdy Ukrajina byla pod polskou vládou. Kozácká revoluce skončila ovšem neslavně, neboť r. 1651, tedy 3 roky po „chmelnyčině", stal se vládcem Kyjeva litevský hetman Januš Radziwill.

Sofievskij sobor jest pozoruhodná stavba. Byl založen knížetem Jaroslavem. Roku 1034 potřel Pečenegy a jako dík dal příkaz, aby byl postaven velkolepý chrám podle cařihradského vzoru. V XII. století založil vedle chrámu hetman Petr Mohyla klášter a obklopil tyto pozoruhodné stavby zdí, aby byly chráněny před ohněm a jinými světskými nebezpečími. V té době se stavělo v Kyjevě většinou ze dřeva. Později byly postaveny také budovy zděné a metropolita Rafael Zaborovský klášter přestavěl a dal vybudovat krásnou poschod'ovitou věž, kterou se vchází do nádvoří soboru.

Věži se hrdě říká „Triumfální zvonice". Klášter byl později zrušen, ale kostel zůstal vždy místem, kam se zbožní věřící uchylovali k dlouhým vroucím modlitbám; byla to pro ně půda posvátná, neboť se věřilo všeobecně, že je zde pochován kníže Jaroslav.

Bolševici prohlásili Sofievskij sobor za státní reservaci. To znamená, že zničili původní krásnou stavbu, nechali ji bezohledně zchátrat a znemožnili, aby se v ní konaly bohoslužby.

Hauptmann K., který nás doprovázel, znal tolik podrobností o tomto církevním skvostu, že jsme dobře pochopili nejen co znamená Sofievskij sobor pro ukrajinský lid, ale také, jak barbarsky si počínali bolševici, když rozbořili vnitřek pamětihodného chrámu.

Vstupujeme dveřmi do krestitelnice, jak se říká křtitelnici. Hned proti nízkému vchodu jsou na stěnách malované obrazy „40 mučedníků", jejichž malba je dosti zachovalá. Na druhé straně jsou položeny kamenné vykopávky, mramorové ozdoby, datující se z dob založení chrámu. Silnými, měděnými dveřmi bohatě zlacenými a s květinovým tepáním vstupujeme do hlavního prostoru chrámového.

Nejprve jsme se domnívali, že chrám se stal pravděpodobně obětí leteckého náletu. Ale nic takového. To jen páni bolševici rozkopali podlahu, zničili dlažbu; vše pod záminkou odhalení historicko-uměleckých památek.

Stěny svatostánku jsou pokryty četnými malbami a pozoruhodnými ornamenty. Oltář a prostřední kopule jsou zdobeny mosaikou, ku podivu velmi zachovalou. Mosaiky jsou byzantského stylu. Největší je nad hlavním oltářem a zobrazuje Bohorodičku, jak se zdviženýma rukama žehná. Pod ní je mosaika zobrazující Poslední večeři, pak ještě pás s obrazy světců a konečně ornament dekorativní.

Chrámová stavba má 9 podélných lodí a 4 lodi příčné. V jednotlivých částech basiliky jsou nápisy z doby Jaroslavovy. Krásná je mosaika v kopuli chrámu, právě uprostřed; zobrazuje Krista.

Ikonostas je ve slohu Ludvíka XIV., krásně vyřezávaný a zlacený. Oltář, který se nacházel za touto střechou, byl pokryt pozlacenými stříbrnými deskami, ale bolševici jej odnesli a nechali tu jen holé kamení. Rozkopali oltářní část a zpustošili k nepoznání.

Po krásných starých schodech pod klenutým stropem se vystupuje na kůr. Na stěnách jsou zbytky vzácných fresek z XI. století. Každý umělecký historik o nich ví, neboť v samé Byzancii zůstaly jen fragmenty podobných maleb. Jsou to světské výjevy, zobrazující lov, hry a podobné výjevy, svědčící o hodně světských názorech knížat na život. Fresky byly náhodou objeveny před sto lety pod novější vrstvou olejové malby.

V místnosti vedle archivu je mramorová rakev, o níž skalopevná víra lidu se domnívá, že chová tělesné pozůstatky knížete Jaroslava.

Za dřevěným plotem stojí vzhledný a útulný dům, kde sídlil metropolita kyjevský. Odtud prý vedou tajné chodby až k Dněpru. Těmi se zachránili kněží před bolševiky za bojů Děnikina, Wrangela a Petljury proti rudým.

Nádvoří je smutné, chrám ztrácí kusy omítky, ale člověk cítí sílu a vzdor, napjaté a tuhé svaly; cibulovité věže jsou nality ještě vzpurným životem, který jim dovolil dočkat se konce bolševismu.

Před chrámem několik německých vojínů fotografuje tuto starobylou stavbu církevní se všech stran. Každý německý voják má fotografický aparát. Až se jednou vrátí všichni domů, jaký úžasný dokumentární materiál bude míti svět k disposici.

Dnes se zatím vlní diskuse kolem toho, co o sovětském Rusku píší váleční zpravodajové, mezi něž se chci počítat, třebaže jsem nebyl v předních liniích a prožil mimo španělské fronty jen nálet britských letadel na Calais. Zpráva vrchního velitelství tehdy hlásila, že z osmi strojů šest jich bylo sestřeleno a osud dvou zůstal neznámý.

Zahraniční novináři v Umanu.

Krátký odpočinek na cestě.

ZEMSKÁ ÚŘAD. KNIHOVNA PRAHA

Hrozná bída sovětských rodin.

Na ulici v Umanu.

Sovětští občané před vývěsnou tabulí se zprávami.

Stopy války v Umanu.

„Nadějná" bolševická mládež.

Cidič bot — první volná živnost.

Vojenské zátiší v Umanu.

Autor knihy „Moře bídy".

Na hlavní třídě v Umanu.

Od Sofievského soboru ujíždíme v osobních autech, které nám dalo vrchní velitelství v Kyjevě k disposici, k jedinému kostelu, kde se slouží bohoslužby, k chrámu sv. Ondřeje.

Andrejevskaja cerkov. Na svahu kyjevského vrchu byl postaven za knížete Vsevoloda r. 1086 k poctě sv. Ondřeje chrám, jenž byl za častých válek zpustošen. Roku 1744 byl znovu postaven podle plánů architekta Rasstrelliho, s jehož jménem se v Kyjevě setkáváme napořád.

Dovnitř svatoondřejské svatyně jsme se nedostali, jen jsme mohli dveřmi nahlédnout do ozářené chrámové lodi, v níž věřící, jeden vedle druhého těsně namačkaní, klečeli na kamenné dlažbě a modlili se s čelem na chladné zemi.

Pravoslavní kněží dovedli dobře spojiti hluboké náboženské cítění s opravdovým národním nadšením. Andrejevskaja cerkov byla od rána do večera plna věřících, kteří vidí v obnovené bohoslužbě i splnění svých národních tužeb. Ty byly vlastní podstatou všech těch dlouhotrvajících bojů proti bolševikům, kteří dokonce trestali každého, kdo ukrajinskou řečí v Kyjevě veřejně rozprávěl.

Ke kostelu vedou široké schody. Jsou přeplněny věřícími, ač je všední den. Ženy i muži kráčejí vážně s blaženým úsměvem na tvářích.

Po letech zase do kostela!

Na těch příkrých schodech se železným zábradlím se setkaly dva světy.

Svět zbožných věřících a odchovanci sovětského „ráje".

BEZPRIZORNÍ

Seděli na schodech a žebrali. Dva bezprizorní si vybrali místo vskutku dobré, protože tisíce věřících, proudících do jediného otevřeného kostela, nepřešli ani jednou mimo nich, aniž by se před nimi sice neperekrestili, nepokřižovali podle ruského vzoru, ale nepodali jim současně několik ušpiněných rublovek nebo kopějek.

Peníze byly ostatně v oné době zcela bez ceny, protože se za ně nedalo nic koupit, v celém městě nebyl otevřen ani jeden obchod, kromě cidičů bot a stánků s novinami. Na trhu pod širým nebem nedaleko Sofievského ploščadu se různé zboží vyměňovalo výhradně za potraviny.

Výrostci asi dvanáctiletí, v otrhaných šatech, s hlavami pokrytými špinavými čepicemi s utrženými štítky. Jeden z nich měl na hlavě jakýsi nečistý obvaz, druhý zase něco podobného na ruce a za dary ani neděkovali. Jen se ušklíbali a ve volných chvílích házeli do úst slunečnicová semínka, která s paviánskou virtuositou louskali v zubech a slupky okázale vyplivovali.

Chceme je vyzpovídat, ale kluci zarytě mlčí a hledí na nás vzpurně. Jeden má na prsou připíchnutý nějaký komunistický odznak. Teprve po drahné chvíli přece jen rozvazují. Nemají rodičů. Vůbec je nepoznali. Utekli před lety z jakéhosi nepodařeného útulku pro mládež, kde byla zoufale špatná strava a kde byly děti z ilusorních pedagogických důvodů tělesně trestány sadistickými židovskými vychovateli. Kluci jsou ale zarytými komunisty a prohlašují to hlasitě s jalovou velkohubostí nezkušeného mládí.

Co je to komunismus samozřejmě nevědí. Bylo by pošetilé, aby někdo na těchto mladých nešťastnících žádal, aby aspoň trochu namáhali své mozky přemýšlením o principech komunistického vyznání víry, které se jim k věření předkládalo jako něco samozřejmého a samospasitelného. Na dotazy, proč jsou vlastně komunisty, odpovídají, že v sovětském Rusku byl každý komunistou a oni tedy také; prý není nic krásnějšího na světě. Kluci ovšem neumějí ani číst ani psát. Bylo jich více, celá tlupa, ale Váška, patrně jejich náčelník, odešel někam na jih, protože v Kyjevě je příliš zima.

Procestovali již velký kus Ruska, znají Moskvu i Oděsu. Všude se živili tím, že si prostě vzali to, co potřebovali. Pojmu krádeže vůbec neznají. Kdo má více, musí se podle jejich názoru rozdělit. Nepřijímají almužnu, protože je přece spravedlivé, aby se ti, co něco mají, s nimi rozdělili.

Bezprizorní nikdy nepracovali. Ničemu se neučili. Jest jim docela cizí pojem domova a nemají ani potuchy o rodinném životě.

Jest trapný pohled na tuto mládež. Kluci se cítí ale spokojeni; nepoznali nikdy lepšího života.

Jedna stará babka, když viděla, že s nimi mluvíme, řekla tiše: „Tihle byli horší než sám čert. Nikdo nebyl před nimi jistý. Mládež nám připravovala na zemi peklo. Nesmělo se před nimi nic říci. Je mnoho deportovaných jen proto, že si nedávali pozor před vlastními dětmi. Víte, že ti spratkové bývali veřejně vyznamenáváni za udávání rodičů? Necítili k rodičům obvyklé lásky, úcty nebo přirozených povinností. Rodina jest prý útvar odporující duchu komunismu, útvar změkčilých buržoasních návyků, přežitek doby. Takhle hovořili již osmiletí, a když jim bylo patnáct let, byli to zatrolení úderníci, před kterými jsme se třásli ve dne v noci."

Kluci zaslechli úryvky této řeči a když babuška odcházela, častovali ji sprostými nadávkami.

V Umanu jsem viděl tříletého klučíka, jemuž utekla matka — komunistická činovnice; otce neznal. Hošík byl odkázán sám na sebe. Vojáci mu dávali chléb, spával venku, někdy se nad ním smilovala nějaká žena a vzala ho přespat pod střechu. Lidé to neshledávali divné a neměli k hošíkovi prostého lidského soucitu. Měli příliš co dělat každý sám se sebou.

Mravnost doznala rovněž všude velkého úpadku. Několikráte jsme viděli sedmnáctiletou ženu s dvěma dětmi, každé z jiného otce. K platnosti sňatku stačilo ohlásit se u místního sovětu. Snoubenci dostali potvrzení a tím byli oddáni. Rozvod byl stejně jednoduchý. Soudruh Tenaten prohlásil, že nechce více žíti se soudružkou Touatou a všechno bylo v nejlepším pořádku. Jsou-li tu děti z takového manželství, se nikdo netázal. Žena má přece všechna práva jako muž, může pracovat, a konečně vždyť ji nikdo nenutí, aby si děti ponechala. Převezme je stát — v nejhorším případě.

GORNIČNAJA

Ženy jsou jen zřídka kdy doma a vedou domácnost, neboť mzdy na takový přepych nestačí. Jiné to bylo ovšem u Židů, kteří měli dokonce služebnictvo. Služebné se tady říká domácí pracovnice. Jejich plat se pohybuje kolem 50 rublů měsíčně, mimo byt a stravu.

Že tyto pracovnice jsou služky v pravém slova smyslu, není třeba dodávat, vždyť si podržely i své staré jméno — gorničnaja.

Měl jsem příležitost hovořit s jednou takovou domácí pracovnicí. Vyprávěla mi o Kalininově sanatoriu na Krymu:

„Nedostal se tam každý, kdo to potřeboval. Bylo třeba si opatřit »putriovku«, kterou vystavoval místní syndikát domácích pracovnic nebo jiného oboru, v němž žadatelka pracovala. Nevím, jak se stalo, že jsem byla do sanatoria poslána. Když jsem tam přišla, poznala jsem, že opravdu chorých je tam velmi málo, skutečných dělnic ještě méně. Zato tam byly ženy vysokých funkcionářů komunistické strany, propagandistky a jiné privilegované. Měly také zvláštní stravu, lepší než byla naše. Co se tam dělo, nelze vyprávět. Bylo to jako v nevěstinci.

Jídlo bylo špatné. Neomaštěná kaše, černý chléb, mořské ryby a vařená kapusta. Prádlo se vyměňovalo jednou za měsíc, poněvadž byla o ně nouze; smýčilo se jednou za rok. Kdo si neudělal pořádek sám, žil ve špíně. Proti štěnicím a jinému obtížnému hmyzu se nedalo nic dělat. Záchody byly ve strašném stavu. Jeden záchod průměrně asi pro šedesát lidí.

Byla jsem vážně nemocná, ale raději jsem dobrovolně odešla.

Zvláště když mi vedoucí lékař Žid řekl, že sanatorium není pro nemocné, pro ty že je nemocnice.

Prožila jsem tam hrozné scény. Když se stalo, že vypršela doba, na kterou znělo povolení, nepomohlo nic a každý musel jít. Viděla jsem ženu, která se před branou svalila, dostala chrlení krve — ale nevzali ji zpět.

Taková byla péče o domácí pracovnice.

Ostatně už jste viděl někde nemocnici, která jednou za rok vyprázdní nemocniční sály, protože má dovolenou? Kdybyste umíral, musíte domů. Chcípni doma, felčar chce také odpočinek..."

Žena, která mi tohle vyprávěla, byla asi pětačtyřicetiletá a byla členkou komunistické strany.

*

S vrchu od chrámu sv. Ondřeje je pěkný pohled na město. Do očí ale bije budova bursy. Mystická extase drobných, pokořujících se lidiček, v prachu klečících a čelem se dotýkajících země, je přehlušena životem, který se hlásí nikoliv v křišťálu svědectví, ale ve formě neúprosné reálnosti. Bursa, peníze, chleba.

Když sestupujeme se schodů, všímáme si zchátralého stavu okolí kostela. Přilepena na vrch kyjevského vrchu stojí chajda na spadnutí, která je s druhé strany opřena o zeď dvouposchod'ového domu zastíněného rozložitým platanem. Myslel jsem, že je to kůlna. Bylo to ale obydlí pětičlenné rodiny.

Širokou ulicí pochoduje oddíl ukrajinských dobrovolníků; mají těžké, dlouhé sovětské pušky — jsou oděni v sovětskou uniformu — někteří mají i sovětské špičaté čapky. Jediné podle žluté pásky na rukávě je rozpoznáte. Jsou to docela hezcí chlapci, trochu polekaní, kteří se dívají více na pět věží Andrejevské cerkve — čtyři malé a jedna velká uprostřed jako na ořechovém dortě — než na zvědavé novináře, kteří na zaprášeném chodníku je fotografují jako o závod.

Desátkový kostel, Desjatinnaja cerkov, pojmenovaný tak, neboť prý byl postaven z desátek důchodů knížete Vladimíra, v němž byl také pochován nejen kníže Vladimír, ale jeho babička, kněžna Olga, není přístupný. Je zcela určitě podminován a odklizovací práce nebyly ještě skončeny. Taktéž Vladimírský sobor, v němž vyvrcholil moderní ruský stavební sloh církevní spojenou prací ruských architektů J. Štroma a A. Berettiho, nelze prohlédnout, neboť nebyly ani zde dosud skončeny vyčišťovací práce. V tomto chrámě, postaveném teprve v letech 1885—96, jsou malby vynikajících umělců V. Kotarbinského, M. Něsterova, M. Pimonenka, V. Vasněcova a M. Vrubela.

Dobrácký Bůh Otec hledí s výše klenby na příchozí, jimž prý kyne Matka se Synáčkem v náručí. Se všech stran vystupují postavy svatých v nadživotní velikosti, ale tuhle krásu jsme spatřit nemohli. A rádi bychom tak učinili, protože i oficiální sovětský průvodce po Kyjevě říká o tomto kostelu, že „byl proměněn v museum protináboženské propagandy, jejíž význam je nepopiratelný, neboť zachraňuje lid od bludů a neblahých pověr, sloužících k obohacování kněží, zastánců reakce, živlů protirevolučních".

Nejslavnější a největší zvláštnost Kyjeva jest pověstná Kyjevo-pečerskaja lavra, kde zřídili bolševici Vseukrajinskij muzejnyj gorodok — Všeukrajinské musejní městečko. Říkat „zřídili", je ale trochu přenáhlené, protože bolševici nechali všechno tak, jak to zůstalo, když kněze odtud vyhnali a více se o nic nestarali. Jen rublovky vybírali od zakuklených věřících, kteří chtěli spatřit místo, kam poutníci z celé Bílé Rusi putovali a jako mohamedáni o pouti do Mekky pak o tom ještě svým vnukům vyprávěli.

Nasedli jsme znovu do aut a jeli do Pečerské lavry, k níž se po celé Rusi pobožní modlí a jíž se bojí...

KYJEVO-PEČERSKAJA LAVRA

Na ulici postávají lidé, je na nich vidět, že si nevědí rady, nevědí co počít, jak se vymotat z ohromného chaosu — války. Jen jedno je pro ně jisté: bolševici jsou pryč. Co bude dál, co bude zítra? Jak začít nový život? Mužská mládež je na tom lépe. Hlásí se do ukrajinské dobrovolnické armády. Čety mladých vojáků pochodují ulicemi. Je na nich již znát novou vojenskou výchovu. Jdou krátkým německým krokem a bezvadně zdraví, potkají-li důstojníka.

Tolika ulicemi jsme projeli a nikde jsme neviděli ani jediného obchodu. Celé to veliké město nemělo kromě trhu, kde se vyměňovala stará veteš, věci pro nás bez nejmenší ceny, jediný krám, kde by bylo lze něco koupit. V tomto úžasném městě ukrajinské statečnosti nebylo mnoho obchodů ani před válkou.

Před Pečerskou pevností jsou granátové jámy a vedle nich hledají potulní psi něco k snědku. Jejich zuřivé rozhrabávání smetišť je však marnou námahou.

Nízký domek je provrtán jako řešeto, ale bydlí v něm lidé. Člověk musí někde bydlet.

U jednoho dvoupatrového domu odnesl granát kus přední stěny a odhalil celé pokojové zařízení. Lidé se proto ovšem nevystěhovali. To jsem již jednou viděl ve španělské válce. Bylo to v Madridu. Když jsem tam přišel, několik dní po obsazení města Francovou armádou, stál nedaleko arény dům, na němž chyběla celá fasáda, ale lidé tam přesto bydleli zdánlivě docela dobře. Tehdy bylo ovšem na Iberském poloostrově žhavé španělské léto...

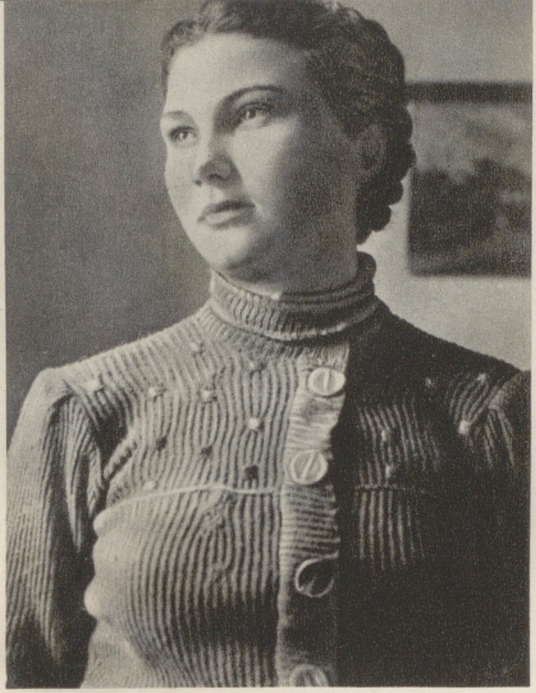

Lidová malířka Valentina Štandhejová.

V Umanu.

Život nezastaví ani válka.

ZEMĚ. U. UNIV. BIBLIOTHEK PRAG
ZEMĚ. A UNIV. KNIHOVNA PRAHA

Po náletu.

Bez rodičů. Opuštěné děcko, o něž se stará říšská branná moc.

Zajatí bolševici pochodují na shromaždiště.

Malý bezprizorný se živí jako cidič bot.

Zničené domy na hlavní třídě v Umanu.

Ukrajinští venkované jedou do města pro zásoby.

STÁTNÍ ÚSTŘ. KNIHOVNA PRAHA

Občané v Nikolajevě čekají, až jim vojáci darují něco k snědku.

Hrob prvního vojáka, který padl v Umanu.

Dva bojovníci za „lepší" svět . . .

V Kyjevě není možné si vybírat bydlení. Do pečerského kláštera byli nastěhováni továryši, klášterní příbytky, kde bylo slýchati kdysi jen tiché modlení, slyšely nyní komunistické řeči, agitační vývody nebo hlasité reptání, protože tady se lidé tísnili, kdežto dva nebo tři jiné domy byly neobydleny. Jsou prý to museální doklady o tom, jak tihle chmurní tmáři, kněžouři, klášterníci buržoustně bydleli. Považte, v takovém pokojíku třikrát čtyři metry bydlel vždy jen jeden mnich...

Do tak slavného kláštera jako je Pečerská lavra se vchází branou skoro jako do nebe. Říkají jí „Svatá brána". Je pomalovaná postavami svatých a církevními výjevy. Malby jsou primitivní, barbarské, ale sladké, mají své zvláštní kouzlo.

Při vstupu po levé straně je nízký domek, v němž byla jídelna mnichů. Na stropě jsou zlaté arabesky a fresky svatých na stěnách. Mniši žili velmi střídmě. Od vstupu do řádu nejedli nikdy masa, jen občas ryby. Po pravé straně je jiný podobný domek, kde přenocovávali zbožní poutníci. Celek tvoří krásné nádvoří, zakončené hlavním chrámem imposantní majestátnosti. Chrám nebyl příliš poškozen, obrazy tu zůstaly a Hauptmann K. shromáždil tu mnoho překrásných ikon velké ceny, stará obřadní roucha a liturgické knihy — vzácných to ručně psaných a malovaných pokladů v drahocenných vazbách.

Návštěvníka tu ovívá duch starého Ruska.

Dlouho se v chrámu nezdržujeme. Není tu bezpečno, neboť i peščery, jak se říká podzemním katakombám, nebyly dosud vyčištěny od min a jiných výbušnin, které bolševici do nich nakladli.

V katakombách jsou mumie pochovaných mnichů. Do peščer se vstupuje kovanými dveřmi, stěny jsou tmavé, neboť chodby jsou úzké a nízké, vzduch je zkažený, všecko to zavání plísní. Občas vpravo nebo vlevo leží ve výklencích mumie zbožných mnichů. Mumie jsou zachovalé jako u brněnských kapucínů. Dříve měly na prsou kříž, který zbožní pravoslavní líbávali. U nohou

zase mívaly pokladničky na milodary. Ty neodstranili ani bolševici.

Cesta katakombami, které nemají dosud elektrického osvětlení jako brněnští kapucíni, kteří jdou s duchem času, je nebezpečná, je to labyrint, z něhož se nezasvěcený těžko dostane. Někdy je cesta přerušena a u nohou se otevírá jeskyně, do níž je vchod zamřížován, aby nikdo nepřišel k úrazu.

Jiné štoly končí jeskyní, zařízenou jako poustevna; je tam stůl, lože a ikona. Když byl klášter přístupný věřícím a katakomby navštěvovány tisíci zbožnými, dlel tu mnich a podával svěcenou vodu, kterou poutníci pili.

O Pečerské lavře se vyprávělo mnoho legend. Byl prý to nejbohatší ruský klášter. Vyprávěly se ovšem i jiné legendy: o záhadném zmizení nepohodlných mužů v peščerách, o krásných dívkách, které si bojaři přivedli a v labyrintu chodeb se jim ztratili, takže ubohé opuštěné krásky tam zemřely, neboť nenalezly východ.

Tajuplný klášter proslul po celé Rusi a jen Kreml se mu vyrovnal.

Ruský člověk byl věřící a víry své potřeboval, protože se mu příliš dobře nevedlo nikdy. Nikdy ale mu nebylo tak zle, jako za vlády bolševiků.

Za kostelem je překrásný pohled na Dněpr. Jeho vody jsou rozteklé, líně se valí k jihu.

Navštívili jsme také kapli ve Svaté bráně. Trojická kaple má zdi z XII. století a stěny jsou pomalovány výjevy ze života svatých. Typicky ukrajinská je klášterní zvonice, postavená architektem Schedelem v letech 1731—45. Je to nejvyšší zvonice na Rusi. V prvním patře je klášterní archiv, v druhém je knihovna; jsou tam většinou knihy, které bývaly tištěny ve vlastní klášterní tiskárně. Tiskárna byla založena r. 1615 a byla to vůbec první tiskárna na Ukrajině. Tehdy přicházeli na Ukrajinu cizí misionáři

a přinášeli sem knihy. Klášter proto zřídil též tiskárnu, v níž pracovali nejlepší rytci a tiskaři tehdejší doby. Ve třetím patře je museum zvonařství a ve čtvrtém jsou hodiny. Zvonice má celkem 32 zvonů, z nichž dva jsou až z XII. stol. Z oken zvonice je pohled na celý Kyjev a okolí. Zvony přestaly hlaholit a místo pohledu na kvetoucí město a radostné okolí patříme na trosky smutně čnějící k nebi jako sepjaté ruce. Teprve odtud jsem si mohl představit, co znamená vypálení Kreščatiku a středu města. Teprve odtud je možná přehlednouti to úžasné barbarství a zločiny, jichž se dopustili na národě bolševici.

Na klášterním nádvoří se pohybují mátožné postavy obyvatelů klášterních domů. Zavírám oči, ale marně se snažím přivolat obraz, jaký bych byl asi viděl kdysi dávno, když tady za hlaholu zvonů procházela procesí, křestní chody, kdy se všecko křižovalo a volalo: „Gospodi pomiluj!"

Ať se namáhám jak chci, vždy se vrací pohled na ubohé trosky lidí, otrhaných, vyhublých tváří, kteří se snad modlit již zapomněli. Ale ne, nezapomněli. Stařenka stojí u auditoria klášterního městečka a křižuje se, křižuje a sklání se hluboce až k zemi. Opakuje to několikráte. Ruský člověk tu svou víru potřebuje. Dnes procitl také již z ponížení svého otroctví, je to obr, který se vzchopil. Bolševičtí vládci se marně domnívají, že by se mohli ještě kdy vrátit.

U vchodu stojí stráž, německý voják, který prohlíží propustku mladého muže. Každý, kdo bydlí v lavře, musí míti zvláštní průkazku. Mladík nesl několik kusů ohořelého dřeva, asi ze spálenišť na Kreščatiku, a velikou hlávku bílého zelí. Měl modré kalhoty, svetr a čepici se štítkem. Byl to asi námořník z některého parníčku na Dněpru. Možná, že také pracoval v některé loděnici a stavěl říční lodi. Kyjevské loděnice stavěly pevné lodi pro říční dopravu. Počítá se, že v nich bude brzo obnoven provoz.

KREŠČATIK

Krásná přímá třída, široká, s asfaltovou dlažbou, to byla ulice Vorovského. Jmenovala se dříve Kreščatik a říká se jí tak až dosud. Byla to promenáda kyjovských, byly tady nejhezčí obchody, všechno, co mělo hezkou tvář, se tu procházelo od rána do noci, jak kdo měl čas. A času bývalo v Rusku hodně.

Izvoščíci se tady projížděli, protože tady nejsnáze získali zákazníka. Zde se kyjevští vyžívali. Byly tu elegantní kavárny a vinárny a byla tu městská duma. Kyjev žil takřka pařížským životem, vonělo to tu slibně rozkoší, zkaženým vkusem měšťáků, jimž se dobře vedlo.

Nalevo i napravo vidím dnes jen trosky. Není to nic překvapujícího, ale opravdu nechápu, proč bolševici svévolně zničili tuto čtvrt. A k tomu jsme mohli ještě očekávat, že to každou chvíli někde vybuchne s hromovým rachotem a že vyhoří i ty zbylé domy. Zápalné bomby byly nařízeny na čas a nebyly dosud všechny objeveny.

Hromady ssutin, cihel a kamení, ohořelé zdi a rozvaliny jsou všude tam, kde bývaly státní úřady. Na Kreščatiku sídlila „plánovací" komise, lidový komisariát pro zemědělství a hospodářství. Uprostřed je Sovětské náměstí, býv. Dumské, kde je palác dumy, v němž sídlil za komunistického režimu místní výkonný výbor. Před ním stála socha Marxova; po té tu ale není již ani stopy.

Ulice hořela několik dnů. Z trosek se ještě kouřilo. Chodili jsme sem tam a pozorovali zajatce při práci. Šikmoocí, špinaví Mongolci

v rozedraných šatech líně odklízejí s chodníku hlínu a cihly. Dívají se nevraživě, jiní chtivě pozorují kouř našich cigaret. Domorodci chodící mimo ně jim spílají. Malý zavalitý Kalmuk sedí na bobku u ohniska postaveného ze dvou cihel a vaří něco v černém, ohořelém rendlíku. Okolo přejíždí několik vojenských nákladních aut. Lidé kývají vojákům na pozdrav.

Jeden dům byl vypálen tak, že se objevilo nádvoří a zadní trakt. Na zdi ve výklenku je socha Matky boží přes metr vysoká. Nádvoří odhaluje balkony se železným zábradlím a sloupoví, na němž jsou balkony postaveny. Byl to jistě nějaký patricijský dům. Bolševici si jej upravili po svém; přilepili na zeď jakýsi plechový komín, protože ve sklepích byly také byty.

Pomalu, zastavujíc se na každém kroku, jde ulicí stařena. Běduje! Tvář má zbrázděnou sterými vráskami, rty stažené na bezzubých čelistích a v očích má slzy. Kdykoliv se zastavuje, lomí rukama.

Bydlela v jednom domě a jen tak tak, že mohla utéci. Výbuch se udál v noci pátý den po obsazení Kyjeva říšskou brannou mocí. Byly organisovány hlídky a jen bdělostí německých vojáků se podařilo zachrániti všechny obyvatele Kreščatiku.

Ani jeden lidský život nepřišel nazmar. Všichni lidé mohli včas opustiti byty. Odešli tak jak byli, většinou jen ve spodním prádle.

Záchranné práce se nedařily. Nebyl dostatek vody a hasících prostředků. Bolševické miny byly uloženy tak, že po jejich výbuchu explodovaly tlakem vzduchu třaskavinou naplněné láhve — ony pověstné „Molotovovy cocktaily".

Lidé chodí po Kreščatiku těžce, jako by nesli namáhavé břemeno.

Na Kreščatiku se odehrálo již dříve tolik historických událostí, ale nikdy nebyla kyjevská ulice tak postižena jako nyní.

Jediná duma zůstala bez závažnějšího porušení.

Tady se rozhodovalo mnohokráte o osudu Ukrajiny. Člověk opravdu neví, co by se bylo stalo, kdyby bylo došlo k smíření ukrajinských atamanů a kdyby nebyl zavražděn 1. července 1918 polní maršálek von Eichhorn, tehdy guvernér obsazené Ukrajiny. Boris Danskio na příkaz Ústředního komitétu v Moskvě hodil před maršála pumu v okamžiku, kdy maršál vycházel se svým pobočníkem von Dresslerem z německého kostela na Luteránské ulici.

Kdyby Ukrajinci bývali táhli všichni za jeden provaz, jistě by to s nimi po válce 1914—18 bylo jinak dopadlo. Ale jejich atamani se svářili o moc a lid mezi sebou zase o to, s kterým atamanem jíti. Zatím se poměry vyvinuly v jejich neprospěch a potom už nepomohlo nic. Bolševici se obehnali čínskou zdí, nikoho nepustili do země, aby poznal poměry a těm, kdož se z toho pekla dostali, se nevěřilo. Ukrajinci v Polsku byli na tom stejně.

Vzpomínám si na zatýkání cizích novinářů v polské části Ukrajiny, kteří se chtěli přesvědčit, že tam nedošlo k revoltě. Polská vláda si troufala i na amerického novináře Negley Farsona, který byl s ukrajinským problémem dobře obeznámen, neboť žil dlouho v Rusku a poznal i bolševický režim. Jednoho dne zjišťoval polské násilnosti ve vesnici Gaže u Lwówa a byl zatčen právě při zjišťování vraždy ukrajinského hocha polskými hulány. Byl převezen do Varšavy a po krátkém věznění v žaláři tajné polské policie propuštěn teprve na zákrok amerického vyslance. Stejně se vedlo anglickému novináři Voightovi z listu „Manchester Guardian", s nímž polská vláda vedla dokonce spor o jeho článcích. To ovšem nevadí dnešní redakci anglického listu, aby se nestavěla za operetní „vládu" gen. Sikorskiho.

Budova dumy má průčelí ze samých sloupečků a balkon, odkud mnohokráte byl lehkověrně štván ruský lid. Nahoře je věžička, která za carského režimu nesla sošku pozlaceného andílka, proč,

ví Bůh, a za bolševického režimu zase pro změnu kladivo a srp. Balkon spočíval na přístavku, kudy byl do dumy vchod. Budova jako z kostek dětské stavebnice postavená. Okna jsou vytlučená a vnitřek zpustošen. Je ale těžké uhádnout, kdy se to stalo. Zdá se, že to uvnitř za bolševiků lepší nebylo. Vždyť stěny jsou nečisté a nábytek primitivní. Obrazy bolševických pohlavárů byly v rámech z nenatřeného dřeva a beze skel. Pokáleny od much vypadaly jejich tváře jako pihovaté. Po zemi se válely papíry a levné propagační brožury. Na etažéru byly knihy. Podle knih poznáme kulturu země. Tak se to alespoň říká. O sovětské literatuře jsme u nás mnoho četli. Jesenin, Furmanov, Ostrovsky, Šolochov, nehledě ke Gorkému, který byl u nás překládán již dávno před válkou 1914—18, jsou u nás dobře známí. Ehrenburg, Leonov, Jasenský byli rovněž přeloženi.

Knihy těchto autorů byly u nás tištěny na dobrém papíru, byly velmi pěkně graficky upraveny, opatřeny vkusnou obálkou. Prostě byly to knihy, které již svým vzhledem lákaly čtenáře. Nic takového v bolševickém Rusku. Knihy jsou vesměs tištěny na špatném papíru, mají nedokonalý tisk a jen zřídka bylo lze dostati knihy vázané. André Gide, francouzský spisovatel, od něhož jsme četli kritické úvahy o bolševickém režimu, ač byl pozván sovětským Ruskem jako jeho příznivec, napsal, že mu bylo řečeno, že jen jeho knih bylo prodáno půl milionu exemplářů. O knihách sovětských spisovatelů, některé přes svou okatou tendenci byly psány velmi poutavě a prozrazovaly veliký talent autorův, se vyprávělo, že se prodávají v milionech výtisků. Přesto, že jsem navštívil mnoho příbytků i lidí vzdělaných, viděl jsem tak málo knih, že je to prostě zarážející. Vždyť i ten nejchudší český člověk má vlastní knihovničku, kdežto tady nikde nic. A kde jsem nějakou knihu nalezl, byla to jen díla starých autorů: Tolstého, Gogola, Turgeněva, Nekrasova, Čechova, Dostojevského, Ševčenka, pře-

klady autorů německých, hlavně Goethovy básně, autorů francouzských a severských.

Hauptmann K. znal Kyjev před třiceti roky a pobyl v něm za německého obsazení. Znal každý dům na Kreščatiku, věděl, komu kdysi patřil, kdo v něm obýval, který kupčík tam veselé večírky pořádal.

Nyní jsou všude jen trosky. Na jednom místě tenká zeď stojí bez opory a hrozí zřícením — zůstaly v ní otvory, kde bývala okna. Proletovali tudy vrabci a vrány. Všechno bylo cítit dosud kouřem. A všude kolem toho zbědované postavy kyjevských občanů. Člověku div srdce nepuklo při pohledu na důsledky zlých dnů, které tudy přešly.

Od Kreščatiku vede úzká ulice vysoko do vrchu, kde stával německý evangelický kostel. Ulice se jmenovala Luteránská. Kostelík byl malý, taková prostá, trochu větší chalupa. Naproti němu stál domek se sloupovím. To býval německý pastorát. Pastor, který tu přebýval, když přišli bolševici, se jmenoval Königsfeld. Zbláznil se z přestálého utrpení. Vedle pastorátu bývala německá škola. Bolševici ji proměnili v obytný dům.

V německém evangelickém kostelíku zřídili bolševici školu bezbožníků. Na všech místech, kde se lidé v Kyjevě modlili k Bohu, kromě židovských synagog, zřídili bolševici buď protináboženské museum nebo tam shromáždili protináboženské spisy. Ve Vladimírově chrámu na boulevardě Ševčenkově umístili museum protináboženské propagandy, v pečerském klášteře je též takové museum a tady v tom prostém kostelíku bez jakýchkoliv ozdob a okras byla škola bezbožníků.

Kostelní prostor byl upraven jako přednáškový sál s podiem. Na podiu byly různé protináboženské obrazy, dílem zničené, dílem zachované. Nelze vypsati, aniž by byl uražen jemnocit čtenářů, co bylo na nich namalováno. Bylo zřejmé, že je maloval nějaký šílenec nebo zvrhlík. Na zemi v sále se válely bolševické

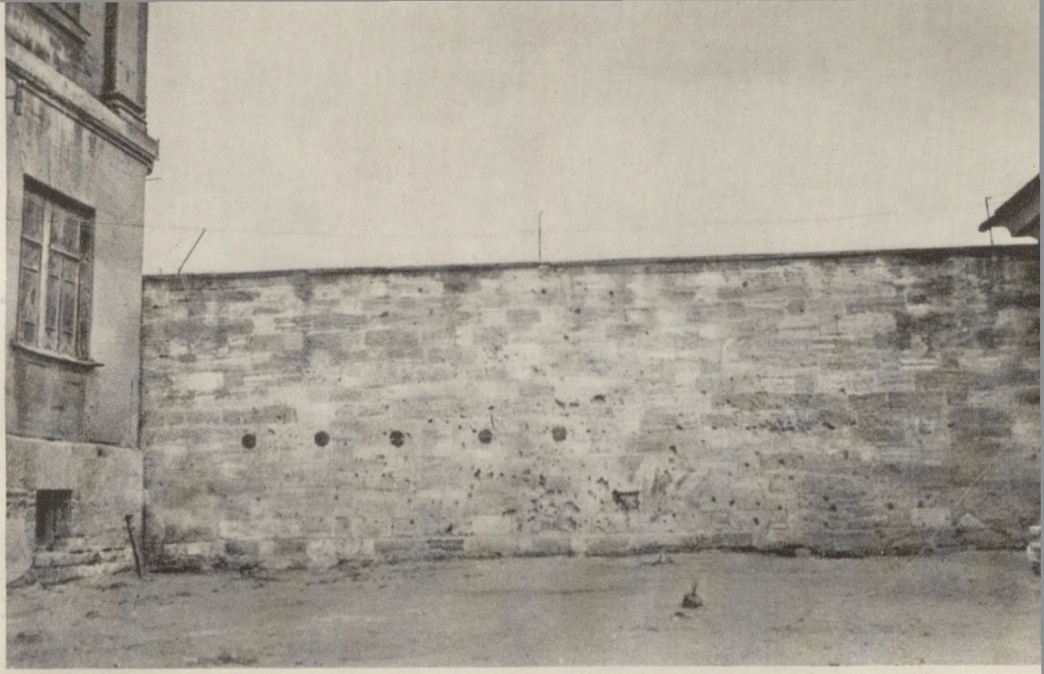

Popravní zeď ve věznici GPU v Nikolajevě.

Přechod z Nikolajeva do Varvarovky.

Venkované se usmívají na cizince.

Pomník maršála Suvorova v Očakovu.

Pohled na přístav Očakov na Černém moři.

Černomořský přístav Očakov. Na moři potopená sovětská loď.

Drátěné překážky na silnici k pevnosti.

Kasárna očakovské posádky.

Zničené domy v Očakově.

Černomořské pobřeží bylo obehnáno ostnatým drátem.

VOJENSKÝ ÚSTŘEDNÍ ARCHIV PRAHA

noviny — bezbožnické „Antireligioznik" a spisy slovutného předsedy Svazu bezvěrců, pravověrného Žida Gubelmana-Jaroslavskyho.

Ubohá vulgárnost těchto skatologických spisů bila přímo do očí. A tihle primitivové měli v plánu podmaniti si všechna lidská plemena. Ta ubohá dekorace zla, plakáty, z nichž čiší plno jedu a oplzlostí. Zrovna tak bojovali naši bezbožníci před čtyřiceti lety. Tehdy vydávali v Brně pověstné „Červánky". A v pozadí stáli Židé, sociální demokrati. Zrovna tak ubohé byly spisy a noviny bolševiků. Jediné filosofické myšlenky nebylo v jejich boji proti církvi. Jediné myšlenky, s níž by mohl moderní člověk upřímně souhlasit. Jen fanatismus a šílenství.

Jediného citu odůvodněného svědomím nebylo v protináboženských akcích bolševiků. Bolševici nedovedli také nikdy ničím nahradit v lidu ubíjené cítění náboženské. Nedovedli nahradit potřebu lidu věřit v něco, nedovedli to nahradit jinou novou ideovou vznešeností. Ruský lid nesměl míti lásku k vlasti, nesměl znáti Boha, mimo Židů, kteří mohli vyznávati svobodně svou víru, nesměl věřit na nic jiného, než na bolševické „pravdy" a ty nebyly nikdy tytéž a pro každého stejné.

Sál školy bezbožníků byl pokálený špínou, v rohu na podiu byly fekálie, v přístěnku, asi někdejší oblékárně pastorově byly vrstvy prachu staré mnoho měsíců, byly tam všelijaké předměty, jejichž účel nebylo možno odhadnout, radiové lampy typ 1925, pornografické obrazy, láhve od vodky, noční váza, červený hadr, snad kdysi prapor, krabice od protiplynových masek, standarty s nápisy tupícími církev a urážejícími každý jemnější lidský cit a vkus.

Ale ta strašná špína, špína, jakou jsem v životě ještě neviděl, špína, jakou jsem poznal teprve v sovětském Rusku! Dýchal jsem ji po celé své cestě, visela ve vzduchu, hlásila se k nám, kdekoli

jsme jen zastavili. Mohu říci, že ji cítím ještě dnes, kdykoliv si na cestu sovětským Ruskem vzpomenu.

Kdysi jsem u nás navštívil ústav pro choromyslné a lékař mě zavedl do oddělení nevyléčitelně chorých, do oddělení šílených žen, jimž není pomoci. Byly většinou nahé, byly uzavřeny v místnosti, do níž jen zřídka vkročí noha obyčejného smrtelníka, byť novináře, jemuž jsou otevřeny mnohé dveře, zamčené jinak na sedm zámků. Bylo to v parném létě a okna za mřížemi byla uzavřená. Místnosti byly úžasně malé; československí humanitáři neměli pro tyto nešťastné lidi citu, vždyť je nikdo nenavštěvuje kromě lékaře, jenž nesměl ani pípnout, nechtěl-li přijíti o místo. Vzduch tam byl hrozný, ale myslím, že sovětská špína a puch byly mnohem hroznější; měly pronikavější pach, který nebylo lze setřásti a zahladiti jakýmkoli umytím.

Jednou za mnou přišel kamarád; byl uvězněn Beranovou vládou, přišel přímo z vězení. Také on páchl nečistým vzduchem, v němž žilo mnoho lidí, s nejskromnějšími možnostmi vyhovět pravidlům o hygieně civilisovaného člověka.

Ani na pach, jímž byl cítit, nemohl jsem dlouho zapomenout. Ale co to bylo proti sovětské špíně?

Sovětské Rusko bylo cítit pachem bídy, byl to pach pařížských a londýnských noclehárен. Také jsem je poznal. Psal jsem reportáž o pařížské noclehárně Armády spásy. Páchla ohavně. Bylo to špinavé hnízdo výdělečné dobročinnosti. Nocležníky byl prašivý zástup chud'asů, jimž nebylo pomoci. Ale co to bylo proti sovětské špíně...!

Prolezl jsem odporné noclehárny v londýnském Ilfordu. Tuláci, kteří v nich spali, byli jako zchátralí psi, jaké jsme vídali před lety v Cařihradě. Byli to tuláci s přirostlou vrstvou špíny, sešlé oběti britské plutokracie. Byli to šakalí psi, schopní všeho. Anglické noclehárny jsou smrdutá místa. Jsou to hnusné brlohy, kde se i s bídou obchoduje, vždyť nikde nedají noclehu zadarmo, třeba

se platilo jen penny, nejmenším penízem anglickým. Nocležníci v nich spali úplně nazí. V anglických noclehárnách to páchlo močí a špínou, že jsem byl jednou dva dny z toho nemocen a pokojská v hotelu vyplýtvala láhev voňavky, abych zapomněl na strašné zážitky z „nejbohatší země světa".

Ale co to všecko bylo proti sovětské špíně?!

Na dvorku bývalého kostela byl záchod. Posluchači školy bezbožníků ho však zřejmě nepoužívali. Stačil jim dvorek...

Snad to stačí, abyste si, milí čtenáři, učinili představu o tom, jací byli posluchači této „školy", v níž se posluchači „vzdělávali", aby mohli vésti boj proti všemu náboženství — s výjimkou náboženství židovského — proto, že v tomto státě vládli Židé a oni to byli, kteří připadli na myšlenku „nepopřávat tmářům svobody a nepřiznat jim právo ohlupovat masy". To bylo psáno v jednom z prvních provolání, jak je bombasticky stylisoval Žid Gubelman-Jaroslavsky.

O tom, že se kněžím v Rusku vypichovali oči, že jim utínali ruce k modlitbě sepjaté, že jim usekávali uši a křižovali je, o tom jste jistě četli již dávno. To všechno známe a světu se o tom dostalo spolehlivých a důvěryhodných dokladů.

ŠEVČENKOVO MUSEUM

Taras Grigorjevič Ševčenko byl nejslavnějším ukrajinským básníkem, který zemřel roku 1861 v Petrohradě. Ševčenko probudil národní cítění Ukrajinců. Oživil národní hnutí a jeho „Píseň kobzara" se stala jakousi národní hymnou Ukrajinců.

Položte mne v hrob a zvedněte se,
svrhněte řetězy,
pak ve svobodném kruhu bratrů
si na mne vzpomeňte
a věnujte mi, přátelé,
tiché, milé slovíčko!

Byl to jemnocitný, přecitlivělý básník, žádný revoluční silák, žádný revolucionář bořitel.

Bolševici si ovšem z něho udělali na Ukrajině svého svatého.

A v bývalém carském letním sídle, vysoko na návrší v terasovitém parku, pod nímž teče Dněpr, je Ševčenkovo museum.

V tomto paláci bylo za první světové války sídlo konspirátorů proti carskému Rusku. Pod svícnem bývá tma, říká se.

Carský palác, jak se zase jmenuje jednoposchoďové stavení nenápadného slohu, není žádné přepychové sídlo, nemá velkých komnat, jen několik větších pokojů, jaké bývaly ve starých měšťanských domech. Car tu býval ale zřídkakdy.

Bolševici sem snesli Ševčenkovy spisy, jeho portrety, několik

jeho rukopisů a osobních předmětů, o jejichž pravosti se ale pochybuje.

Hned když vyjdete po hezkém prostorném schodišti do místností musea, spatříte Ševčenkovu bustu. Je ze sádry a pocákaná bronzovým nátěrem. Nevkusný barbarismus.

V největším sále býv. carského paláce jsou busty význačných komunistů; stojí na vysokých podstavcích kolem dokola čtyř stěn. Jsou to rovněž sádrové odlitky, jaké se vyhrávají o poutích na střelnicích nebo na kuželnách. Je jisté, že známí sochaři jako Domorockij, Vatagin a Muchin, následovníci francouzského Bourdella, nepracovali na těchto podezřelých výtvarných dílech.

Sovětská skulptura je vůbec ubohá. Všechny sochy v parcích nebo na sportovních hřištích byly ze sádry a bez ladných forem, bez života. Tento úpadek je pro sovětské Rusko příznačný. Zatím co v Kyjevě objevujeme tolik uměleckých památek z doby carské a z doby staré samostatné Ukrajiny, není tu ani jeden vpravdě hezký umělecký předmět ze sovětské éry.

Kyjevské nové stavby jsou neladné, není v nich sblížení fysické práce s duševní, jak se o tom psalo, jeví se až průzračně nedostatek stavebního materiálu a ušlechtilých stavebních hmot.

Cestou od bývalého německého evangelického kostela šli jsme podél nového místního rudoarmějského velitelství. Obrovská budova s mohutnými sloupy; ty jsou však ze dřeva a na povrchu omítnuty maltou a cementem. Kousek dále je budova komisariátů. Poslední poschodí je slepé, je to přistavěná stěna s okny, jak se to dělávalo dříve kdysi u nás ve štítech. Vedle Ševčenkova musea je bílý dům Sovětů. Na fotografii působí ohromným dojmem, ale je to všechno jen kašírované jako na jevišti.

Všechno je to podvod vypočítaný na zaostalost lidu, žijícího na neuvěřitelně nízké kulturní úrovni.

Cizinci, dostali-li se do sovětského Ruska, viděli jen fasádu monstruósních bolševických staveb.

Pozoroval jsem tyto stavby a zděsil jsem se. Byli-li bolševici schopni takových hmatatelných podvodů, jak si asi počínali v jiných věcech, které nebyly vystaveny pohledu každého mimojdoucího?

SOVĚTSKÁ BYTOVÁ „KULTURA"

Na nároží ulic Červonoarmějské a Tolstého stojí ještě veliké dřevěné kádě naplněné vodou, které měly sloužiti k hašení požárů při leteckých náletech. Jsou na nich nyní upevněny orientační tabulky pro říšskou brannou moc. Před nimi sedí na bobku několik dětí. Je jich pěkný hlouček. Je zima, ale děti jsou bosé, nemají prádla, jsou nemyté a dlouhé vlasy jim spadají až na krk. Je na ně věru smutný pohled!

Domy na Červonoarmějské ulici, která je vlastně pokračováním proslulého Kreščatiku, jsou docela hezké, třeba s nich nyní padá omítka a zřejmě nebyly už mnoho let ohozeny. Jeden dům má pracně tepanou bránu, samé kudrlinky dovedného kováře.

Zachtělo se nám podívati se dovnitř. Brána je ale zavřena. Vchod do domu je vedle.

Krátká chodba je nečistá, stěny černé. Pach plísně a nevětraných místností příchozího skoro dusí.

Požádali jsme dvorníka, tak se zde říká ještě domovníkovi, třebaže jeho funkce neodpovídá představám o domovníkovi, jakou máme my, lidé ze střední Evropy, zda bychom si mohli prohlédnouti, jak bydlí lidé v tomto domě.

Ukázal nám, abychom si vybrali. Byty byly vlastně ve dvoře, kde byly nastavěny jakési baráčky větší nebo menší, ale všechny o jednom poschodí.

Nájemník přízemního bytu nebyl doma. Ten jeho byt byla vlastně jen malá komůrka se špinavým oknem bez záclony. Uvnitř

byl stůl, jedna židle a v koutě na zemi slamník s ne právě čistou pokrývkou.

Po dřevěných schodech s dřevěným zábradlím, povážlivě se viklajícím, dostali jsme se k hornímu bytu.

Světnice, v níž bylo několik postelí, vedle byla kuchyňka, v níž stál železný sporáček a malý stoleček, na němž bylo poskládáno nádobí. V kuchyni byla zavřená kočka. „Kdyby mi utekla, nikdy bych ji už neviděla," zašeptala žena, která nám byt ukazovala. „Ukradli by ji a snědli," dodala a hladila kočku, lísající se k ní a otírající se o umaštěný kabát. Žena kočku pohladila a zase ji zavřela do kuchyňky.

V bytě byl vzduch k zalknutí. Japonští kolegové se s nápadnou rychlostí vytrácejí, neboť tu nelze dýchat. Všechna okna jsou zabedněná.

„Kdybych je otevřela, vypadly by tabulky a okno by se pak nedalo zavřít," slyšíme na omluvu tohoto barbarského záští vůči čerstvému vzduchu.

Stěny světnice jsou holé, nikde není předmět pro okrasu. Dřevěná podlaha nebyla zřejmě myta mnoho měsíců. Jen tím si lze vysvětlit její podezřelou barvu. U stropu visí na holém drátě žárovka.

Žena bydlí sama. Její spolubydlící uprchli. Muž je v sovětské armádě a žena o něm neví od počátku války. Žije nyní z milosrdenství ukrajinského komitétu. V domě je svépomocná organisace, mají tam jídelnu a tak tam ta ubožačka za trochu jídla pomáhá.

Kdysi za bývalého samostatného českého státu jsem navštívil některé kolonie chudých, byl jsem ve vagonových bydlištích i v dřevěných boudách nezaměstnaných, obětí tehdejší tak zvané demokratické vlády, ale tam to bylo alespoň čisté a lidé se za svoji, ač nezaviněnou bídu, styděli.

Na černomořském pobřeží.

Kostel, v němž bolševici zřídili palírnu.

Tak chránili bolševici pobřeží před vyloděním nepřátelského vojska.

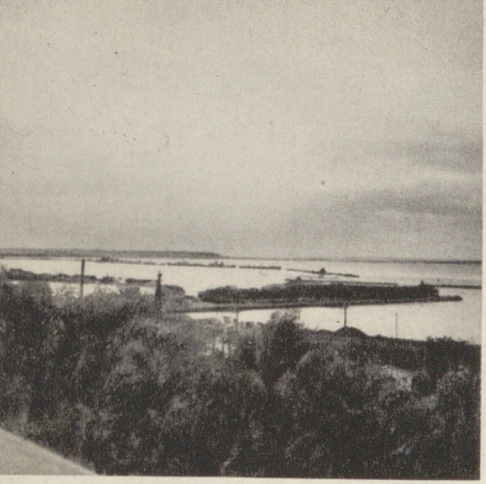

Přístav v Oděse.

Pevnůstka před Oděsou.

Oděské předměstí St. Peresyp, které bolševici zatopil

Rumunští důstojníci v Oděse.

Barikády před Oděsou.

Zákopy v oděských ulicích.

Na schodech, na nichž byli r. 1905 popraveni oděští revolucionáři.

Barikády a zákopy byly v každé oděské ulici

BIBLIOTHEK PRAG

Nic podobného tady. Tady je to místní samozřejmý dobový kolorit. Je to takové všude, není co skrývat a není se tedy také zač stydět.

Odcházíme a stydíme se sami, stydíme se za tu ženu, která musela zapomenout, co je stud.

Osvěženi studeným vzduchem jdeme do druhého bytu v přízemí.

Jsou tu dvě místnosti s předsíňkou.

Nábytek je ubohý, ale je tu u zdi pohovka, taková starodávná, voskovaným plátnem potažená pohovka se soustruhovanou galerií. Vyráběly se před čtyřiceti lety. Po zdích lezou štěnice a nedopatřením jsem zašlápl švába.

Na stěně visí stará fotografie. Vedle tištěného podpisu fotografa je zlatý carský orel. Na stole krajková pokrývka, pořízená pravděpodobně ze staré záclony.

Také tady jsme byli přijati starší ženou. Stojí uprostřed pokoje, ruce jí visí bezvládně podél těla a dívá se na nás znavenýma očima. Neřekla ani slovo, nepohnula se, neudělala ani kroku se svého místa po celou dobu naší prohlídky tohoto obydlí dělníka v bolševickém „ráji".

Bylo v jejím postoji něco tragického. Bylo v něm bezmyšlenkovité odevzdání se zlému osudu. Neexistuje nic, co by tuto ženu přinutilo, aby se vzepřela své bídě. Je tomu už tak dávno, kdy se jí vedlo lépe. Tenkrát si koupila tu neohrabanou voskovanou pohovku a muž se dal naposled vyfotografovat...

Všude ten strašný zápach bídy.

Před domem se postavilo několik zvědavých lidiček, ženy v šátcích, muži v placatých čepicích, aby si nás prohlédli. Tak dobře oděné civilisty hodně dávno již neviděli. S výjimkou bolševických komisařů, kteří patřili přece k privilegovaným a kteří byli vesměs Židé, jimž se vždy dobře vedlo.

Na Puškinově ulici, široké komunikační tepně s několikaposchod'ovými domy, všimli jsme si u jednoho stavení dlouhé řady jmen u zvonku. Vedle každého jména bylo označeno, kolikrát je třeba zvonit.

Dostalo se nám vysvětlení, že dveře nechodí otvírat dvorník, neboť ten jako domovní představitel sovětu je samozřejmě velký pán, ale každý nájemník, byť jich bydlelo deset v jednom pokoji, slyší na určitý počet zvonění. Při jednotlivém zazvonění musí všichni tak dlouho poslouchat, až je odzvoněn počet odpovídající jeho číslu.

Vstoupili jsme do jednoho takového domu, abychom se také tady podívali na bytovou kulturu sovětského Ruska.

Čtvereční metr velká předsíňka, třikrát tak velká kuchyně a dvakrát tak velký pokoj. V kuchyni ležel na talíři sušený slaneček, na železném sporáku stálo několik hrnců a rendlík se špinavou vodou. Neviděli jsme kredenc, police nebo jiné podobné kuchyňské zařízení.

Pach česneku, slanečku a plísně. Ve světnici bylo několik osob. Babuška s vyhublou tváří, mladší žena, patrně její dcera, dvě holčičky a muž, zřejmě dělník. Byl ještě poměrně mlád a jistě býval v komunistické straně. Optal jsem se ho přímo. Přisvědčil bez rozpaků.

„Každý byl. Musel!"

Otázal jsem se ho, kde pracoval a kolik vydělával. Odpověděl, že byl dělníkem ve filmových ateliérech. Vydělával 150 rublů. Nedalo se z nich žíti a tak pracovala i žena. V továrně na obuv, později byla v kuchyni kyjevské výchovné dětské organisace „Leninskij dětskij gorodok",* kde bylo asi dva tisíce dětí, nejvíce židovských. Vydělávala měsíčně 120 rublů.

Muž byl počítán mezi tak zvané „stachanovce",** ale když se

* Gorodok — městečko.

** Stachanovec — obzvláště výkonný dělník, jakýsi rekordman práce.

mu začalo dobře vésti, byl mu všechen majetek zabaven. Svého času se o těchto zvláště výkonných dělnících, kteří měli kromě dobrých platů ještě mnohé výhody, hodně psalo a chtěl jsem znáti podrobnosti.

Poslyšte, co mi vyprávěl muž, u něhož jsme byli na návštěvě.

„Pracovní podmínky v podniku byly velmi zlé. Výdělky byly u nás určovány zvláštním plánem, který se nikdy neřídil pracovními možnostmi. V Moskvě, v Gosplanu,* kde se sbíhají všechny sovětské statistiky, vypočetli, že dělník musí vyrobit tolik a tolik tovarů. Kde byly nové stroje, tak to ještě jakžtakž šlo, ale v jiné fabrice, kde byly staré stroje, tam to nešlo vůbec. Jinde se pracovalo jen ručně a tam to teprve nešlo. Tam, kde to dělníci dokázali, tam byli „stachanovci" a dostávali dobrý plat. Tam, kde to ani při nejlepší vůli nešlo, byli dělníci zavíráni pro sabotáž.

Vysvětlování nepomáhalo.

Nemyslete si, že „stachanovci" měli na růžích ustláno, jej Bogu... Jednoho dne koupils někde kus nábytku, třeba i obraz a byls zatčen, protože máš prý měšťácké choutky a nejsi opravdový socialista.

Nemysli ale továryši, že celý výdělek patřil tobě. Teprve až co zbylo! Někdy toho nebylo ani tolik, abys chleba koupil. Ze sto rublů se platilo až devadesát na daně a straně. Daně, příspěvky do dělnického klubu, noviny, příspěvky na sbírky — všechno se sráželo hned se mzdy. Zbylo toho po čertech málo..."

Muž činil velmi dobrý dojem. Nesnažil se vzbuzovat soucit a odmítl peníze, které jsme mu chtěli dáti.

Neodmítl však cigaretu. Ihned si ji zapálil a labužnicky vypouštěl obláčky dýmu. Zcela na nás zapomněl.

Při odchodu řekl zatrpkle: „Výsledek práce nepatřil tady dělníkovi."

---

* Gosplan — ústředí pro hospodářské plánování.

Jiný dělník mi vyprávěl o pracovních poměrech žen. Musely pracovat i v dolech. Ženy mají stejná práva jako muži. Musely proto vykonávat také stejně těžké práce na silnicích nebo na stavbách. Neměly čas se starat o rodinu. Žilo se většinou o chlebě a o zeleninové polévce bez omastku. Neměly čas postavit se do fronty a jinak se nedostalo nic koupit. Velmi často se stalo, že když se čekající dostal do krámu, nebylo již co koupit. Nebylo obchodu, kde by člověk dostal něco koupit volně. I na noviny se musel každý postavit pěkně do řady.

Dělník bědoval na bolševický režim a zavedl mne do svého bytu na ulici Leninově. Dům postavený ještě za carské vlády měl zvenčí slušný vzhled. Uvnitř bylo znát, že nebyl řadu let opravován. Kdysi tady byly velké, několikapokojové byty. Ty byly rozděleny, do každého pokoje přišel sporák a několik nájemníků. V jednom takovém pokoji o rozměru pětkrát pět metrů bydlelo sedm nájemníků. Spali, jak se dalo, každý vařil ve svém hrníčku na společné plotně. Intimita rodiny neexistovala. Nábytek byl koupen ve státním obchodě. Byl to primitivní nábytek z měkkého nenatřeného dřeva. Žádný z obyvatelů tohoto proletářského obydlí neměl ani dvoje prádlo, dvoje šaty nebo boty.

Takhle nežili jen dělníci v Kyjevě, ale všude, kde jsme si dělnické byty důkladněji prohlíželi. Takhle by byl žil i český člověk, kdyby se nebyl Vůdce a říšský kancléř rozhodl včas, aby zabránil připravovanému vpádu bolševiků do Evropy. Toto zločinné přepadení evropského kontinentu bylo schvalováno Angličany a schvaloval je také americký demokrat Roosevelt.

Takhle měl být zotročen i český dělník.

*

V Kyjevě jsme se zdrželi tři dny. Prohlédli jsme si město, pohovořili s jeho obyvateli. Poznali jsme příbytky lidí a mohli jsme si učiniti obraz o tom, co znamená bolševicko-židovská vláda.

Ukrajinci byli utlačováni hrozným způsobem. Židé vládli a Ukrajinec byl otrokem, dělal nejhrubší práce. Jen málo inteligentů se zachránilo.

Ukrajinci nesměli bydlet v dobrých, pěkných nebo zdravých bytech. Nejlepší kyjevská čtvrt Lipky byla vyhrazena jen pro Židy. Židé v ní měli též své dobře zásobené obchody, zatím co pro ostatní obchody bylo všeho tak málo, že lidé umírali hladem.

Všechna moc, všechny úřady, všechen obchod, všechna vedoucí místa byla v rukou Židů. V Kyjevě vládla židovská hrůzovláda. Vězení byla naplněna ubožáky, kteří se ničím jiným neprovinili než tím, že chtěli žít jako lidé.

BĚLAJA CERKOV

Z Kyjeva vyjíždíme přes někdejší bolševické obranné posice. Zákopy, španělští jezdci, tlusté klády zakopané do země a metr nad ni vyčnívající, tvořily obrannou linii proti tankům. Silnice jsou rozbité. Je to ta strašná ruská cesta. Při deštivém počasí hluboký močál s hladkým blátem, v němž se kola naprázdno otáčejí a nemohou vpřed. Při suchém počasí vystřídá bláto nesnesitelný prach.

Mimo nás jde průvod zajatců. Je jich asi deset tisíc. Bědné postavy. Většinou Asiaté. Pozvolna, drobnými kroky jdou kupředu. Pleskání bosých nohou se mísí do dutých kroků těch, kteří mají nohy obalené hadry. Jen málo jich má boty. Někteří je nesou přehozené přes rameno. Možná, že tlačily špínu na jejich šlachovitých nohách se širokými chodidly.

Děsné tváře. Mají kolem hlav hadry. Mongol s vysedlými lícními kostmi, mezi nimiž široký nos ukazoval jen nosní dírky a dvě očka protáhlá jako čárky, měl fialový turban, který pouštěl barvu. Mongol byl v obličeji fialový. Jiní měli z papírů zrobené jakési pláště. Málokterý měl látkový plášť nebo slušnou uniformu. Jen několik Židů, kráčejících v první řadě, bylo slušně oděno. Jeden ze zajatců vytáhl kousek chleba, ale než ho mohl dát do úst, vyrval mu jeho soused skývu z rukou. Rvačka! Netrvala ani minutu, jen než se ukázal voják, který zajatce provázel, ale zloděj si držel krvácející ucho. Byl to malý Asiat s oholenou lebkou, která byla špinavá jako ze zármutku.

Divní tvorové tihle bolševičtí bojovníci...

Když šli kolem nás, šumělo to mezi nimi nevraživostí; bylo znáti, že by se nejraději vrhl jeden na druhého. Že také na nás — nemusím snad dodávat.

Takové vojáky si vybral Stalin se svými židovskými pány, aby přepadli Evropu.

Tady se všude bojovalo. Granátové díry ukazují černou otevřenou zemi. Proutěné koše, obaly z dělových nábojů, jsou poskládány u silnice. Občas se objeví čerstvě zasypaná jáma. To jsou hroby padlých bolševiků.

Nejsou nijak označeny. Na životě jednotlivců v bolševickém „ráji" nezáleží...

Před Bělaja Cerkov je židovský hřbitov. Jediný hřbitov, skutečně upravený hřbitov, který jsme spatřili v sovětském Rusku, kromě vojenských hřbitovů spojeneckých armád. Jinak jsme viděli jen v lese několik dávných hrobů, ale kříže byly polámány a místa posledního odpočinku těchto lidí pustá, zanedbaná.

Židovský hřbitov s obvyklými kamennými náhrobky, jejichž shluky svou nepravidelností připomínají shromáždění opilých pomníků. Kámen z nich by stačil na mnoho kilometrů silnice. Je podivné, odkud se tolik kamenných náhrobků vzalo. Vždyť široko daleko nebylo lomu a tady to byla vesměs krásná žula. Náhrobky mají většinou fantastické tvary. Jen některé jsou prosté. Všechny jsou ale bizarně postaveny podle rituálních předpisů. Židé propagovali bezbožnictví, ale sami žili podle svého talmudu. Zachovávali všechny předepsané posty, všechny náboženské zvyky a navštěvovali synagogy. Jediné kostely v Rusku, které směly být otevřené.

Židovské náboženství bylo jediné, které nebylo pronásledováno. Na náhrobcích na židovském hřbitově jsou čerstvá data — 1940, 1941.

Bělaja Cerkov! Městečko pojmenované podle slavného Bílého

chrámu. Z toho zbyly jen zdi a na nich zbytky cibulovitých bání bez křížků. Chrám je napolo rozbořen.

V Bělaja Cerkov byly prudké boje. Uprostřed ulic zejí trychtýře od bomb. Domy jsou rozbité. Obraz zkázy. Na travnatém prostranství vedle nemocnice je několik řad prostých dřevěných křížů se šedými helmami německých vojínů. Na každém hrobě je zasazen trs květin.

Ve velkém domě byl zřízen vojenský domov. Nebyl při našem příchodu ještě zcela zařízen. Byli jsme tu vlastně prvními hosty. Ve třech pokojích byly rozestaveny stoly, na každém vonička. Podél zdí stály staré pohovky, ale velmi pohodlné. Každá byla jiná. Byly přeneseny z polorozbořených a opuštěných domů.

Vojenský domov řídí mladá ještě žena. Její muž byl původem Němec a byl zastřelen bolševiky v roce 1938. Dostal dopis z Říše. Místní sovět ho odsoudil pro vyzvědačství.

To bylo celé jeho provinění. Dopis z Říše.

V sovětském Rusku bylo velmi nebezpečné míti příbuzné za hranicemi. Žena nám řekla: „Není rodiny v Bělaja Cerkov, kde by nebyl aspoň jeden člověk zastřelen."

Jiná žena, oděná v černé šaty, vyprávěla s pláčem: „Ve zdejších vězeních bylo skoro pět set lidí. Mezi nimi také hodně Němců. Skoro sto jich zastřelili bolševici ihned, když se dověděli, že se blíží německá armáda. Ostatní byli odvlečeni prchajícími bolševiky.

Nás také nutili, abychom s nimi utekli. Kdo nechtěl, byl zastřelen. Mnozí na oko souhlasili a pak ve zmatku utíkali do lesů. Vrátili se dříve, než došlo k čištění okolí německými vojáky. Bolševici vesnici bombardovali, aby nás pozabíjeli."

Lidé dvacetiletí mají ustaranou a vrásčitou tvář padesátiletých. Jedna mladá žena měla úplně šedivý vlasy. Bolševici ji věznili, dvakrát postavili ke zdi a pak ji zavedli zpět do cely. Budili ji v noci k výslechům, musela stát před nimi nahá a byla dokonce

Na Feldmannově boulevardu v Oděse.

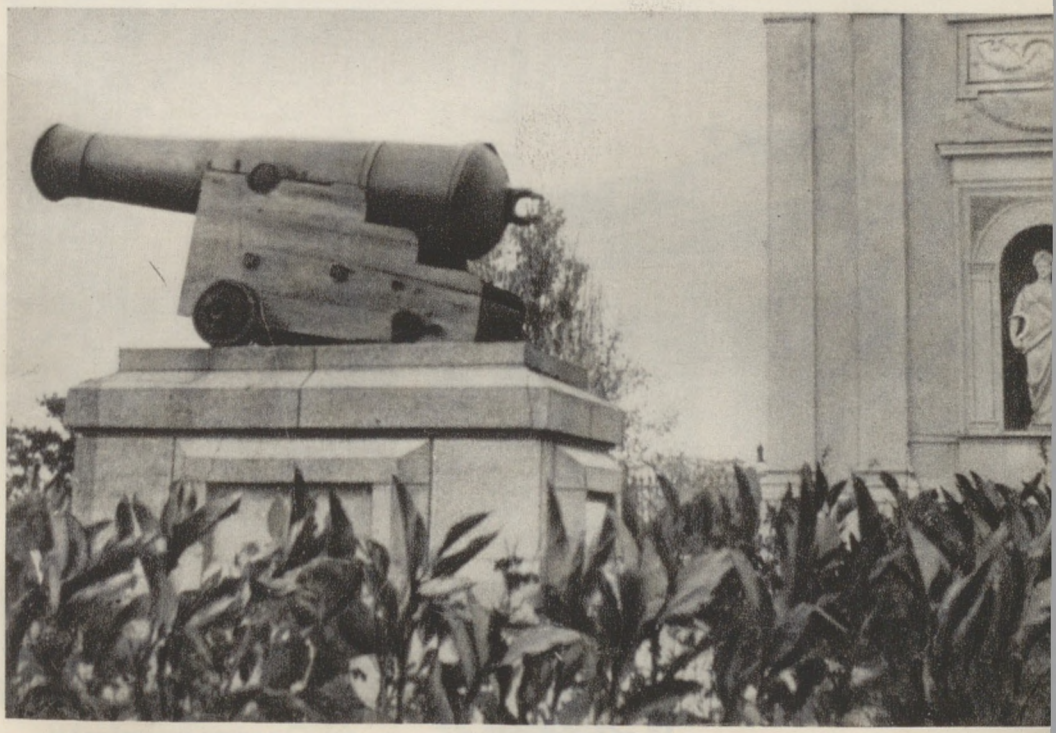

Dělo z anglické válečné lodi „Tiger", která r. 1854 ztroskotala u Oděsy.

To byla továrna na hospodářské stroje.

Dělostřelecký zásah.

Budova sovětů v Oděse.

V továrně na traktorové součástky „Krasnyj Profitern".

Bývalý palác GPU, který vyletěl do povětří.

V Ševčenkově parku v Oděse.

LAND. U. UNIV. BIBLIOTHEK PRAG
ZEMLA UNIV. CHIMOVNA PRAHA

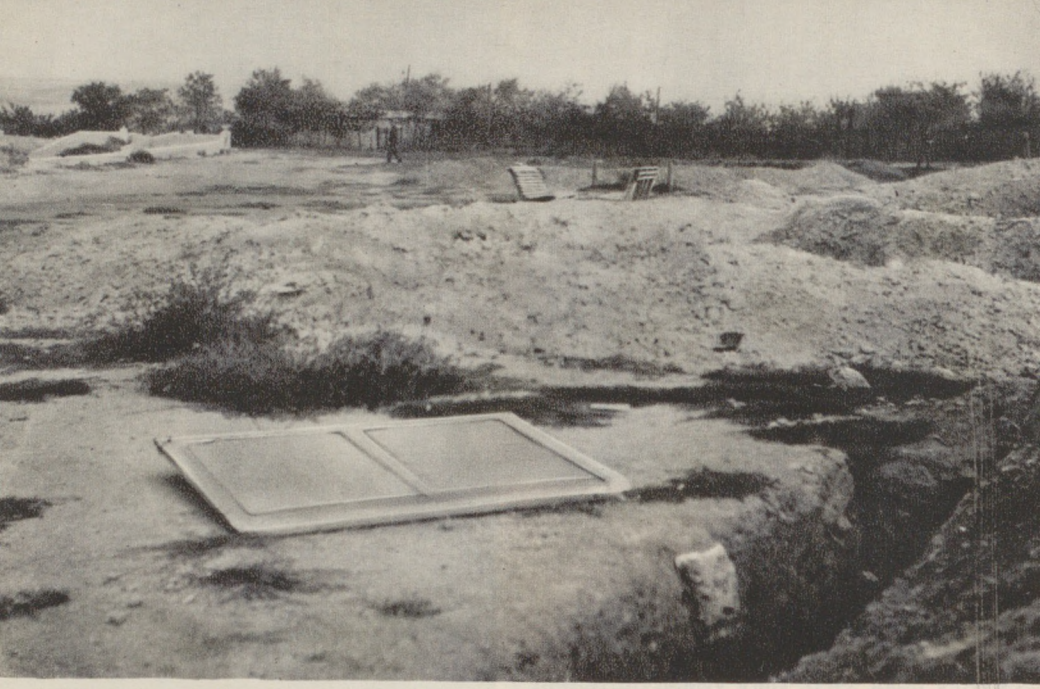

Zákopy na oděském sportovním stadionu.

Palác GPU podminovaný bolševiky.

i zneužita. Nemusím dodávat, že to byli Židé, kteří tu nebohou takto trýznili.

S tiskovým atašé slovenského vyslanectví v Berlinu Rud. Striežencem jsme navštívili nemocnici, kde leželo několik raněných slovenských vojáků. Část jich byla odtransportována právě ráno. Chrabří hoši bojovali v předních liniích.

Jsou dobře ošetřováni — vedoucím lékařem je tu vrchní sanitní rada prof. von L. z Wien.

Sestra Červeného kříže vypráví o těžkých operacích za náletů. Operovalo se často až do tří hodin ráno. Někdy uprostřed operace přiletěla letadla, muselo se zhasit světlo a profesor pracoval jen při silné elektrické svítilně. „Profesor má zlaté ruce, nikdo z jeho pacientů nezemřel," dodává sestra a její oči září laskavostí.

Nemocnice je prostorná, pokoje jsou úhledné, čisté; ranění a nemocní jsou dobře ošetřováni.

V pokoji se dvěma lůžky leží vedle německého vojáka, raněného do nohy, mladý slovenský voják. Byl raněn do ruky za bojů někde u Umanu.

Prodělal několik šarvátek s bolševiky a čekal jsem, že si bude přáti, aby se vrátil domů. Jeho jedinou touhou však bylo, aby se brzy uzdravil a mohl se vrátiti za svými kamarády.

Zrovna pod okny pokoje jsou pochováni příslušníci zbraní ᛋᛋ, kteří se v tomto úseku obzvláště proslavili svou odvahou. Jejich hroby jsou pěkně upraveny, na všech leží kytička a každý je osázen zelenou rostlinou.

Slovenský hoch se usmívá, chvíli mlčky sleduje můj vážný pohled a pak jasným hlasem s tvrdým přízvukem rozhodnutí říká: „To je právě to, co nás zavazuje, co nás s německým národem sbližuje. Jinde jsou hroby našich slovenských kamarádů. Jsou nám připomínkou: Kdyby těchto hrobů nebylo, byly by u nás pohřební jámy obětí bolševismu. Viděl jste je přece ve Lwówě..."

Klakson auta oznamoval, že je čas návštěvu ukončit a vrátit se k ostatním kamarádům, kteří již na nás čekali.

Odcházel jsem s těžkým srdcem a záviděl jsem kamarádovi Striežencovi, jehož národ tak dobře pochopil dějinnou revoluci dnešní Evropy a nechce zůstat v pozadí na bojišti, kde krvácejí evropské národy za své osvobození od příšery rudého barbarství.

Sestra ošetřovatelka nás doprovází a chvatně odpovídá na naše otázky, aby nás nezdržovala. Studovala lékařství a přihlásila se do služby v poli hned v prvních dnech války. Byla na polské frontě, byla na francouzské frontě a nyní je tady. Je to německá žena, bude všude, kde jí bude třeba.

Naproti nemocnici z červených pálených cihel zelené louky se smutečními vrbami podél nehlubokého příkopu končily modrým nebem s velkými šedými obláčky, jejichž okraje byly lemovány slunečními paprsky do zlatého rámu.

Chtělo se mi vyprávěti, zvěděti něco více o této ženě, ale nemůžeme se zdržovat, protože chceme dorazit ještě téhož večera do Umanu.

Vyjíždíme na silnici a poznáváme, že to nepůjde, že se do Umanu nedostaneme.

Příšerná silnice. Stokrát jsme museli vystoupit a tlačiti auto, stokrát jsme museli táhnouti drátěné lano, abychom dostali těžký vůz z bláta. Lano bylo plné mazlavého jílu, bořili jsme se po kolena do bahna, nohy nám klouzaly. Zoufale jsme se namáhali, abychom dostali auto s místa. Kola se otáčela na místě, desetkráte jsme se museli opříti, aby se auto pohnulo. Přečasto jsme museli všichni táhnout napřed jeden vůz a pak druhý. A v autech bylo bláta a špíny, kolik takového svinstva jen dovede nanésti deset lidí obutých do těžkých sportovních bot.

Nejlépe na tom byla malá Mercedes, obdivuhodný vůz, který se vždy dostal vpřed, ale konečně i on potřeboval naší pomoci.

A na míle není vidět človíčka. Byli jsme sami na pusté blátivé sovětské silnici.

Náhle přišla noc. Jako když na moderním jevišti otočí elektrikář vypinačem. Tmavá noc uprostřed ukrajinské stepi. Moře bláta, ostrý vichor, zima. Necítili jsme ji. Krok za krokem jsme šli vpřed. Vzdali jsme se naděje, že se dostaneme do některé vesnice a byli jsme připraveni na přenocování v autech.

Nebe bylo temné, jen tu a tam zářila nesměle hvězdička. Byla to noc, popírající všechno básnění o ukrajinské noční líbeznosti.

Byla to nepřívětivá noc, nevlídná, umazaná. Skučení větru bylo dokonalým zvukovým efektem k této strašidelné dekoraci přírody.

K našemu uchu dolehl hukot motoru.

Zastavili jsme se, pustili lano a poslouchali jsme. Nejprve jsme mysleli, že je to kolektivní halucinace, ale pak se objevila záře světla a konečně žlutavězelený kužel prorážel tmu a přímo se k nám blížil.

Světlo se přiblížilo až k nám a hukot motoru se stal určitějším. Bylo to nákladní auto naložené sudy s benzinem. Auto byl takový motorový mastodont, připravený na všechny překážky. Pohonné látky musí býti dodávány včas. Vojáci nemohou čekat. A nečekají.

Náš důstojník zapíná tašku s revolverem, náš milý Otto pokládá na sedadlo rychlopalnou pušku.

Dovídáme se trochu mrzuté, ale v dané situaci přece aspoň trochu potěšitelné zprávy. Do nejbližší vesnice není příliš daleko, ale do Umanu se nedostaneme.

Do Stavičeva je to asi hodina a je tam vojenská nemocnice s raněnými bolševiky, kde bude možno přenocovat.

Náš informátor poradil, pozdravil, zapjal motor a odejel přesnou přímkou.

Dali jsme se všichni do smíchu. Byli jsme daleko na ukrajinské stepi, ale řidič auta nebyl na větších rozpacích než strážník ve městě na křižovatce. První vlevo, druhá vpravo...

Tak nám to připadalo.

Než jsme se přestali smát, bylo auto pryč a na obloze zůstala jen záře reflektoru zapjatého naplno, až zmizela a my jsme zůstali sami na nejstrašnější silnici, jakou jsem kdy viděl.

Perspektiva noclehu pod střechou dodala nám nové síly a odvahy.

Kolem půlnoci jsme se dostali do Stavičeva.

Po krátkém hledání jsme opravdu nalezli bolševickou vojenskou nemocnici.

NOCLEH V SOVĚTSKÉ VOJENSKÉ NEMOCNICI

Nemocniční budova byla postavena těsně před válkou v roce 1914 kněžnou Branickou podle modelu jednoho sanatoria ve Wien, kde se kněžna kdysi léčila.

Byla to nejvýstavnější budova v celém kraji. Všechny ostatní domky byly postaveny z hlíny. Z hlíny uplácané přízemí a na tom postavená jakási bouda, k níž vedly dřevěné schodky. Nemocnice byla zanedbaná, nečistá, ale teprve ráno jsme poznali, kde jsme spali. Postele byly bez žíněnek jen s drátěnými matracemi, tlačilo to hrozně a všem nám bylo zima přesto, že jsme si před spaním naplnili thermosky horkým čajem a v noci jej popíjeli, abychom se zahřáli.

Hned při příchodu jsme poznali ošetřovatelky — dvě staré ženy se šedivými vlasy. Sotva stačily na práci kolem čtyřiceti zajatých raněných bolševiků. Uvařily nám vodu a my si udělali čaj, pojedli paštiku z vojenských konserv a chléb s konservovaným máslem. Svítili jsme svíčkami a učuděnou petrolejovou lampou.

Část seděla v nemocniční hale, druzí se tísnili v malé jídelně kolem hrubého stolu. V místnosti bylo několik zelených palem a listnatých rostlin. Nepomohly však ani dost málo zahladiti ponurý dojem tohoto žalostného prostředí.

Spali jsme v prvém patře, které bylo zcela prázdné. Elektrické světlo tu nebylo, svítili jsme si tedy vlastními svítilnami.

Ráno jsem se probudil v místnosti tak zaneřáděné, že jsem v ní nevydržel ani minutu déle, než jsem byl oblečen. V rohu pod

postelí byly lidské výkaly, byly jimi počmárány i stěny. Záchody byly tak strašně zaneřáděny, že se nám zvedal žaludek; voda netekla a umyvárna byla znečištěna hůře než latrina. Jakýsi šibeniční šprýmař tam uložil dokonce kostru lidského těla.

Rychle jsme snesli zavazadla do vozů, v nichž spali řidiči, protože nedůvěřovali ponurému a neznámému místu, které nehlídal ani německý voják, ani ukrajinský dobrovolec.

V nemocniční hale jsme spatřili lékaře. Byli celkem tři.

Dva nás překvapili.

Byli to vskutku šviháci. Krásné, lehké jezdecké boty, černé kalhoty, hedvábné košile, lékařské pláště byly sice špinavé, ale celkem byli tito dva lékaři oděni takřka elegantně. Na cestě jsme nepotkali tak dobře oděných lidí. Kouřili dlouhé ruské cigarety s opravdovým tabákem a měli jich zřejmě dost, neboť zapalovali jednu od druhé. Jejich vlasy voněly pomádou a pod nosem byl narýsován úzký knírek. V rukou drželi jezdecké bičíky.

Byli to Židé.

Páni dokhtoři studovali v Praze za podpory býv. československé vlády. Matička Praha byla ke všem nosatým individuím neobyčejně štědrá. Když pánové dokhtoři vystudovali, odebrali se do sovětského Ruska, snad aby se přičinili o prohloubení styků mezi sovětským „rájem" a naší zemí.

Když slyšeli, že je mezi námi také novinář z Prahy, chtěli se dáti do hovoru. Začali se hezky česky vyptávat, zda by se nemohli vrátit. Židovská drzost nezná mezí.

Třetí lékař byl Ukrajinec, asi padesátiletý, hezký muž, ale chatrně oděný, takže se nijak nelišil od ostatních ubožáků. Kalhoty držely na jeho vyhublém těle jen proto, že je měl přivázené provázkem, boty měl rozbité. Na nose měl brýle. Obroučky se sklíčky byly spojeny provázkem a vzadu svázány.

Židovští doktoři se ho stranili, snad proto, že byl poctivý a sám s nimi nechtěl nic mít.

Takoví, jako ti dva, byli asi všichni Židé. Žida jako bojovníka jsem dosud nikde nepoznal, ani v rudém Španělsku, když jsem tam byl ještě v dobách, kdy se u nás nevědělo, oč na pyrenejském poloostrově vlastně jde a generalissimus Franco byl pokládán za „vzbouřence", jakých dříve vidělo Španělsko hodně a dosti často.

Jako v rudém Španělsku i v Sovětském svazu byli Židé jen v zázemí nebo účinkovali nanejvýš jako politruci, čili političtí komisaři v rudé armádě.

Pokud jsem nějakého Žida uviděl mezi zajatými bolševiky, byli to jen tyto komisařské, smutně proslulé bestie.

Vyjeli jsme bez snídaně. Jistě by žádný z nás nebyl schopen posnídat v té hnusné boudě, která odnímala chuť k jídlu i nejhladovějšímu.

Dozvěděli jsme se, že je ve vsi německý voják, jehož úkolem je spravovat kolchozy a dbáti, aby se na nich nezahálelo. Ten nám opatřil snídani. Teplé mléko a vejce. Chléb a máslo jsme měli vlastní, též játrovou paštiku.

Před místností, kde jsme snídali — stoly tam byly a židle jsme si vypůjčili z okolních domů — shromáždili se četní vesničané. Neviděli cizinců od té doby, kdy paní kněžna Branickaja otevírala nemocnici.

V okolí není průmyslu. Kdysi to byl bohatý zemědělský kraj, dnes je to kraj kolchozů, kraj bídy. Na lidech to bylo znát. Ale jen bych se opakoval. Je to všude stejné. Nejhorší bída, jakou si jen kdo dovede představit. Domorodci pracovali většinou na kolchozech.

Lidé byli docela hezcí, zvláště muži byli statní, pěkně urostlí, světlovlasí. Prohlíželi si nás pátravě. Konečně se jeden osmělil a ptal se, zda všichni u nás doma jsou tak pěkně oblečeni a co jsme zač.

Jeden se ptal, odkud jsem a když se dověděl, že z Čech, řekl uspokojivě: „Náš člověk, Ukrajinec, Slavjan... U vás taky tak,

Státní knihovna ČSR - Univerzitní knihovna v Praze
LAND. U. UNIV. BIBLIOTHEK PRAG ZEM. A UNIV. KNIHOVNA PRAHA

tak, tak... dobře jako u nás? U nás bývalo také lépe, teprve až přišli ti..." Muž se obrátil k jednomu domku. Byl označen židovskou hvězdou a malým okénkem zíralo na nás dvé uhrančivých černých očí. Židovka!

„Jen Žid byl člověk, Žid byl všechno — veliký člověk, mocný člověk..."

Ptal jsem se ho, zda Židé bojovali v sovětské armádě. Dal se do smíchu, plácal si rukou na stehna a říkal, že jsem žertovný, že je to dobrý vtip, neboť Židy jako vojáky neviděl, ač je spatřil se zbraní v ruce. To když vytvořili záškodnické tlupy a přepadávali vesničany, aby je oloupili o poslední majetek.

Židé utvořili partyzánské bandy, ale nikoliv proti německým vojákům — těch se příliš báli — nýbrž, aby okrádali stejně již ožebračený vesnický lid, aby jej olupovali o obilí, o dobytek a drůbež. Když se jim někdo postavil na odpor, zabíjeli.

Potom utekli do lesů. Vesničané utvořili ochranné gardy a Židy zneškodnili. Německé jednotky vyčistily potom důkladně také lesy a řádění židovských band byl učiněn radikální konec.

Ve Stavičevu jsem poznal, jak zhoubný vliv měli Židé na obyvatelstvo. Zůstal tam židovský výběrčí daní, „financman" mu říkali. Všechna veřejná místa byla obsazena Židy. Byli jsme v rozhovoru a Žid se k nám přiblížil. Lidé zmlkli a více neotevřeli ústa. Měli strach. Znali příliš dobře krutost a mstivost těchto hebrejských zlosynů a bojí se jich ještě nyní, ačkoliv vědí, že nastal neodvolatelný konec hrůzné židovské nadvlády.

Ve Stavičevu je několik kolchozů. Navštívili jsme ten na pohled nejdokonalejší.

Má dokonce i slibné a půvabné jméno — „Lepší život".

Pohled k přístavu.

Nemocní zajatci jsou dopravováni na vozech.

Dřevěné kříže na hrobech německých vojáků.

Na hlavní aleji v Ševčenkově parku.

Nesčetní byli zajatci, které jsme viděli na sovětských silnicích.

Také v oděských ulicích jsme našli stopy války.

Takhle si pochod na Berlin jistě nepředstavovali...

Domorodci z Moldavska.

Na neosedlaných koních do zajetí.

KOLCHOZ „LEPŠÍ ŽIVOT“

Komunistická kolektivisace vesnice měla nejzhoubnější vliv na celé sovětské zemědělství.

Je pro mne těžké popsati to, co jsem spatřil. Zrovna tak bude těžké pro našeho zemědělce, aby si představil onen fantastický obraz bolševické exploitace sedláka a kam to vedlo. Pokusím se aspoň trochu plasticky vylíčiti, jak vypadal kolchoz „Lepší život“.

Kolchozy jsou vůbec hlavním činitelem sovětského zemědělského hospodářství. Jsou to tak zvaná „dobrovolná sdružení drobných hospodářství pracujících rolníků, sjednocených v »artěl«, aby společnými výrobními prostředky a společnou organisovanou prací vytvořili kolektivní hospodářství, zajistili si úplné vítězství nad nepřáteli pracujícího lidu a překonali zaostalost drobného individuálního hospodářství, umožnili vysokou výrobnost práce a zabezpečili tak lepší život těchto hospodářství“.

Takhle doslovně je ten ideál napsán na papíru.

Skutečnost je ovšem jiná. Kolchozy byly organisovaným otroctvím. Pracující lidé nepožívali ani nejprimitivnějších sociálních opatření a různých jejich výhod, neboť byli považováni za spolučinitele, nikoliv za dělníky a neměli proto nároků na jakékoli výsady jiné pracující třídy dělnické. Museli pracovat do nočních pozdních hodin a při tom žili v neustálém strachu, že budou pro sebemenší opomenutí, provinění, či jen pouhé podezření deportováni.

Kolchoz „Lepší život“ měl 1500 ha půdy a obdělávalo ji 400

zemědělských nevolníků. Ano, nevolníků, jinak nelze tuto zvláštní robotnickou kastu nazvat.

Několik hliněných chaloupek s doškovými střechami a prostranné stáje, rovněž z hlíny. Stáje byly lepší než obydlí pro lidi. Domky jsou ve velmi chatrném stavu, sklo je z oken vytlučeno. Všechno působí tísnivým dojmem bídy. Tak se nám objevil sovětský kolchoz. To ovšem nevadilo, aby si k němu nepostavili bolševici slavobránu. Vyhlížela stejně uboze jako všechno ostatní. Byly to klády z hrubě tesaného dřeva a několik latěk s papírovými praporky.

Stáj byla prázdná. Dobytek byl odvlečen rudoarmějci. Stroje a zařízení byly zničeny. Jediný rozbitý traktor stál nedaleko stáje, ale ten prý tu neužitečně trčí již několik let. Snad mu nechybělo mnoho, ale nebylo odborníka, který by provedl nutné opravy stroje.

Všechna stavení byla v hrozném stavu, bílá omítka oprýskaná, vnitřní zařízení vzbuzovalo jen soucit.

Kolchoz byl spravován židovským komisařem, který však uprchl těsně před příchodem říšské branné moci.

Pracovníci nedostávali mzdu v našem slova smyslu, nýbrž jen podíl na úrodě. Jeho výše se řídila podle toho, kolik ze svého hospodářství musel kolchoz odváděti státu. Tyto kvoty nařizovala Moskva podle vlastní statistiky o žních.

Stalo se mnohokráte, že bylo nařízeno odvésti více, než se vůbec urodilo a mohlo urodit. Pak byl ovšem na kolchozech hlad. V nejpříznivějším roce se odvádělo sedm osmin celé úrody, teprve zbytek — tedy jedna osmina — se rozdělil mezi kolchozníky.

Kolektivisovalo se tím způsobem, že bylo několik bohatých sedláků zatčeno a půda přidělena kolchozu. Ostatní hospodáři měli strach a hlásili se raději dobrovolně. Tak se to dělalo také ve Stavičevu. Opravdových a přesvědčených komunistů tu nebylo.

Z každé rodiny byl někdo deportován, odvlečen na Sibiř nebo na nějakou velkou stavbu (jako byl třeba Stalinův kanál), kterou se potom bolševici ve světě pyšnili. Lidé přestali pracovat, přestali opravovat své domy, dělali jen to, co museli. Říkali, že to, co patří všem, nepatří vlastně nikomu.

Teprve nyní začínají pozvolna chápat, že střecha nad jejich hlavami patří zase jim a musí se proto starat, aby dlouho vydržela, tak jako plot, který ohraničuje jejich majetek, a musí býti proto v pořádku.

Kolchozníci si směli pro svou potřebu obdělávat kousek půdy, směli vlastnit několik slepic, kravku a vepře. Odváděli však i z tohoto soukromého chovu část vajec, mléka a másla jako daň.

Vstoupil jsem do jednoho z domků. Chatrč na spadnutí. Nejdříve maličká předsíňka, v té pod krovem visely kukuřičné klasy a na zemi leželo na hromadě trochu brambor. Vlevo byla světnice s pryčnou, pokrytou slamou, stůl a prostá dřevěná lavice. Na stěně laciná pravoslavná ikona. Okna byla zatlučena, aby se nedala otevřít. „Vzduch je studený," řekla nám upracovaná, sedřená žena. Hádali byste, že je jí padesát let, ačkoliv jí nebylo ve skutečnosti ještě ani třicet.

Vedle této světnice, v níž poletovala černá hejna obtížných much, byla maličká kuchyňka. Na zemi v rohu byl slamník a na něm ležely dvě špatně živené děti. Byly vyhublé a měly bolavé oči.

Na plotně sporáku stál hrnec. Vařily se v něm brambory. Jediný hrnec pro lidi i pro dobytek. Žádný talíř, žádná sklenice. Jen dvě lžíce a rezavý nůž. Na pryčně ani na slamníku nebylo ložního prádla, peřiny byly jen ze sýpkoviny na mnoha místech zalátané.

Děti neměly dosud nikdy bot.

Starší holčička začala chodit do školy. Manžel této vesničanky byl před vypuknutím války odsouzen na deset let k deportaci, protože již po druhé přišel o několik minut později do práce. To

byl jeden ze způsobů, jak si bolševický stát opatřoval levné pracovní síly na své pověstné pětiletky.

Také ostatní chaloupky byly barabizny na spadnutí. U nás by nedal nikdo do nich ani čuníka, protože by se bál, že mu tam pojde. Nad jedním domkem jsem viděl dokonce anténu radia. Sloužila pro krystalový přijímač typu, jaké se vyráběly před dávnými časy, v dětských letech geniálního vynálezu Marconiova. To byl také jediný přepych této ubohé vesnice, dnes tak řečeného kolchozu.

Všechny chaloupky byly stejné a stejní byli také lidé v nich bydlící. Měl jsem dojem, že umírají přede mnou na souchotiny, že jsou všichni v posledním tažení. Měl jsem strach, že se přede mnou rozsypou.

Bylo úplným zázrakem, že tito lidé vůbec ještě žili.

Ve všech příbytcích bylo dusno, všude to páchlo trpkou, zlou bídou. Nikde nebylo více nábytku než bylo nevyhnutelně třeba.

Ani místní škola nebyla jiná. Na stěnách nebylo jediného obrazu. Jen dvě mapy, mapa Ukrajiny a mapa světa z roku 1910, zpestřovaly pohled na třídu, kde se krčilo v rozbitých lavicích na padesát dětí. Pro dvě stě dětí byly pouze dvě třídy a pět učitelek. Žáci se střídali, část chodila dopoledne, část odpoledne. Neměli knih ani sešitů.

Učitelky nám prozradily, že nedostaly plat za posledních šest měsíců. Chovaly se přátelsky, ale byla na nich znát únava, netečnost ke všemu. Vždyť je to učiněné martyrium, vyučovat v baráku s rozbitými okny, bez učebnic, bez pomůcek, vtloukati do hlav vychrtlých dětí, nemyslících na nic než na jídlo, učební osnovu, kterou ani učitelky dobře neovládají. Výsledky jsou ovšem podle toho.

Vždyť dokonce i účetní kolchozu počítá na primitivním dětském počitadle s kuličkami a činí tak s velikou pýchou.

Ve Stavičevu jsem se dal do hovoru s několika pracovníky na kolchozu. Neviděli dosud cizince. Stáli opřeni o telegrafní sloup, louskali slunečnicová semínka a pozorovali nás zdánlivě neteční; ale rádi se dali do hovoru.

„Byl to psí život. Byli jsme na tom ještě hůře než za cara. Teď Hebrej nám vládl, z domů vyháněl, půdu bral... Od rána do pozdní noci jsme pracovali a hladověli, z našich polí stát bohatl i Hebrej-Žid. Trudný, těžký život...!"

Lidé jsou dosud bojácní, neboť prožili tolik zlých chvil, že na ně již nikdy nezapomenou.

Tázal jsem se po délce pracovního dne. Kolchozník se díval nechápavě. Délka pracovního dne?

Nebylo ustanovení o pracovní době, kolchozník nebyl dělníkem v pravém slova smyslu. Musí pracovat do úpadu, není pro něj pracovního ustanovení.

Ptal jsem se, zda dostávali kolchozníci aspoň trochu hotových peněz. Dověděl jsem se, že nikoli. Jen naturalie. Ale účetní směl vypláceti zálohy. Obvykle je vyplácel tak, že pracovník byl kolchozu neustále dlužen. Někdy musel prodat vlastní kravku, měl-li dluh zaplatit. Prostě, kam jsem se podíval, oč zavadil, nač jsem se zeptal, všechno obžalovávalo bolševický režim. A nejhůře trpěl selský stav.

Uvažme, že kolchoz „Lepší život" vznikl sloučením 35 statků a selských usedlostí. Byly sloučeny v roce 1933. Každý z nich dříve jistě živil nejméně deset lidí. Třebas nežili v přepychu, vedlo se jim dobře natolik, že měli vždycky co jíst a byli živi v klidu a bázni boží.

Těžili ze svých polností vždy tolik, aby netrpěli hladem. Za bolševické vlády směly kolchozy pěstovat výhradně jeden druh obilí nebo jiné určené plodiny. To proto, aby nikdo nebyl samostatný nebo soběstačný. Každé jednotlivé kolektivní hospodářství bylo tímto způsobem odkázáno opět na druhé. Někde se pěsto-

valy brambory, jinde oves, jinde zase ječmen nebo kukuřice. Výsledek byl ten, že ve vesnici byl vždy hlad, a že hromadně hladovělo celé pracovní společenství. Pracovníkům na společném hospodářství bylo sice povoleno míti k soukromému užitku obytnou budovu, menší zelinářskou nebo ovocnou zahradu, ale museli platiti takové daně, že se vůbec nevyplatilo míti nějaký soukromý majetek.

Kolchoz „Lepší život" byl v době naší návštěvy ve velmi zbědovaném stavu. Vždyť byl neodborně veden lidmi negramotnými, kteří nerozuměli hospodářství a špatně si počínali. Žid se nestaral o nic. Bylo mu to lhostejné. Nařízené dodávky sehnal, byť potom lidé ani co jísti neměli.

Všechno je tu dnes zanedbané, stáje a obydlí nehygienické, nářadí primitivní.

Na kolchoz byl přidělen po příchodu říšské branné moci německý agronom. Až budou míti zemědělci zase svůj dobytek, aby mohli obdělávat půdu, bude spravedlivě rozdělena, jak se to již v některých částech obsazeného území provádí. Zde by to byla zatím katastrofa. Lidé by snědli i obilí k setí a byl by zase hlad. Dělníci z kolchozů, kteří mají kravku, budou se musit starat, aby měli brzo dvě, musí se přičinit, aby dali do pořádku stavení a stáje. Musí se připravit na opravdový lepší život.

Říšská branná moc si počínala před příchodem civilní správy velmi obezřetně. Okupované území, až bude předáno všude civilní správě, bude už opět připomínati zemi v určitém stavu pořádku a se základy k novému hospodářskému řádu, který bude zrovna tak platit na Ukrajině jako jinde v Evropě.

Protože, nezapomínejme, německý voják je nacionálně socialistický bojovník, bojovník za ideály Adolfa Hitlera!

SOVĚTSKÉ SILNICE

Jedeme zase po té strašné sovětské silnici, znovu táhneme autobus nebo jej tlačíme. Představte si, že někdo natáhne telefonní a telegrafní dráty přes pole a přes močály, spojí tak jedno město s druhým a potom řekne: „Podél těchto sloupů povede cesta. Budou tady jezdit obyčejné, koňmi tažené selské povozy, bude to cesta pro pěší a musí stačit i pro automobily."

A pak si můžete učinit představu o sovětských silnicích, jimž říká říšská branná moc prostě „Rollbahn". Znamená to, že se dá tudy jezdit, když je suché počasí. Příjemné to ovšem není nikdy, protože jednou tady člověk zapadá až po osy do bláta a po druhé se topí v prachu.

Jsou to rozježděné cesty plné výmolů, je to nerovná plocha, kudy se musí za všech okolností kupředu.

Po příjezdu do Umanu jsme si stěžovali, že jsme jeli pouhých osmdesát kilometrů plných dvanáct hodin. Vojáci nám řekli radostně: „To jste měli štěstí; stalo se nám, že jsme museli jednou zůstat dva dni státi na trati. Naše auta nelze totiž ještě proměniti na lod', když se toho ukáže potřeba. Jsme rádi, že to s vámi tak dobře dopadlo."

A nemysleli to ironicky, nýbrž upřímně, přátelsky.

Taková silnice je sice až pět set metrů široká, ale po této celé její imposantní šířce je to stejné. K tomu si přimyslete, že nikde není človíčka, který by vám mohl nějak pomoci, a že do nejbližší vesnice je vždy mnoho kilometrů. Kdo tady „ztvrdne", ten tu musí zůstat, až se stane zázrak a Bůh vysuší tu bažinu, vyfouká

moře kalné vody a bláta. Někdy se stane, že se za deset minut po takovém vysoušejícím zázraku spustí zase nový liják a všechny nesnáze začínají znovu.

Takové jsou všechny sovětské silnice. Abych nebyl v podezření, že přeháním, opravuji: takové byly všechny silnice, po nichž jsme na podzim roku 1941 jeli. Celých 5000 km.

A po těchto silnicích šel německý přísun a byl proveden bezvadně. Zde jsem také poznal vytrvalost německého vojáka a poznal jsem cílevědomou německou organisaci.

Lhal bych, kdybych řekl, že jsem nikde neviděl hezké silnice, moderní betonový pás, jaké máme u nás. Ano, několik málo km před Nikolajevem byla asi dvě stě metrů dlouhá evropská moderní silnice. Z čista jasna se objevil její pás. Nesloužila však nikomu a k ničemu. Nedalo se k ní totiž přijet a nebylo možné se z ní dostat zpět na „Rollbahn". Byla platná asi tolik jako pontonová lodice zakotvená uprostřed široké řeky.

Jak jsme se později dověděli, nebyl ten betonový pás pro to, aby se po něm jezdilo. Ten prý tu byl, aby lidé věděli, jak by to bylo krásné, kdyby byly všude takové silnice. Dělníkům byl totiž srážen se mzdy značný příspěvek na stavbu nových silnic a proto jim tu malou ukázku moderní komunikace dali k lepšímu jako lákadlo.

Nikolajevští občané se sem chodí dívat, asi jako naši lidé chodí v neděli do musea, do zoologické zahrady, na Špilberk nebo na petřínskou rozhlednu.

Dovede si někdo představit stát, který by v dnešní době nedbal o své silnice, který by v době zmechanisované armády se nestaral o dopravní otázky?

Sovětský svaz není ovšem státem podle vžité evropské představy.

V této zemi jsem nenašel mnoho věcí jako jinde. Představte si, že v krajích, kde se na polích v rozloze na padesát km² kolem dokola pěstovala cukrovka, lidé nevěděli již po několik let, co je

Moldavští vesničané hledají práci v Tiraspolu.

Tisíce a tisíce zajatých bolševiků putují do táborů.

Zajímavé typy z Moldavska.

Hlavní třída v bývalém pohraničním městečku Tiraspolu.

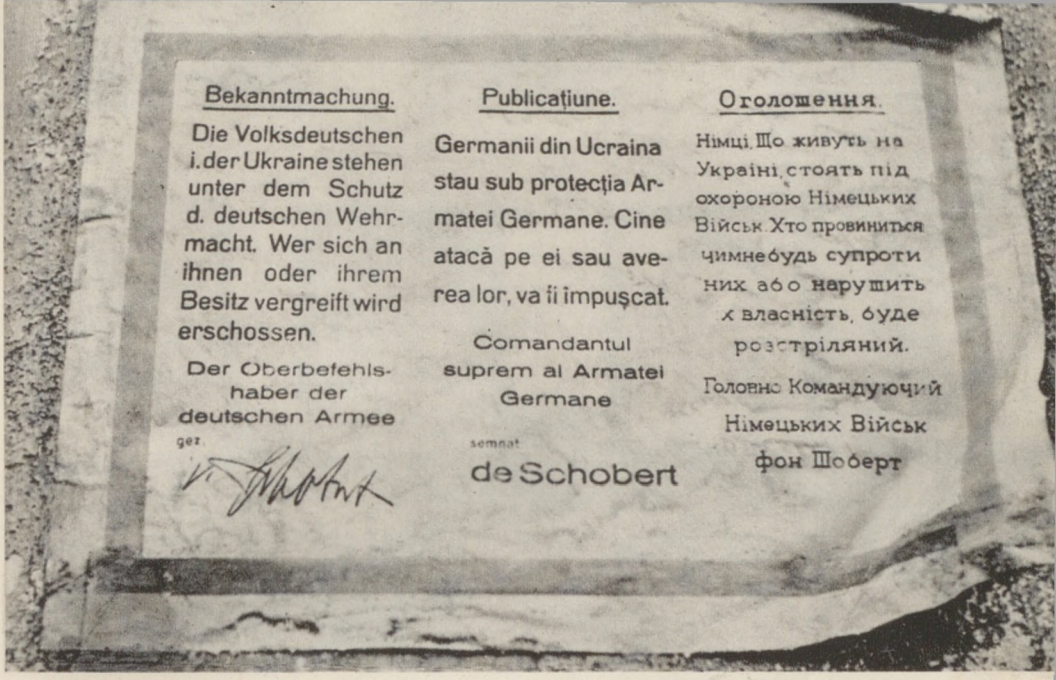

Němci na Ukrajině jsou pod ochranou říšské branné moci.

Ukrajinka německého původu, v jejíž rodině se po dvě stě let udržel německý jazyk.

Síň, v níž přijal rumunský královský guvernér Transnistrie zástupce zahraničního tisku.

Královský rumunský guvernér prof. G. Alexianu rozmlouvá s americkým novinářem.

cukr. V krajích, kde všude kolkolem bylo na lánech sta a sta km² pěstováno obilí, lidé měli hlad, tak strašný hlad, že kousali řepu. V krajích, kde bylo hojně dobytka a odkud se dříve do celého světa vyvážely na vagony kůže, chodili lidé bosi. Potkali jsme ženu. Šla desítky kilometrů do města, aby prodala několik vajec a opatřila si za utržené peníze zápalky. Krabička zápalek je v sovětském Rusku vzácný poklad.

Jsou tam lidé, umírající hlady uprostřed nejúrodnější půdy, černé, těžké a plodné země, která hojně rodí, aniž by žádala tolik, jako na př. u nás. Je to strašné, nelidské a ukrutné. A současně protismyslné!

Čtyřiadvacet let utrpení změnilo lid tak, že nevěří, že žili dříve také jiným, lidským životem.

Je to příšerné.

*

Ve vesnicích opravují lidé domky, děti chodí do školy, kde se opět vyučuje ukrajinsky.

Cesta jde na některých úsecích nebezpečně s kopce. Vystupujeme, protože se obáváme, že se autobus převrhne. Zdržujeme jej lanem a přebíháme s jedné strany na druhou, podle toho, kam se vůz naklání.

Konečně jsme zase ve vesnici. Jmenuje se Žačkov. Odtud to jde jako na mlatě.

V hezkém domku s doškovou střechou jsou za oknem květiny, červené muškáty a rozmarýn. Před dveřmi krouhají stařeny zelí. Prosím, zda bych si směl prohlédnouti jejich příbytek. Chtěl jsem poznat, jaké bude jejich obydlí uvnitř, má-li zvenčí tak hezký vzhled.

Ani v tomto domku nebylo mnoho nábytku. Na jedné posteli se vršily narovnané peřiny, polštáře s červeným křížkovým vyšíváním. V rohu prostorné jizby byla však překrásná malovaná pec

s typickými indogermánskými vzory. Voněla čerstvě zamazanou hlinou, jíž byly všechny spáry pečlivě ucpány. Byla to stará vzácná pec, jakých dnes nalezneme na Ukrajině již pořídku.

V bytě to čpí, poněvadž také zde jsou všechna okna ucpána, aby se nedala otevřít.

A zase ta stará písnička, všude slyšená. Muži byli odvlečeni, bolševici si počínali krutě, vládli Židé.

Ženy jsou velmi staré, jejich tváře vrásčité, oči neustále plny slz hořkosti. Jsou oděny v dlouhé sukně a jakési kazajky neurčitých barev. Na nohou mají plstěné holinky a přes ně gumové galoše.

Chystáme se k odchodu, zatuchlý vzduch dusí. Obě se ptají: „Neposedíte? Daly bychom mléka..." Hovoří pomalu a tak jasně a zřetelně, že se mi zdá, jakoby mluvily česky.

Musíme však dál, jinak bychom se nedostali před večerem do Umanu. Stejně jsme se opozdili proti programu, ale tady se nedá čas počítat na dny.

Před Buzovkou stojí opuštěný bolševický kulomet, domy jsou rozbořeny. Jednou chalupou proletěla dělová střela, hned vedle ní zůstala z domku jen stěna, ale i ta je pod'ubaná od lehčích střel jako tvář od neštovic.

Vedle je mlýn. Ten to šťastně přestál a teď se před ním kupí houfec vesničanů. Postávají u dveří, jiní vykládají z nízkých koles pytle s obilím. Říšská branná moc rozdělila po kolchozech obilí. Letos tedy nebude na Ukrajině bída.

Podél řeky Žitnice se pasou stáda koní, hříbata divočí. Na polích je obilí již v mandelech, někde se mlátí. Přímo na polích. I jeden stroj byl v pořádku a jde to veselým tempem. Jinde se mlátí ručně.

Nedaleko řeky je obec Sokolovka. Zajímavá obec. Na plotě před rozbitou školou suší rybáři své staré, rozedrané sítě. Jsou černé barvy jako v Bretani, ale mají stejné formy jako sítě rybářů v dunajské deltě.

Hned vedle je hřbitov příslušníků zbraní ϟϟ. Stojíme s obnaženou hlavou před dřevěnými kříži. Všude jsou hroby vojáků ϟϟ, kteří byli všude v prvních liniích. Jejich výkony nutí k obdivu. Zbraně ϟϟ vykonaly v sovětském Rusku nesmírně mnoho pro Evropu. Není divu, že jsou příkladem pro ostatní evropskou mládež, která v zemích germánské rasy zakládá dobrovolnické ϟϟ útvary a hlásí se do boje proti nepříteli civilisace, pokroku a svobody — proti bolševismu.

Při pohledu na tyto důkazy velikosti obětí cítím se malichern ým, připadám si před těmi hroby hrdinů dnešní doby jako bych byl zbabělec. Nemohu se odhodlat stisknout spoušť fotografického přístroje, zdá se mi, že bych toto místo znesvětil tímto profesionálním výkonem povinné novinářské zvědavosti.

Dotýkám se rukou dřeva kříže a vidím v duchu ty mladé hochy, vášnivě oddané veliké myšlence, která snad i nás bude jednou bratrsky spojovat s německým národem, až poznáme, že boj, který vede Evropa proti svým nepřátelům, je více než boj o moc, poněvadž je to boj o zachování všech hodnot našeho starého kontinentu, který je obrozen vlastně Novým světem, legendární zemí, nazývanou bezectnými a sobeckými, zpátečnickými, liberálními a demokratickými politiky — utopií.

Pro ně všechno to, co znamenalo budování v odříkání a s obtížemi, bylo utopií, něčím nedosažitelným, protože to bylo snazší, než to utopické uskutečnit.

Stříbřité podzimní mlhy tlumí všechen šum přírody. Několik stromů se vypíná k nebi jako hřbitovní háj. Zamlkle stojí v povzdálí u hrobů, odkud nám vyrůstá víra v nový život s důvěřivým optimismem v nutnost této revoluce, v níž někteří chtějí vidět jen boj s imperialistickými cíly bez jakékoliv velikosti. Jak jsou tito lidé ubozí!...

Naše auta zvyšují rychlost. Silnice se zprvu zdála býti lepší než

předešlý úsek. Naše radost však netrvala dlouho. Jedeme už zase blátem, vodou, bahnem.

Vesnice v troskách. Leží v nich mnoho zničeného bolševického materiálu a takového, který je ještě k potřebě. Bolševici ho tu nechali ve spěchu, aniž ho zneškodnili.

Zajímavý poznatek. Nikde není ani kousek vojenského šatstva, jak jsme to viděli v Polsku, Belgii nebo ve Francii. Zde má ten nejmenší hadříček velkou cenu a obyvatelé posbírali patrně kde co nalezli.

Před Umanem mají domky slovanský ráz. Jsou čisté, bílé a mají modrou nebo zelenou podezdívku. Střechy jsou ovšem doškové a okénka malá, ale kolem nich je barevná obruba, většinou modrý pás nebo dokonce nějaký ornamentální motiv.

Před domky je nízký plot, ovocný strom.

Na jednom dvorku holil tučný mužik svého souseda ve stoje. Oba stáli proti sobě a břitva jezdila po namydlené tváři s neobyčejnou rychlostí. Než jsme přejeli, byla jedna strana obličeje čistě oholena.

Nad doškovými střechami se zvedá lehce dým. Hejna hus povykují svým pronikavým kejháním za autobusem.

U studně rozpráví několik žen s mnoha širokými gesty. Pod košatým stromem vyhrává stařík na tahací harmoniku. Za vesnicí je potok s kyprým olšovím.

Do Umanu vjíždíme za šera.

Potkáváme rumunské, mad'arské a italské vojáky.

Je tu rušno.

UMAN

Vrchní velitelství branné moci oznámilo z Vůdcova hlavního stanu dne 9. srpna 1941: Jak již bylo oznámeno zvláštní zprávou, vybojovala německá vojska za udatné součinnosti mad'arských svazů v Ukrajině velký úspěch. V bitvě u Umanu byly zničeny 6. a 12. armáda, jakož i část 18. armády — celkem 25 pěších, horských a pancéřových divisí. Do našich rukou padlo více než 103.000 zajatců, mezi nimi také vrchní velitelé 6. a 12. armády. Bylo ukořistěno 317 tanků, 858 děl, 242 protitanková a protiletadlová děla, 5250 nákladních automobilů, 12 železničních vlaků a nesčetný jiný válečný materiál. Nepřítelovy krvavé ztráty činí více než 200.000 mužů.

Píše se 16. října 1941. Vstoupili jsme tedy do Umanu více jak dva měsíce po velké porážce bolševismu u Umanu, když padlo dříve také samo město, čítající sice pouhých 60.000 obyvatelů, ale přesto významné pro svůj průmysl. V okolí Umanu se pěstovala kaučukovitá rostlina hoxatin a byla ihned zpracovávána. Kaučukových rostlin bylo pěstováno v sovětském Rusku více druhů s dobrými výsledky. V jižní Ukrajině se pěstuje vatočník, v Kazachstanu tau-sagyz a chondryla, na Apšeronském poloostrově guayula.

V Umanu byl velký pivovar, lihovar a několik menších továren.

*

Zastavili jsme před lékárnou. Z oken vykukují staré ženy v bílých pláštích. V lékárně není ale léků, jen několik prázdných lékárnických pokálů a na pultě jsou váhy bez závaží.

U lékárny je pumpa. Umýváme si na ulici ruce a vodou čistíme své zablácené boty. Vojáci, samé poctivé, otevřené tváře, mnohý má na prsou Železný kříž, svědčící o chrabrosti jeho nositele a o tuhých bojích, které přestál, usmívají se na civilisty, zřejmě nezvyklé na velké štrapace. Stojíme před parčíkem s několika zakrnělými stromy. Je tu zvláště čilo. Jsme na hlavní třídě, je to tepna ukrajinského městečka, z jehož původních šedesáti tisíc obyvatelů zůstala ale jen asi třetina. Ostatní bud' utekli nebo byli odvlečeni.

Je již šero, když vcházíme do někdejší hospodářské školy, zařízené ted' pro přechodné ubytování vojska. Dvouposchod'ová budova s prostornými světnicemi nevyniká přílišným komfortem, ale proti brlohu, v němž jsme nocovali ve Stavičevu, je čistá, čerstvá a vonná sláma byla dokonce jakýmsi přepychem. Upravujeme si každý svůj kout v družném sousedství podle toho, jak jsme se cestou s kým spřátelili. Pod hlavu své zavazadlo, jednu pokrývku na slámu, druhou na přikrytí a lůžko je připraveno. Kamna, vytápěná z předsíně, příjemně hřejí. Elektrická žárovka dodává místnosti jasné světlo. Někteří horlivci vytahují přenosné psací stroje a zaznamenávají příhody končícího dne.

Večeře je ve vojenském domově, který byl otevřen na náměstíčku před divadlem. I tady jsme snad prvními hosty.

Venku je šero, vycházím proto, abych si prohlédl alespoň okolí vojenského domova. Je to jen několik kroků od naší ubikace.

V ulici našeho bydliště je několik obchodů, státní fotograf, holič kooperativy, státní mlékárna, vyražené výkladní tabule prodejen jsou zatlučeny dřevěnými deskami, ale je znát, že se datují ještě z doby před válkou. Na oknech domů jsou nalepeny příčné pásy

novinového papíru. Ochrana proti tlaku vzduchu při leteckých náletech.

Na hlavní ulici jsou rozbořené domy. Šedivý obraz se pomalu mění v černou, tuší kreslenou kresbu, obrysy trosek nabývají temnou barvu. Potkávám domorodce v chatrném oděvu, dvě děvčata s nalíčenými tvářemi, v naškrobených šatech a s navoněnými vlasy; boty mají ale vyšmatlané. Drží se pod paží přitisknuté k sobě, jejich oči se dívají plaše.

Na náměstíčku stojí z kamenných kvádrů postavený podstavec. Na něm je kovadlina, na níž byl pravděpodobně srp a kladivo. Kolem pomníku je trávník s ještě rozkvetlými květinami a hrob německého vojáka. Na dřevěném kříži s ocelovou přilbou je jméno a osobní data padlého: Gefr. Gerhard Kerkmann. Narodil se 15. října 1913 a padl u Umanu 1. srpna 1941.

Dostal se první ze svého pluku do středa města a zde při útoku hrdinně zahynul.

Podzimní vítr začíná foukat městem. Tma spadla jako opona na jevišti.

Ve vojenském domově svítí na nepokrytých stolech několik svíček. Voják, v civilu asi elektrotechnik, spravuje světlo a za chvíli se rozžíhá několik žárovek. Pocit bezútěšnosti, který se mne zmocnil při první letmé prohlídce města, se ponenáhlu mění. Obdivuji hezký řecký strop a ohromná kachlová kamna.

Vojáci hlasitě projevují radost nad svým „domovem". Posluhují čistě oděné ženy a jídlo upravované před hosty na velikém sporáku je chutné. Pije se čaj.

Dlouho jsme se nezdrželi. Vonný, brazilský doutník dokuřuji cestou. Dostal jsem jej od pana von Schimpff. Sám sice nekouří, ale doutníků měl malou zásobu.

Usnuli jsme rychle. Prožili jsme zase jeden na zážitky bohatý den.

Ráno se umýváme u studny na dvoře. Obnaženi po pás vy-

chutnáváme chladivý proud vody. Oholil jsem se před zrcátkem nákladního automobilu a vydal jsem se na pochůzku městem.

Umanští občané jsou ještě hůře odění, než jsem to viděl v Kyjevě.

Na rohu polorozbitého domu rozbil svůj stánek cidič bot. Má mnoho práce. Vojáci si potrpí na čistotu a dávají si cídit své vysoké boty. Stojí to tři ruble a cidič při té spoustě zákazníků si vydělá jistě slušné peníze. Neměl žlutého cididla, ale boty mi vycídil docela dobře. Od něho jsem se dověděl, že v Umanu nebylo lze v posledních sedmi letech dostati ani ve státních obchodech ani v obchodech kooperativy ani centimetr plátna nebo nějaké látky. Pár tenisek stál 320 rublů, ačkoliv měsíční výdělek dělníka činil maximálně 600 rublů. Z vlastního názoru jsem poznal, že výdělky i ceny byly v Umanu vyšší než v Kyjevě.

V městě vycházejí ukrajinské noviny „Umanské slovo". Řídí je učitelka, která hovoří též německy. V Umanu bylo vůbec snadné dohovořiti se německy.

Lidé chtějí pracovat, ale nechtějí mzdu v penězích, nýbrž jen v potravinách.

Zrovna ráno otevřeli své nové obchody holič, hodinář a fotograf.

Říšská branná moc podporuje všestranně soukromé podnikání. Z vděčnosti opatřují živnostníci a obchodníci své nové podniky německo-ukrajinskými nápisy.

Zdůrazňuji, že tak činí bez nařízení, dobrovolně a bez pokynů.

Dříve byl všechen obchod v rukou Židů. Ti vedli státní obchody, řídili kooperativy.

V okolí byla bída, takže i sedláci museli jezditi do Umanu nakupovat mouku. V posledních letech musely kolchozy odvádět ze své hospodářské produkce tolik, že na pracovníky nic nezbylo. Lidé v tomto kraji neznají ani pravidelné obvyklé doby k jídlu, jedí tehdy, když mají co.

Ve vězení GPU bylo nalezeno při příchodě říšské branné moci

Velitel Transnistrie generál Macic v rozhovoru s novináři.

Generál Macic podává výklad o situaci.

Tak vyhlíží Tiraspol mimo hlavní třídu.

Budova sovětských úřadů v Tiraspolu.

LAND. U. UNIV. BIBLIOTHEK PRAG

Divadlo v Tiraspolu. Pohled pro cestující Inturistu.

A tak vyhlíží totéž divadlo z pozadí, kam turisty nevodili.

Jediný obchod, který zásoboval Tiraspol.

Sídlo rumunského guvernéra v Tiraspolu

Sídlo guvernéra bylo dříve domem sovětů.

přes tisíc zastřelených Ukrajinců. Byl to masakr, jaký se dá přirovnat ke Lwówu. Ve městě je mnoho pohlavně chorých.

Lidé nemají smyslu pro krásu, všechno je uniformní, v bytech standardní zařízení bez jediného obrázku. Hezké ukrajinské kroje zmizely.

Dovídám se, že ve městě je dílna lidového malíře. Po dlouhém hledání se mi podařilo dílnu nalézti. Voní to v ní barvami a lakem. Na dveřích je připevněný lístek s razítkem velitele Umanu, že dům je pod ochranou a nikdo nesmí bez zvláštního příkazu vykonávat v něm prohlídku nebo jeho obyvatele jakkoliv jinak znepokojovat.

Otevírám dveře. Místnost je naplněna kouřem. Kamna nejsou v pořádku, je třeba je spravit. Není však v městě kamnáře a tak se o to pokouší jeden z pomocníků mistra Obolina.

Majitel dílny Obolin maluje ikonu, zdraví, aniž by pozvedl hlavu od práce. Jeho dílo je primitivní a nelze je zdaleka přirovnat k pracím našich slovácких lidových umělců. Nezabýval se dříve touto prací. Přišel na to teprve, až když chodili vojáci a chtěli koupit něco na památku. Dal se tedy do díla. Vzpomněl si, že maloval kdysi pro ochotnické kroužky kulisy.

Pomáhá mu patnáctiletá Valentina Štandhejová, dcera ukrajinského spisovatele deportovaného na Sibiř.

Zrovna malovala ukrajinskou vesnici. Dva domky s doškovou střechou, růžové stromy, studni s dlouhou tyčí, na niž se připevňují těžké dřevěné okovy na vodu, které ženy nosí na váhách na ramenou. Po modrém nebi obrázku se rozběhly malé bílé obláčky.

Mladičká umělkyně se velmi zapýřila, když jsem její práci pochválil. Chtěl jsem si obrázek koupit, ale Valentinka mi jej darovala. Ani ona se neučila malovat. Má ovšem talent, smysl pro barvy a plošné rozvržení námětu.

Mistru Obolinovi se daří dobře; nejvíce práce má s přemalová-

váním návěštních štítů. Nové obchody potřebují firmy. Potíže jsou s opatřováním barev. Umělec samouk maluje natěračskými olejovými barvami i obrazy. Lidé jsou lační svatých obrázků a nijak jim nevadí, jak jsou obrazy malovány.

V dílně je ještě několik mladých mužů a dívek. Pracují podle předloh, jen Valentinka se dává vésti vlastní fantasií. Všichni jsou rádi, že se již válečná bouře přehnala a že se zbavili bolševiků. Svěřují se s hořkou mužností, co všechno prožili. Bohatí srdcem všechno omlouvají. Říkají, že to bylo jen vinou Židů, proti nimž byl každý bezmocný.

Chtěl jsem vědět, kde bych si mohl opatřiti gramofonové desky, zda snad někdo doma nějaké má. Valentinka zakývala hlavou a řekla že ano: možno!

„Plotynky možno dostat. Před lety Hevrej v kooperativě vagon jich přivezl. Každý si koupil. Příště měli zase poslat »patofony«, ale »patofon nět«. Co s plotynkama? Jsou slušivé, dumky i písně veselé, kozácké, umělecké též." Potom odběhla a vrátila se s „plotynkama". Za ní přiběhla ještě jiná žena a pak třetí. Valentinka asi vyprávěla, oč mají zájem „Germanci". Tak se říká v sovětském Rusku nyní každému cizinci. Babuška přinesla „plotynky", ale prodat je nechtěla. Myslela, že mám gramofon a chtěla si je pouze poslechnout. Má je od roku 1933. Tehdy dostal Žid onen vagon gramofonových desek.

André Gide ve své knize o Rusku vyprávěl, že v ohlášeném programu gramofonového průmyslu byla také výroba 4 milionů desek ročně, ale že třetina byla braková.

Ty dvě „plotynky", darované hezkou Valjou, byly asi z nich. Jsou sice zcela nové, ale škrábou a stenají tak, jako by to byly původní desky z doby, kdy byl vynalezen gramofon.

Prudké slunko, hřejivé a jasné, nedokázalo ukrýti hrůznou tvář zbořeniště.

Celou hlavní ulicí, až asi na desítku domů, tvoří jen zbytky zdí. Přikrčen k jedné z nich sedí zlajdačelý výrostek na krabici s cídicími potřebami. Pracovat se mu nechce. Hádá se s čahounským mladíkem. Později jsem je potkal ještě se dvěma sobě rovnými. Vyžebrali někde cigarety. Dychtivě je zapalovali. Postavili se mi před fotografický aparát, abych prý si je vyfotografoval.

Uprostřed ulice pochodují zajatci. V okolí Umanu je seřazují k dalšímu transportu. Je jich několik set tisíc.

Možná, že mezi těmi, které jsem viděl, byl některý, který měl rozkaz zničit zdejší lihovar a pivovar. Rudoarmějci ale zapomněli na rozkaz a dali se místo do „práce" do pití. Němečtí vojáci je nalezli zpité pod obraz.

Dovídáme se o pádu Oděsy. Odjíždíme blíže k Černému moři. Telegrafická žádost o povolení k vstupu do černomořského největšího přístavu byla odeslána.

Odpověď dostaneme do Nikolajeva.

Rychle na cestu!

Zatím, co čekáme na autobus, přichází rozložitý Ukrajinec, ten, co mi vyprávěl s poťouchlým úsměvem a plácal si při tom po kolenou, o příhodě rudoarmějců, jak se probudili po opici v zajetí. Jde pomáhat nakládat ukrajinské knihy do školy, kde jsme byli ubytováni. Bylo tam ukryto několik svazků spisů Ševčenkových.

Ptám se ho, jak si představuje budoucnost.

Je touto otázkou zřejmě překvapen, protože se na mne podíval nechápavě, otevřel ústa, snažil se něco vykoktat; konečně nemohoucně roztáhl ruce a vyrazil ze sebe: „Jak Kristus bude chtít..." A zjevně se mu ulehčilo.

Lidé v sovětském Rusku se přestali zabývat podobnými myšlenkami a zastal jsem milého občana tak nepřipraveného, že nevěděl, co říci.

Budoucnost není to, co jim činí potíže. Nějak bylo, nějak bude! To je skoro bezstarostné heslo mnohých starších, zatím co mladí se snaží porozumět době. Chtějí vědět, co se ve světě děje, proč se všechno kolem nich hroutí, boří, proč je všechno jiné, než se jim vyprávělo...?!

UKRAJINSKÁ NOC

V Golovaněvsku spálený kostel vedle ohořelých chalup naznačoval prudké boje. Skupina domků s doškovými střechami vysoko vázanými jako selské beranice a kolem nízký dřevěný plot připomínaly obrazy z válečného týdeníku, kde byli zobrazeni němečtí vojáci v ostražitém a napjatém postoji, s puškou, s otevřenou pojistkou — připraveni k výstřelu.

V Golovaněvsku a v Alexandrovce se bojovalo dům od domu...

Krajina dostává zase tu okrovou barvu, obdivovanou již na jiném úseku naší cesty, rovná plocha s nesmírnými lány se hrbolatí, dva či tři kopečky ruší jednotvárnost kraje a v dálce mezi dvěma kopci patříme na bílé domky rozseté po vyvýšenině a v prohlubni, kolem níž teče líně řeka Bug.

To je Pervomajsk.

Řeka Bug zde tvoří hranici mezi tímto dílem Ukrajiny a zájmovým rumunským územím. S druhé strany, od Bessarabie, postupovala rumunská vojska, přeplavila se přes Bug a společně s německými, slovenskými, mad'arskými a italskými útvary porazila nepřítele.

V Pervomajsku byly mimo nečetné německé posádky také mad'arské a italské oddíly.

Domky jsou nízké, bíle natřené, střecha došková. Obvyklý obraz, opakující se do únavy. Za carského Ruska to nebylo jiné. Bolševici nepřinesli ani kousíčku pokroku v bydlení. Na venkově se naopak zvýšila bída. Bolševický režim, aby se udržel, opíral se o hromadné popravy a jiná krutá donucovací opatření, jejichž tlak se zvýšil

ještě za války. Bolševici dobře věděli, že lid na Ukrajině čeká jen na příležitost, aby se vymanil z tíže bolševického jha.

Kdesi jsem četl, že není-li zázemí silné, připravené pomáhati a morálně podporovati armádu v boji, pak všechny tanky, děla a letadla nezabrání porážce.

Zde jsem si plně uvědomil pravdivost tohoto tvrzení.

Terén zdejšího operačního úseku byl tak strategicky výhodný, že by bývalo bylo snadné zadržet drtivý bleskový postup, kdyby byli měli bolševici pevné zázemí a mohli se spolehnouti na pomoc. Zatím nemohli bolševici počítat s jakýmikoliv sympatiemi nebo jen loyalitou obyvatelstva, nemohli se nadíti nejmenší pomoci, nesměli doufat, že by sehnali v kraji kus chleba nebo potřebný jatečný dobytek. Vesnice kolem dokola byly tak vypleněny, že by tu vojáci nenašli než kukuřičný klas nebo nanejvýš nějakou bramboru. V každé chalupě číhal skrytý nepřítel v osobě venkovana, dlouho, nesnesitelně utiskovaného bolševickými komisaři a židovskými sovětskými činiteli.

Nepomohlo odvádění lidí na Sibiř nebo popravy. Ukrajina čekala toužebně na příležitost a skutečně se také dočkala německého vojska jako svého vysvoboditele.

Armáda ovládaná politickými komisaři není schopna vésti vítězné boje.

Italští vojáci se v Pervomajsku zařídili pokud to šlo pohodlně. Měli tam vojenský domov a dobře vybavenou holírnu. V proutěném křesle byl právě zabořen mladičký důstojník a dával si mýti hlavu.

Blížil se večer. Projeli jsme předměstskými ulicemi a po bílé silnici jsme se dostali k vojenskému velitelství, na němž vlála německá válečná vlajka.

Nocleh byl pohodlný. Hned naproti velitelství byl barák, v němž byli ubytováni mad'arští vojáci. Celé první patro velké kamenné budovy bylo volné. Nanosili jsme si do prostranných světnic slámy;

já se svými přáteli jsem objevil malou světničku, oddělenou od ostatních, a zařídili jsme se tam se vším pohodlím. Nalezli jsme i seno, které vonělo a bylo měkoučké.

Večeřeli jsme z vlastních zásob. Stáli jsme kolem malého stolu, pokrytého konservami sardinek, paštikou, máslem, a ani nám nepřipadlo, že by to mělo být jiné. Byli jsme již deset dnů na cestě a zvykli jsme si zatím na všechno nepohodlí. Je to zvláštní, jak lehce člověk odvykne výhodám civilisace.

Přestali jsme hovořiti vzrušeně, nebyli jsme více rozčileni při pohledu na některé zvláštnosti sovětského „ráje". Počínali jsme rozuměti tomu bezmocnému „ničevo" ruského lidu.

Na mou věru, lze všemu přivyknout!

Bulharský kolega Savov básnil o ukrajinských nocích. Recitoval básně a lákal nás ven. Vzpomněli jsme si na noc před Stavičevem. Nebyla nijak lákavá ani romantická. Přece jsme však vyšli a pochopili teprve nyní s překvapením, jak jsou ukrajinské noci krásné. Je to něco zcela jiného než u nás nebo někde v jižních krajích. Ani noci v tropech nebo daleko na severu se nevyrovnají svou sladkostí nocím na Ukrajině, neboť nemají tu zvláštní něžnost a sametovou hebkost.

Nebe nebylo příliš hvězdnaté. Není to ostatně jen obvyklá dekorace noční oblohy, pro níž jsou ukrajinské noce opěvovány.

Ukrajinská noc má jiné kouzlo. Vnímáte je všemi smysly, můžete zavřít oči a znepokojující okouzlení nezmizí.

Jeden po druhém jsme vycházeli ven a procházeli jsme se před domem. Zvuk našich kroků byl přerušován výstřely. Ty silné přicházely zblízka odněkud od řeky, ty tlumené přinášel vítr bůhví odkud.

Ve svitu měsíce se rýsují kříže válečného hřbitova, na němž jsou pochováni mad'arští vojáci, padlí při prvním náporu na bolševickou přesilu.

Kouzlo ukrajinské noci zmizelo, přihlásila se neúprosná skutečnost; připomněla nám, že není doba k nějakému poetickému snění. Musíme žíti všichni v přítomnosti a osvětliti všechny kouty světa i své duše.

Ve svitu měsíce v úplňku se rýsují kříže válečného hřbitova. Ukřižovaný rozpíná ruce na velkém kříži a připomíná vitální realitu.

Tiše vcházíme do domu.

Zatím co kamarádi již spí, přemotávám na malou cívku film, abych zachytil úsek hrdinné epopeje na filmový pás ...

Vypálené domky v Tiraspolu.

Sloupy jsou ze dřeva a nahozeny cementovou maltou.

Pohled na Dněstr.

Kišiněv.

Pohřeb rumunského vojáka.

Hromady kamení, kde dříve bývaly pěkné domy.

Prodavačka květin na rozbořené kišiněvské ulici.

Bolševici před útěkem z Kišiněva zničili kde se co dalo.

Další ukázka sovětského barbarství.

BIBLIOTHEK

NIKOLAJEV

Po levém břehu řeky Bugu máme dostihnouti ještě před polednem Nikolajeva. Projíždíme vesnicemi, střídá se komika i děs obrazů jednak zádumčivých, jednak frivolních. Podle toho, díváme-li se na rozstřílené chalupy nebo na kluky, ubírající se do školy a zdravící vztyčenou pravicí, nebo na otrhánky, kteří na školu zapomněli a střílejí z praku na šedé vrány poletující zmateně nebo pokulhávající s přeraženými křídly či uraženou nožičkou.

Obrazy frivolní, hledíme-li na ženy silných masitých lýtek, obnažených vyhrnutými suknìmi hodně nad kolena, jak šlapou zelí ve velkých škopcích, zrovna jako někde u nás v Modřicích nebo ve vesnicích v Alsasku.

Lehkým mlhovým oparem proráží sluníčko, všechno má stříbřitou barvu a ta se pomalu mění do zlatova.

Za Konstantinovkou leží na polích úroda. Není ještě všechna pod střechou. Pole se koupají v jasu jižního slunce. Je horko. U Kyjeva byl sníh a mráz a tady je teplé počasí.

Až kam oko dohlédne samá pole, všude úrodná půda, nejbohatší žírná půda v Evropě... Hospodář se znalostmi našeho sedláka, jehož půda je již vyčerpána a opotřebována, takže jí musí pomáhat, dovedl by z této obilní komory vytěžit dvakrát tolik, než kolik zde vyzíská tuzemec.

Budou-li ukrajinští lidé chtíti a budou-li vedeni, vytvoří jistě jednou z této končiny rajskou zahradu, zemi zaslíbenou.

Bude ovšem třeba racionálně hospodářit, bude zapotřebí přizpůsobit hospodářství středoevropskému vzoru, aby sedlák měl

vlastní obilní plodiny a zeleninu. Musí zmizeti dosavadní hospodářská soustava, kdy jeden celý ohromný kraj pěstoval na příklad jen brambory a cukrovku, ale neměl obilí a trpěl hlad, protože neměl ani brambory a neměl cukr, ačkoliv pěstoval obojí.

To byly paradoxy sovětského hospodářství. V sovětském Rusku se hospodařilo pro stát, bez ohledu na pracující lid. Lidé byli vykořisťováni s krutou bezohledností, jejíž hloubku si nedovedeme představit. Bylo v tom něco tak strašlivě pokořujícího, děsivého, pohrdavého.

Zemědělec, kolchozník, byl na tom hůře než tažné zvíře... Tvrdá židovská panovačnost nezastavila se ani před smrtí hladem. Nechť každý pojde, ale my musíme dojít cíle! To bylo heslo těch zlotřilců bez citu a bez srdce.

Povstání, požáry úrody, úpěnlivé prosby, smrt a nenávist — nic je nezastavilo před vyssáváním ukrajinského lidu, který byl pro židovskou rasu, ovládající tuto nešťastnou zemi, národem otroků. Jako kdysi faraonové, dávali si zpupně sloužit se strašnou brutálností. Podobá se to šílenství, co všechno tito lidé tady tropili.

Alexandrovka leží na řece Bugu, domky mají kamenné podezdívky, jsou úhledné a působí čistým dojmem. Domečky mají elektrické osvětlení. Kostel byl proměněn za bolševického režimu v tančírnu. Pasou se před ním husy. Je obehnán kamennou zídkou.

U studny vytahuje dlouhým ráhnem silná žena v černé suknici a bílé selské halence s krátkými rukávy těžkou putnu vody. Pak ji zavěšuje na váhu, na níž je již jedna nádoba s vodou, a pevným krokem, napřímená jako řecká bohyně, nese je do svého miloučkého domku, před nímž statný výrostek natažen na lavici, brnká na balalajku a současně louská slunečnicová jádra, semínka, jak je to tady zvykem od severu až k pobřeží Černého moře.

Po prvé objevuji ruský charakter, jak nám byl popisován spisovateli starších romantických povídek, v nichž ovšem nesměla nikdy chybět ani ta žena plných ňader a mohutných boků.

To je přece také typicky ruské!

Málem bych byl zapomněl na tragedii, která se tady ozývá na každém kroku.

Jednotvárnost krajiny, pole a samá pole, kde jsem nikde neuviděl ani jediného zajíčka nebo koroptev, připomíná mi zároveň s rozbitými traktory tvrdou skutečnost, kterou nezaretušuje ani takový obrázek, odkrývající půvaby nejtajnější.

Silnici, či vlastně jen onu známou „Rollbahn" přetíná trať. Je přímá. Kdy jsme naposledy viděli někde kolejnice?

Výmluvný je pohled na Vosněsensk. Není to samotářská vesnice jako ty, jimiž jsme až dosud projížděli, ale jsou tady vojenské oddíly, tábořící krátce před dalším pochodem. Celý střed vesnice je rozbořen. Nepůsobí to ale příliš tísnivě, protože slunce uhlazuje válečné jízvy. Ve vzduchu se páří hmyz, vzduch se chvěje nejen teplem, ale i zázraky přírody, jež žádná válka nezastaví.

Velká bažina se zelenou vodou! Mrtvá voda! Nebezpečné místo! Je překlenuto mostem, postaveným statečnými pionýry, kteří nejen na západě, na severu nebo na Balkáně, ale i tady byli vždy první a za nejtěžších podmínek vykonávali práce, které takový civilista, jenž prožívá válku sice v bezprostřední blízkosti fronty, ale s tužkou v ruce, nedovede vůbec docenit a spravedlivě zhodnotit.

Okouzleni pozorujeme změnu v krajině. Domy mají krásné štíty, indogermánské motivy objevují se s geometrickou pravidelností. Každý dům má zkřížené krovy zakončené hlavou koně. Strom života a kohout. Tyto dva poslední indogermánské motivy jsou jako fresky nad okny domů. V Bolgarce byly podobné krásné domy nataženy v jednu dlouhou a širokou ulici, opravdovou středoevropskou náves.

U Bolgarky ohromný most přes Bug připomíná nám scénu, kterou jsme viděli svého času v biografech ve zvukovém týdeníku. Pionýři spravovali most za náletů sovětského letectva. Také dnes

jdou po něm kolony vojáků, vesele zpívají a kývají nám na pozdrav. Bug je široký, hrozivě záludný. Člověk nemůže zapomenout, že jeho vody byly sytě zbarveny lidskou krví... Vojáci opravují telefonní vedení. Mají svléknutý kabát, jsou jen tak v košili. Ani by člověk neřekl, že nejde o dělníky telegrafní správy.

Jediný pohled dopředu a znovu zmizí pohoda vytvořená prostředím, které mělo tolik síly, že alespoň na venek nepozbylo důstojnosti.

Před námi je Rakovo, obec s rozstříleným kostelem a domy s hlubokými jizvami po strojních puškách.

V Novo Grigorjevsku první akáty jsou ještě zelené, svěží.

Michajlovka. Kulacká vesnice. Je čistší než ostatní, ale bídu ani čistotou nelze zastřít.

A konečně Nikolajev, přístavní město na Bugském zálivu při stoku řeky Bugu a Ingulu. Do roku 1860 byl Nikolajev válečným přístavem, ale nyní se odtud plaví jen do Oděsy a jiných nepříliš vzdálených přístavů obilí, železná a manganová ruda z Krivoj Rogu.

Nikolajev je podivné město.

Přijíždíte-li jako my od Michajlovky, představí se vám zcela poeticky, třebaže jsou v zálivu četné potopené sovětské lodi.

Na břehu Bugu sedí rybáři, někteří mají lodičky a chytají na čtyři udice najednou. Je to barvité jako Jaderské moře, přivíráte oči, abyste všechny ty tóny vystihli alespoň trochu zladěné. Za pevnostními zdmi je zajatecký tábor a ten kouzelnický hokuspokus sluníčka se nezdařil.

Přijedete-li do Nikolajeva od Oděsy, je to všední a bestiálně prosaické město. Patrně proto, že musíte vždycky jeti kolem domu, v němž měla sídlo GPU.

GPU* V NIKOLAJEVĚ

Budova neveliká, ale okna jsou hustě zamřižovaná. Je to malá pevnost. A podle starých pevnostních vzorů tu nechybí ani kasematy. Ano, v podzemí jsou žalářní kobky, v nichž byly mučeny oběti rudého teroru.

Je to ošklivé, děsivé a připomíná to barbarství středověku.

Nejsou to ani ty prázdné cely bez jediného sedátka nebo dřevěné pryčny, v nichž byli zavíráni muži i ženy dohromady a to ve velkém počtu, takže nebylo možná si lehnout a mnohdy ani sednout na holou zemi, které působí tak hrozně. Ale v chodbě jsou před celami jakési mučednické kobky, skříně z kamene 60×60 cm široké, kde není možno ani si sednout ani lehnout a kde je těžké zůstat i stát, protože zadní stěna je šikmá.

A v těchto mučírnách byli drženi lidé i celé dlouhé týdny, až buď zešíleli anebo se nervově shroutili, takže učinili v podvědomí pak všechno, co na nich GPU žádala.

Když sem přišla říšská branná moc, bylo ve vězení na 1100 občanů německého původu z okolních vesnic, vesměs sídlišť německých kolonistů. Přistěhovali se sem již dávno ze Švábska a jiných německých krajů.

Muži byli téměř všichni odvlečeni na Sibiř, zůstaly jen ženy a děti.

Jedna mladá německá dívka byla tady vězněna mnoho týdnů. Nechtěla býti po vůli zvrhlému židovskému komisaři GPU. Vy-

* GPU — Gosudarstvennoje političeskoje upravlenie = sovětská politická správa s výkonnými policejními a trestními orgány.

svobodila ji teprve říšská branná moc. Dívku bylo nutno převézti ihned do nemocnice.

V celách byly ještě skvrny od krve. Ty jsme viděli také na kamenech pod popravní zdí ve velké věznici GPU. Popravy se zde konaly jako cvičná střelba do terče.

Na zdi byly namalovány černé kruhové terče ve výši hlavy dospělého člověka.

Kolem nich vydrobené cihly a dírky od smrtících střel!

Kdo byli popravení? Dělníci a sedláci, právě ti lidé, jimž říkala neustále bolševická propaganda: „Jste pilíře státu, tento stát je státem sedláků a dělníků; rada lidových komisařů myslí jen na vaše dobro a blaho."

Jaká trpká ironie!

Věznění a popravení jen zřídka kdy náleželi k jiným společenským vrstvám než byli právě sedláci a dělníci. Židovská vládnoucí třída jimi opovrhovala, netrpěla nejmenší kritiky a nedovolila, aby se jí něco vytýkalo, třeba tak činili staří revolucionáři strany, zasloužilí průkopníci bolševismu.

Bolševický režim byl vlastně představován jen hrstkou privilegovaných, obklopených uctivým davem. Drželi jej na uzdě brutální policií, řízenou Židy.

V Nikolajevě byl v čele GPU Žid. Nemusím připomínat, že mu nešlo o nějaké politické, sociální či jiné ideály, ale jen o udržení moci svých souvěrců. Chlípný a sadisticky založený chlap byl ovládán pouze nenávistí k arijské rase. Potlačoval vývoj třídního uvědomění žalářní kobkou a revolverem.

K zatčení dívky německého původu došlo takto:

Její bratr dostal dopis od příbuzných z Říše. Němci v bolševickém Rusku udržovali písemný styk se svými příbuznými, s nimiž se snad ani osobně neznali, protože šlo o potomky oněch německých vystěhovalců přišedších na Ukrajinu před dvěma stoletími.

Tyto svazky krve se utužily ještě po poznání vůle Německa pomoci jim za hrozného hladu na Ukrajině. Vůdce Adolf Hitler nabídl svým soukmenovcům pomoc. Byla ale sovětskou vládou bez odůvodnění odmítnuta. Občané německého původu se o tom dověděli a děkovali za projevenou ochotu mateřské zemi. Přerušené styky se zase čile obnovovaly. Proto mělo Německo poměrně nejvíce znalostí o pravdivé situaci v sovětském Rusku ze všech západních zemí.

Mladý muž dostal zase jednou tedy dopis z Říše. GPU jej zadržela, pozvala si adresáta k výslechu a pak poslala hned do vězení. Jeho sestra šla za nevinného prosit. Komisařovi se zalíbila. Jeho necudné návrhy byly však rozhodně odmítnuty. Označil ji proto za spoluvinnici a uvěznil ji rovněž. Po nějakém čase ji propustil. Později své chlípné návrhy opakoval. Dívka znovu odmítla. Jednoho dne na cestě do divadla ji dal komisař zatknouti a bratra dal popravit. Dívku znásilnil. A pak ji ponechal v oné kamenné hrobce jejímu osudu a zoufalství napospas.

Říšská branná moc nalezla nešťastnici vyhublou na kost a pološílenou. Měla ještě oblečeny kdysi bílé večerní šaty, v nichž se ubírala se svým otcem do divadla.

Osud otcův je neznámý. Byl prý zatčen téhož dne, kdy dívka byla znásilněna.

Bránit se proti tomuto bezpráví nebylo lze. Sovětský lid neměl zástupců, kteří by se mohli odvážit na jakékoliv bezpráví kohokoliv upozornit.

Kdo se vším, ba i s takovými zločiny, páchanými ve jménu „svaté věci proletariátu", nesouhlasil, byl prohlášen za nepřítele a zrádce a popraven.

Podél popravní zdi, vklíněné mezi vysokou budovu — dříve, za carského režimu to bývala kadetní škola — a malý baráček, připomínající márnici, musel jsem třikrát denně do vojenské jí-

delny, kde jsme se po dobu svého dvoudenního pobytu v Nikolajevě stravovali.

Po každé mne zamrazilo v zádech a srdce se mi sevřelo lítostí. Sovětská „spravedlnost" byla příšerná ...

Chudí lidé byli připraveni o všechno.

Ani střecha nad hlavou nezůstala kišiněvským občanům . . .

Když bolševici odtáhli před blížícími se rumunskými vojsky.

UNIV. KNIHOVNA PRAHA

Stejný pohled jako v Kyjevě, Umanu, Oděse ...

Podzimní astry v kišiněvských ulicích.

Na smutné procházce Kišiněvem.

Na nádraží v Galaci.

Bolševici se vymstili na domku železničního zřízence.

V dunajské deltě.

Domek chuďasa u Reni, zapálený ustupujícími bolševiky.

MARTYHO LODĚNICE

Nikolajev měl před válkou asi 170 tisíc obyvatelů, ale dnes čítá necelých sto tisíc. Továrny byly zničeny. Byly to továrny na součástky pro letadla, továrny na konservy, olejárny, pivovar, továrna na traktorové pluhy a sklizeče řepy — nejpozoruhodnějším průmyslovým podnikem byly ovšem loděnice André Martyho, v nichž se stavěly velké válečné lodi.

Loděnice byly pojmenovány po známém francouzském komunistovi. Za světové války vyvolal vzpouru na francouzské válečné lodi „Protée" a chtěl ji prodat bolševikům, když právě kotvila na Černém moři. To bylo v roce 1917.

Od té doby bylo o Martym často a mnoho zajímavého slyšet. Vrátil se po světové válce 1914—18 do Francie, kde byl souzen, ale trest mu byl vyměřen příliš mírný. Marty pak organisoval komunistickou stranu ve Francii, financoval ji z peněz dodávaných Moskvou a kontroloval komunistický tisk celé západní Evropy. Za španělské občanské války řídil v Albacetu mezinárodní brigádu a vynikl bezměrnou krutostí.

Albacete, malé městečko na řece Balazote v Murcii, bylo vzdáleno asi dvě stě kilometrů od fronty a Marty tam byl tedy pěkně v bezpečí. Tento bolševický darebák byl totiž osobně velkým zbabělcem.

Po pádu francouzské Lidové fronty a po vítězství nacionálního Španělska utekl Marty do sovětského Ruska, kde ho Stalin vyznamenal řádem Rudého praporu a jmenoval jej technickým poradcem v oboru námořnictví.

Proto také dostaly nikolajevské loděnice po něm jméno.

Bolševici prchali odtud s takovým spěchem, že neměli čas loděnice zničit. Dokonce také stavba jedné bitevní lodi o výtlaku 35 tisíc tun, dohotovená již skoro až po palubu, zůstala neporušena.

Loděnice nebyly ve špatném stavu. Bolševici nemohli nic podstatnějšího zničit. Kolem lodi je sedm poschodí vysoké lešení, jímž je tato hora ocele se všech stran obehnána. Lod' bude hotova dříve, než se kdo naděje, ale pochopitelně nebude brázditi moře pod sovětskou námořní válečnou vlajkou. Denně se hlásí do práce inženýři a dělníci.

Inženýři rozumějí dokonale svému oboru a místní dělníci patří k bystrým specialisovaným pracovníkům, milujícím svou práci.

Z nejvyššího patra lodi je úchvatný pohled na celý nikolajevský záliv a přístav, na obilní sila plná boží úrody, na lodi i lodičky rybářů. Ti se nedají ničím vyrušit. Rackové vesele poletují, ponořují co chvíli střemhlav hlavu do vody a vznášejí se zase nad vodu s kořistí. Rybáři jim jistě závidí.

Bolševici nechali v loděnicích také velké zásoby ocele. V Nikolajevě z ní vyrobí jistě mnoho krásných lodí.

V loděnici se současně pracuje ještě na stavbě dvou jiných lodí, křižníku a válečné lodi o výtlaku 8 tisíc tun. Ukořistěna byla i zcela nová děla, dodaná patrně těsně před válkou z anglických zbrojovek.

Strojovny a dílny také mnoho neutrpěly, stačilo vyměsti střepiny skel a rozbitých oken a ty ohromné loděnice, podobající se hamburským „Blohm a Voss", budou plnou parou pracovat pro potřeby říšské armády.

Ve strojovně pracují ženy. Na rozvodových deskách jsou počitadla s ubohými papírovými ciferníky. Svědčí to o sovětské polovičatosti, o šlendriánu. Šlo o velké stroje, drahé a cenné, ale tady

bylo všechno kompromisní, všechno zanedbané a přičmoudlé, ciferníky byly špatně čitelné, potrhané.

Vojáci se baví chytáním ryb v zákoutí vedle pobřežní baterie.

Mistr z továrny nás dráždí krásnými úlovky velkých ryb. Bude je míti k večeři.

Poníženě a ušlápnutě se belhají ulicemi dělníci sovětského „ráje" fantasií a lží. Promarněná léta zbytečné revoluce a prolitá krev milionů pracujících se projevují v těch sehnutých postavách s ranci na zádech, pytlích, v nichž vlekou ubozí svou bídu ...

HROB HRDINŮV

Ve večerním šeru stojíme před hrobem generalobersta von Schoberta. Dne 12. září 1941 při přistavání v předních liniích s letadlem typu Storch-Fieseler se svým pilotem Hauptmannem Suwelackem narazil na sovětskou minu, při čemž oba přišli o život.

Generaloberst von Schobert navštěvoval každého dne své vojáky v nejnebezpečnějších úsecích fronty.

Byl prvním vojákem svých oddílů.

Hrob je v parku. Je to prostý hrob vojáka. Pilot Hauptmann Suwelack leží vedle svého velitele.

*

Za zdí parku-hřbitova jsme viděli jako první zahraniční novináři nové rumunské území Transnistria. Za řekou Bugem je rumunské území získané krví.

Modravá hladina Bugu světélkuje jako dobře kalená ocel. Na druhé straně je černý pás země.

Přes Bug vede pontonový most do Varvarovky. V přístavu lodičky a maličký parníček, letadla přelétávají, hlídkují.

Rumunští vojáci odpočítávají barišny, které chtějí na druhou stranu. Lidé na vozících se rozhlížejí trochu nedůvěřivě, děti bezstarostně skotačí a při každé příležitosti se zdraví s vojáky.

Německý voják si dovedl všude získati přízeň dětí.

Dělníci v pracovních halenách jdou za svou prací. Většinou pohlížejí smutně před sebe, jako by se tázali, co všechno je ještě čeká. Prožili již tolik špatných chvil.

Není nikoho, kdo by byl pěkně oděn. Samý proletariát... Jaké hrozné slovo. Dávno jsme mu odvykli...

Poddůstojník pěšího pluku nechce věřit, že jsou s námi Američané.

Také mezi lidem je protiamerická nálada. Nechápou, proč Amerika pomáhá sovětským hrůzovládcům, nepřátelům pracujícího lidu, nepřátelům svobody, proč pomáhá těm, kdož zotročili a zbídačili ruský lid.

V ubikaci je na stěně namalována ocelová přílba, hákový kříž a meč s věncem z dubového listí. Místnost je čistá a vzdušná. Po obou stranách je sláma, uprostřed stoly a židle.

Po večeři nás navštívili vysocí důstojníci, též velitel, rozmlouvali s námi s přátelskou otevřeností. Novináři musí býti po pravdě informováni.

Říšská branná moc má porozumění pro obtížnou práci novinářů. Na všech svých cestách po válečném území, ať to bylo v Danzigu, v Polsku, v Belgii, ve Francii, v Holandsku, v Norsku nebo nyní v sovětském Rusku, vždy jsem nalezl ochotu říšské branné moci vysvětlit, poradit, vždy jsem nalezl přátelskou radu a pomoc.

NEDĚLE MEZI PROSTÝM LIDEM

Je neděle!

Chystáme se na cestu do černomořského přístavu Očakov. Je to na poloviční cestě z Nikolajeva do Oděsy, máme se však ještě vrátit zpět, protože za noci do Oděsy nemůžeme.

Přechod přes Bug bude chvíli trvat, musíme počkat. Pochoduje tudy právě celá divise. Vystupujeme z autobusů a hovoříme s obyvateli.

V Nikolajevě jsou ještě čerstvé granátové jámy a lidem není mnoho do řeči. Není co jísti, nejsou ani špatné cigarety, není chleba a není masa, a tak lidé místo řečí raději přemýšlejí, kde by co sehnali do úst.

Ti, kdož mají nablízku příbuzné nebo známé, ti to mají ještě dobré. Kolchozníci dostali letos větší část úroků jako mzdu za práci, nějaké brambory se urodily na políčku při jejich chaloupkách. Lidé si navzájem pomáhají. Potkali jsme vozíky s pytlem brambor, na některých kvičelo sele strachem před svým nezměnitelným údělem na pekáči.

Každý ovšem nemá příbuzných či známých. Takovým lidem je zle, velmi zle. A jejich potřeba je rozmanitá, někdy dokonce i trošku kuriosní. To nám dokázal u nikolajevského pontonového mostu přes Bug dělník s furažkou naraženou na ucho. Odmítl chléb, nechtěl ani kus salámu. Nedbal ani o cigarety. Prosil jen o kousek zrcátka. Nikoliv, ne pro sebe, ale „Nataša přišla za leteckého náletu o zrcadlo". Sám pracuje v loděnicích, vydělává hodně peněz, ale v Nikolajevě nebylo tou dobou ještě otevřených

obchodů a Nataša, jeho žena, si přála zrcátko tak toužebně, že dělník byl ochoten této tužbě své manželky všechno obětovat. „Nedivte se a nehoršete, továryši, jak by věděla, že je hezká? Muži jsou svoloč, říká, ženy jim nevěří...!" Vyprávěl s drobným úsměvem a toužebným zrakem se díval na zpětné zrcátko u našeho auta.

Celá rodina, muž, žena a čtyři děti jdou do kostela. Děti budou pokřtěny. V Nikolajevu bylo dvacet kostelů, ale jen čtyři bylo možné jakž takž upravit, aby zatímně vyhovovaly svému účelu. První starostí všech je, aby byli pokřtěni.

Hromadné křtiny tady nejsou žádnou zvláštností. Dávají se většinou německá křestní jména. Z vděčnosti.

Dovídáme se ovšem též o bolševických zvěrstvech. Ženy nevědí po několik roků o svých mužích, muži neznají zase osudy svých žen. Jeden z dělníků vypráví, jak byl v roce 1929 vyhnán se svými sedmi dětmi ze své chalupy do sněhu. Dvě děti zemřely, žena zemřela též.

Zůstal sám s žalem v duši a s myšlenkami na pomstu v srdci.

Jinému padlo pět synů za této války...

Postup byl zastaven a my vjíždíme na pontonový most. Trochu se to houpá, ale přechod je bezpečný. Pontonový most je 850 m dlouhý a jezdí se po něm vždy jedním směrem pomalým tempem.

Temné vody Bugu se valí dlouhými vlnami. Na druhé straně je vesnice, Varvarovka, a za ní půda stoupá. Na horizontu jako obraz karavany na poušti se objevují kolony vojsk, pěšáci, auta, povozy a jezdci.

Před mostem řídí rumunský voják chladnokrevně a jistě dopravu. Německá stráž prohlíží bedlivě všechny papíry. Na malém domku, jenž zůstal uchráněn na místě, kde se urputně bojovalo o přechod přes řeku, objevila se tabulka s nápisem „Celní úřad". Ráz na ráz jsou i zde prováděna všechna zřízení moderního

života. Vždyť na druhé straně je rumunské území a bude třeba nějak upraviti styk s kraji na řece Bugu.

Vody řeky se vlnily pod tíhou autobusů. Náš řidič Otto pozorně udržoval nařízený odstup, na jeho silných rukou nabíhaly žíly. Otto byl pozorný řidič. Věřili jsme tolik v jeho řidičské umění, že jsme se sázeli, že projede i tam, kde ostatní zůstanou stát. Sovětské silnice vyžadují od řidičů nejen velkou fysickou sílu, ale i dovednost a dokonalou znalost mechaniky stroje.

Vlevo i vpravo je voda, pění a hučí, stená, občas se větší vlna přeleje přes most, který se pomalu houpá. Ve Varvarovce na holém břehu jsou nataženy rybářské šňůry a sítě. Břeh je světležlutý a bílý. Na mostě hlídkuje několik stráží.

Znovu obdivujeme pionýry. Jsme zajedno v úsudku, že není armády s tak dovednými techniky. Troufám si to říci, protože jsem je viděl při práci v prostoru od Ledového moře k Biskajskému zálivu a až sem, k Černému moři.

Motor autobusu zabral najednou hřmotněji a připomněl mi, jak se asi dobýval druhý břeh. Jistě si vzpomenete na válečný týdeník s obrázky rychlých člunů s několika odvážlivci. Za zuřivé palby plavil se člun na druhou stranu a převážel nové a nové úderné oddíly, vylod'oval je za krupobití střel a vracel se na druhou stranu. Trať měří zrovna jeden kilometr. Rudoarmějci se musili vzdálit od břehu a pionýři již připravovali pontonový most, po němž se dál rychlý nástup ke konečnému útoku, jehož výsledkem byl pád důležitého průmyslového města Nikolajeva.

Viděli jsme to ve filmových záběrech válečných filmových zpravodajů mužů slavné PK, propagačního oddílu říšské branné moci.

Nicméně teprve nyní jsme poznali pravý dosah práce technických oddílů a jejich podíl na vítězství německých zbraní. Teprve nyní jsme rovněž správně ocenili práci filmových zpravodajů.

Ve Varvarovce čeká proud vojenských aut, selských povozů i lidí pěších. Chtějí na druhou stranu, chtějí do Nikolajeva. Vo-

Most, který bolševici na útěku vyhodili do povětří.

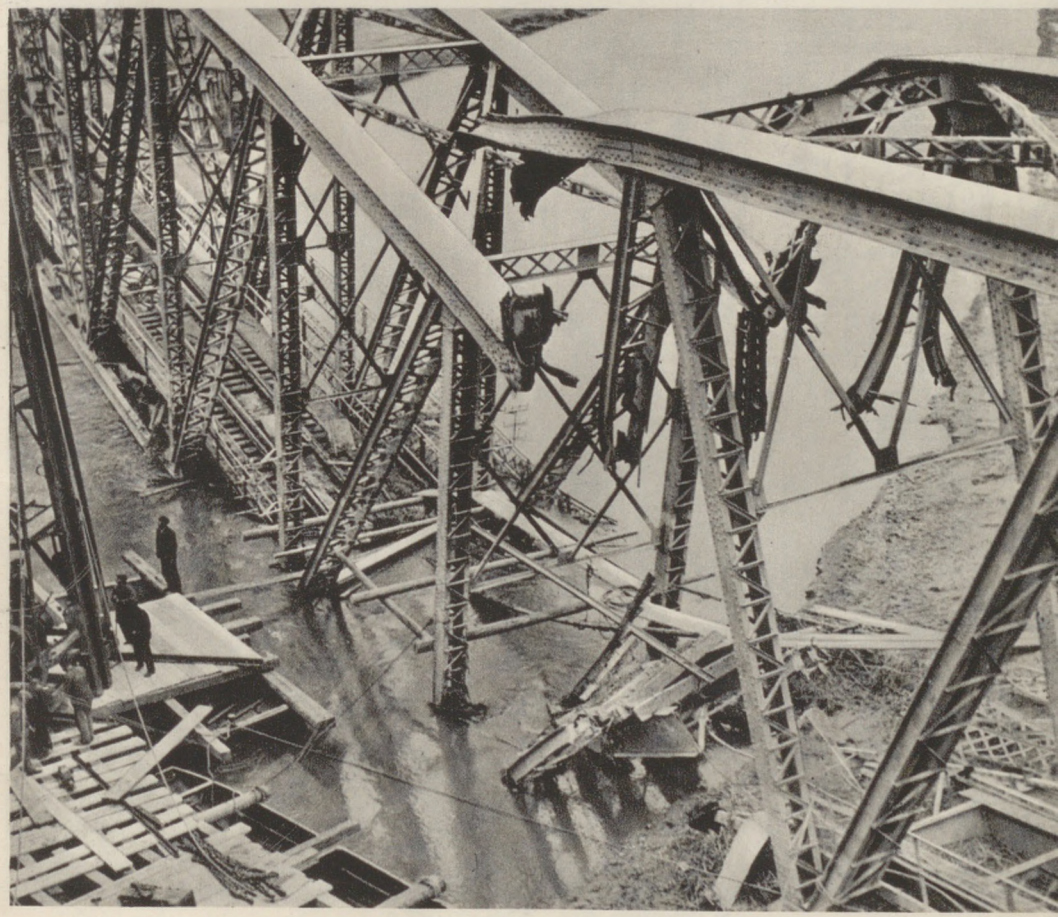

Vedle zničeného mostu stavějí pionýři most nový.

Calea Victoriei, nejživější bukureštská třída

Nejproslulejší bukurešťská kavárna Capșa.

Před královským palácem v Bukurešti.

Před hotelem Athénée Palace.

Rumunská Akademie v Bukurešti.

jáci pochodují dále. Zítra, pozítří dočteme se o nich ve zprávách vrchního velitelství branné moci, budou daleko odtud bojovat do úplného vítězství německých zbraní, až do úplného zničení bolševismu.

Selské povozy jsou rozestaveny na rozsáhlém náměstí, vzniklém po dělostřeleckém bombardování. Stačilo odklidit pouze trosky domů.

Ženy jsou zahaleny v šátky, říkáme jim u nás vlňáky. Mají je omotané kolem hlavy a zkřížené přes prsa. Muži mají již beranice. Zarostlé tváře, nevyspalé oči; klímající hlavy klesají na prsa. Koníci jsou vyhublí a maličcí jako naše hříbata. Na voze je obvykle nůše, koš a několik velikých žlutých nebo zelených dýní. Připravují se v tomto kraji jednoduše jako zelí, ale chutnají špatně.

Kostnatí mužíci si prohlížejí s netajenou závistí dobře živené a pečlivě ošetřované vojenské koně, hovoří s vojáky a dívají se koňům na nohy a na zuby, poplácávají je, ohmatávají odborně svaly na nohách. Obdivují kožené postraňky a solidní vojenské vozy. Dostanou-li cigaretu, kouří ji s patrným labužnickým pocitem. Pokyvují hlavou na znamení, že něco tak dobrého dosud nekouřili.

Vysvitlo slunce a ozářilo celý kraj pod oblohou, na níž jsou mračna fantastických tvarů. Slunce mezi nimi hupká jako náš autobus; ten vyjel zase již na jižní „rollbahn", široký pruh země mezi dvěma řadami telegrafních tyčí. Jediný strom trčí k nebi jako slunečník. Když slunce odejde, zůstává ale otevřený...

Oddíl zbraní ϟϟ. Dlouhá řada automobilů moderně vybavených, sanitní vůz a rozhlasový vůz. V jednom automobilu drží na klíně ϟϟ-Obersturmführer psací stroj a vyklepává nějakou zprávu, vedle něho pojídá kamarád přesnídávku z velké plechové krabice. Maže si na chléb máslo a zapíjí sousta z polní láhve kávou, kterou rozdílí kuchař z kuchyně na nákladním voze. Jiní stáčejí po-

krývky a stanová plátna pomalovaná žlutě a černě, aby se kryla s krajinou. Všichni jsou silní a svěží, prozpěvují si.

Německého vojáka jsme jinak neviděli.

Na jednom automobilu upravili si zatemnění světel ze sovětských protiplynových masek. Je to směšné a příšerné zároveň. Na bílém kameni sedí rozložitý SS-Untersturmführer a hraje na tahací harmoniku jakýsi pochod, jeho kamarádi jej doprovázejí hvízdáním na prsty. Přihlížející děcka pokyvují do taktu. Hošík s neposlušnou kšticí na nízkém čele drží v ruce krajíc vojenského čtyřhranného chleba, silně pomazaného marmeládou. Kluk je také celý pomazaný kolem pusy. Venkované zdraví vojáky vztyčenou pravicí. To je dnes obvyklý pozdrav v osvobozeném území. Bez příkazu a bez nucení. Místo zaťaté pěsti nepřátelství — upřímně otevřená dlaň přátelství. Vždyť je to pozdrav arijské Evropy. Tak budou zdravit jednoho dne všichni lidé stejné vůle zachránit Evropu a vytvořit nový, jednotný svět ideového názoru, odpovídajícího podmínkám, podle nichž chceme vytvořit svět lepšího společenského a hospodářského řádu.

Cesta jde dále k Oděse, my ale odbočujeme směrem k Očakovu — doleva.

Tento malý, ale důležitý přístav, byl dobyt německou pěchotou dne 21. srpna 1941.

Na stepi projíždí dovedný jezdec na neosedlaném koni a provádí vskutku cirkusácké cviky.

Úroda je tady již sklizena, jen ojediněle stojí ještě někde v panácích na polích...

Příroda sama vyhlíží svátečně.

Přejíždíme zelené vody limanu. Až sem vniká od Černého moře.

Jsme před vesnicí Jančikrak, osamocenou osadou mezi Nikolajevem a přístavem Očakov.

Vesnice stojí v ploché krajině bez zeleně. Je to náves a dvě řady

domků z hlíny, dvě řady nízkých domečků s doškovými střechami, z nichž mnohé jsou děravé. Mezi jednotlivými domky je nízká zídka. Domky jsou takto navzájem spojeny. Asi dvacet domečků má jednu společnou studni, otevřenou prachu a písku. Voda se čerpá dlouhý bidlem, upevněným na kyvadle.

Je neděle a lidé nepracují. Přibíhají v houfech, jakmile zastavujeme. Babušky se radostí objímají a smějí se bezzubými ústy. Chtějí, abychom je vyfotografovali a poslali jim pak obrázky.

Vane silný vítr. Děvčata si přidržují vlasy a druhou rukou si rozpačitě přidržují výstřihy, které ukazují, podle toho, jak byla příroda k té které milostiva, buď bujnou, svěží krásu, nebo šedou pleť nataženou jako kůže na bubnu.

Mladá žena, později jsme zjistili, že je jí devatenáct let, a že je již tři roky vdaná, se vyptává, jak se žije jinde a je-li pravda, co vojáci vyprávějí.

Velmi se zajímala také o to, kolik a jak musí jinde ženy pracovat. Když slyšela o elektrických žehličkách, o elektrickém sporáku a prádelnách, dala se do zvonivého smíchu, ohýbala se při tom až k zemi a zapomněla si držet ruku na výstřihu, držela se rozpustile za boky a zapomněla, že má jen šaty bez košile a s výstřihem až někam, kde jí porodní babička uřízla pupeční šňůru. Řekla šelmovsky: „Ach, továryši, ty mi vyprávíš pohádky. Já přece umím číst a do školy jsem také chodila..."

Dal jsem jí bonbon. Nejdříve odmítla. Potom si dala říci; viděla, jak jsme je sami chroupali a dala jej opatrně do pusy, potom jej zase asi dvacetkrát vytáhla a smála se radostně, asi tak jako tříleté dítě, jemuž jsme dali k uchu tikající hodinky.

Přibelhal se stařeček o holi a prosil: „Ach, požalujste, pošlete nám popa, abychom se mohli zase pomodlit. Dnes i my máme neděli, ale bez popa, bez sobora! Až doposud se v neděli jen tancovalo. Sovět tak nařídil, ale co já bych s tancem?"

„A což ti mladí?", tážeme se a díváme se na přehezkou Duněčku.

„Tanec i zpěv je krásný, ale Boha bych ráda poznala. Musí to být ještě krásnější!"

To nám odpověděla usměvavá kráska a zanotovala veselou písničku. Pozvala nás pak, abychom se prý podívali, jak se u nich bydlí.

Domeček byl asi padesát metrů od silnice. Předsíňka, jen co by se člověk právě otočil, vlevo maličký pokojíček, vpravo kuchyně, komora i zásobárna zároveň. Ale vše bylo čisté. Se stěny se zadumaně dívá stará ikona. Na zemi i pod postelí je hromada pšenice.

„To jsme dostaly za svou práci. Germánci rozdávali. Pracovala jsem s mátuškou i sestrou. Nikdy jsem tolik obilí neviděla. Dostaly jsme i za práci pro bolševiky, pro jejich kolchoz..." S patrnou rozkoší se prohrabovala krásnou, zlatovou pšenicí.

Dříve všichni pracovali na kolchozu. Tolik obilí, kolik nyní dostali, neviděli dříve po několik let. Po prvé prý se nebojí zimy, po prvé nebudou míti hlad a ještě jim zbude na zasetí přidělené jim půdy.

Ptáme se, zač by prodaly dvě husy. Štěbetaly před dveřmi chaloupky. Chtěli jsme totiž vědět, jaké jsou ceny. Měly stát 100 rublů, našich sto korun. Když žínka vyřkla cenu, podívala se na nás nedůvěřivě a řekla chvatně: „Máš tolik peněz? Je to hodně, u nás nebylo sto rublů za celý rok."

Její mladý muž si utíral nos do „ruského kapesníku" a smál se otázce své ženy: „Běž, hloupá, Germánci mají všechno!"

Maličký kostel neměl obvyklých cibulovitých bání, okna byla vytlučená a dveře otevřené všem větrům. Ještě do nedávna sloužil za klub místnímu sovětu. Černá kráva si právě prohlížela, možno-li vstoupit, je-li tam něco lepšího než nizoučká travička kolem kostela. Na zdi smutně visel útržek plakátu s traktorem, na němž rudá hvězda byla roztržena ve dví.

Vesnice nebyla nejhorší z těch, které jsme viděli na cestě územím osvobozeným od bolševiků. Domky měly špinavou a zamaštěnou barvu, byly chatrné. Nepáchly však tolik jako ty jiné. Vítr vymetal zápach ze všech koutů, omýval vzduch slanou vůní moře.

Měkké ticho naplňovalo krajinu před Očakovem. Autobus jede po hlíně silnice elegantně a bez nejmenšího otřesu.

Před Očakovem na sovětském letišti je celý hřbitov bolševických letadel. Bolševici ještě minulé noci přiletěli a shodili množství bomb. Domnívali se, že říšské letectvo letiště používá.

ŠÍLENÉ ZBROJENÍ BOLŠEVIKŮ

Očakov je docela smutné místo, připomínající nějakou ztracenou vartu na africkém pobřeží. Je to neutěšené místo, jako kdybyste přišli na ostrov galejníků. Jediná jednopatrová budova byly kasárny. Domky domorodců jsou ve strašlivém stavu, jsou stavěny z hliněných cihel, které si dělají domorodci sami až přímo na staveništi. Postaví kousek zdi, nechají to uschnout a staví dále. Střecha je také z hlíny a na ní zelený trávník.

V Očakovu se pracovalo výhradně pro válku a všechno ostatní nemělo již zvláštního významu. Tak se vám ostatně jeví celé sovětské Rusko. Bolševici šíleně zbrojili, všechny peníze věnovali jenom na válečné účely a nestarali se o potřeby lidu. Sovětské Rusko v posledních letech byla jediná veliká zbrojařská továrna a v ní mimo pohaněče pracovaly miliony otroků. Není místa, která jsme navštívili, v nichž by se nějak nepracovalo pro válku. Válka proti ostatnímu světu, to bylo to, co vedlo všechny činy bolševiků. Celé sovětské Rusko bylo vlastně jedinou útočnou základnou proti ostatnímu kulturnímu světu a všem jeho civilisačním vymoženostem, jimž tady říkali opovržlivě „přežitek".

Očakov je přístav mezi Oděsou a Nikolajevem, má proto určitý strategický význam. Je to pevnost s velkými skladišti pro válečné lod'stvo a výrobnami pro rychlé malé námořní čluny.

Maják pod vlajícím praporem s hákovitým křížem ukazuje směr k přístavu. Kolem kostela, v němž si bolševici zřídili palírnu, dostali jsme se k pevnosti. V malém domku za kostelem, patrně to byla původně kancelář palírny, viděli jsme ještě velkou želez-

nou pokladnu. Byla vypáčena. Obchodní knihy se povalovaly v prachu, listy z nich byly vytrhány. V jedné místnosti, odkud je výhled na moře, byly poskládány až ke stropu pytle s pískem a na zemi ležely prázdné patrony.

V parčíku mezi několika zakrslými stromy je socha ruského admirála Zuborova, jehož ruka ukazuje na moře. Nevím přesně, kdo to byl, ale musel to být pravděpodobně velký hrdina a narodil se jistě již hodně dávno, jinak by ho tady bolševici nenechali; ještě k tomu má místo hned nad jedinou lavičkou, odkud je překrásný pohled na Černé moře a na ostrov Pervomajsk, který silně opevněn hlídal Očakov a chránil lodi na cestě od Oděsy nebo na Krym.

Trvalo to tři týdny, než mohl býti podniknut na ostrov útok a ostrov se dostal do německých rukou.

Vojenská tato operace byla provedena velmi odvážně dne 25. září 1941. Za dělostřelecké ochranné palby se vylodili pěšáci rychlými čluny a obchvatem zneškodnili nepřítele. Dobytí ostrova Pervomajsku patří k nejhrdinnějším činům německé pěchoty.

Úzký pás, vyčnívající nad hladinu moře za ostrovem Pervomajskem, je ostrov Tundra.

Mimo Očakov pluly nepřátelské lodi prchající z Oděsy. Pluly ve vzdálenosti asi 35 km od pobřeží plnou parou k Sevastopolu.

Loděnice byly zařízeny primitivně. Stavěly se zastaralé typy rychlých člunů. Obnažené kostry jsou poskládány na nízkých podstavcích. Nestojí to ani za to je dohotovit. Říšské branné moci se podařilo uvésti vše do pořádku, elektrárna pracuje, také loděnice mohou začíti s novou prací. V dílnách je zásoba několika tuctů amerických motorů pro rychlé lodi a ve strojovně pracuje již několik tuctů dělníků. Nejdříve se vše čistí. Bolševici si příliš libovali ve špíně.

Bolševici prý v Očakovu před svým útěkem všechno potopili, ale potapěč nalezl ve vodách přístavu jen starý motocykl. V době

naší návštěvy byly ve vodách přístavu ještě miny a v důmyslných kasematech torpeda; na malých vozíčcích po úzkých kolejích byla dopravována na přístavní hráz. Bolševici neměli čas zničit zásoby benzinu a oleje.

Zacházeti se stroji se Rusové nenaučili. Prohlídka strojovny byla podívanou k pláči, ač stroje byly již očištěny a používalo se jich. Všechno to sovětské šlendriánství, neúcta k věcem, opovrhování státním majetkem, vztek a zuřivost ujařmených dělníků byly nejlépe vidět v této podlouhlé strojovně se zamaštěnou podlahou, nemytou alespoň dvacet let, s okny, jejichž špínu nebylo vůbec možno odstranit. Tabulky skla bude třeba nahradit novými. Řekl jsem si, když jsem si prohlížel očakovskou strojírnu, že je to vlastně nejlepší důkaz pro posouzení smýšlení dělníků. Kdo nemá nejmenšího porozumění pro svou práci a pro vzhled pracovního okolí, ten se jistě nesmířil se svou prací a s pracovními podmínkami; vždyť je to otevřená vzpoura. Je pravděpodobné, že vedoucí bolševici v Očakovu byli stejně zklamáni systémem jako dělníci. Jinak by tyto demoralisující poměry netrpěli.

V průmyslové frontě sovětského Ruska učinili první průlom dělníci. To bylo v Očakovu zjevné. Úbytek pracovní morálky nedal se tu nijak zamaskovat, nedal se ani odstranit nadlidskou námahou říšské branné moci a německého kapitána, velícího v Očakovu. A musím přiznat, že jsem byl velmi překvapen. Představil se nám v bezvadné uniformě, úzkostlivě čisté, boty se svítily, jako kdyby se chystal do taneční síně. Také jeho mužstvo bylo vzorné. Naše ledabylost v úboru, způsobená nepohodlnou cestou, tím ještě více vynikala.

Na západní straně Očakova bylo vybudováno sanatorium pro bolševické funkcionáře. V akátovém parku na břehu moře postavili bolševici jednoduchou přízemní budovu. Na sovětské poměry dobře vybavenou. Může pojmouti asi 150 osob. Byla

Vojenský domov německých vojáků v Bukurešti.

Originální ochrana skla před účinky tlaku vzduchu při náletech.

dohotovena právě před dobytím Očakova říšskou brannou mocí. Němečtí vojáci jsou její první obyvatelé.

Do jaké míry byly konány v sovětském Rusku válečné přípravy, spatřili jsme dále na pobřeží. Pobřežní baterie, děla z anglické továrny Wickers, dodaná před několika roky, byla spojena podzemními chodbami, vytápěnými ústředním topením a větranými z vlastní ústředny. Baterii velel politický komisař Žid. Měl zařízenu přepychovou kancelář. Vojenské zařízení datuje se z dob před touto válkou. Vše, co je vybudováno v těchto místech, svědčí o útočných úmyslech bolševiků stejně jako zbrojení, jehož sílu si neodborník nedovede ani představit.

Obyvatelstvo v městě a okolí je nesmírně chudé. Živilo se jen rybami a chlebem. Jen zřídka přišlo maso. Obyčejně teprve tehdy, když byla nápadně snižována výkonnost jako přirozený důsledek hladu.

V Očakovu byla také rumunská posádka. Byli jsme hosty jejího velitele, generála Dimitria. Přijal nás pohostinně a se zdvořilou srdečností. Jeho kuchař, přes skrovné prostředky, se snažil, aby neutrpěla pověst rumunské kuchyně. Jeho jablkové koláče by chutnaly nejzhýčkanějšímu labužníku.

Odpoledne se počasí zhoršilo a museli jsme přemýšlet, jak se rychle dostat domů. Slunko bylo potaženo mlhavým pavučinovým závojem a začínalo slabě pršet. Nic naplat, musíme se rychle vrátit, než se cesta rozleje v blátivou kaši a nebudeme moci dále.

Zítra budeme v Oděse...

Oděsa byla revolučním střediskem, něco jako Barcelona pro Španělsko v občanské válce. Jestliže se jinde teprve šeptalo o revoluci, jestliže se v jiných ruských městech revoluce teprve připravovala, pak tady se již jistě střílelo. Oděsa vychovala i několik cizích revolucionářů. Mezi ně patřil i Francouz Marty.

Vrátili jsme se na nocleh do Nikolajeva.

Zásobujeme se pohonnými látkami, abychom se ráno zbytečně nezdržovali a mohli co nejdříve odjeti do Oděsy.

U benzinové vojenské stanice je více vojenských nákladních aut. Jejich benzinové nádrže hltají benzin v množství, které odpovídá jejich výkonu. Vojáci se baví střelbou ze vzduchových pušek. Poplašení vrabci se uklidňují a hrají si se střeleckou dovedností hochů v modrých uniformách, mechaniků s odznakem leteckých zbraní.

Ve stínu několika akátů spravuje stará žena vetché prádlo a baví se při tom se svou mladou dcerou, hezkou plavovlasou dívčicí. Děvče drží v ústech snítku jakéhosi květu, podobného španělskému jasmínu, a usmívá se na vojáky, kteří se jí dvoří, snad jen ze zdvořilosti. Dívka tato je ale věru hezké stvoření.

Žena sedí před dřevěnými kolnami s malými okny. Dveře mají visací zámky a jsou bez kliky. Byly to komory příslušející ke kamennému domu, před nímž zřídili vojáci čerpací stanici. V domě bydleli dříve zaměstnanci dráhy. Po bolševické revoluci museli kolny odevzdat a byly z nich zřízeny byty. Po příchodu říšské branné moci dostali kolny zpět a mají v nich zásoby dřeva a trochu brambor. Ubožáci, kteří v kolně bydleli, byli odstěhováni do opuštěných bytů po Židech. Kolna má papírovou střechu postříkanou dehtem a nad ní krátké komínové roury. Když jsem si je prohlížel, přišoural se ke mně klučina asi šestiletý a prosil o chléb. Byl bosý a kromě kalhot měl na sobě jen košili. Oči měl zapálené starým trachomem, víčka se mu lepila jedno na druhé. Na rukou měl boláky. Neurčitá barva rány se zdůrazňovala náznakem jižní jiskry slunce.

Bylo to nestvůrné.

Za mého novinářského potulného života nikdy na mne bída tolik nepůsobila jako v sovětském Rusku. Každý den to bylo stejné, jeden obraz horší než druhý, nikdy nespočinul náš zrak

na něčem, čím by bylo lze ospravedlniti ty strašné oběti sovětské revoluce.

Děsil jsem se při pomyšlení, že tohle mělo potkat i náš národ.

Ještě dnes při vzpomínce na cestu sovětským Ruskem je mi — upřímně řečeno — nanic. Někdy se mi zdá, že to byl jen zlý sen, ale téměř pět set fotografií, pořízených na všech místech, potvrzuje, že jsem opravdu všechno prožil a viděl, a to v roce 1941, ve století největšího pokroku a ve století vychvalované humanity, jíž měl celý svět plná ústa pro každého zločince.

Vzpomeňme si jen, za koho za všechno bouřila svět taková Liga pro lidská práva.

Miliony obětí židovských bestií jí byly ovšem lhostejné. Humanitu nelze hlásat stejně pro všechny...

PŘED HOŘÍCÍ ODĚSOU

V pondělí 20. října 1941 jsme opustili Nikolajev a jeli do Oděsy, která padla po spojeném německém a rumunském náporu dva dny před tím.

Slunce prozařovalo ranní mlhou. V ulicích se objevily první tramvaje, modré vozy, řízené ženami. Tak prý tomu tady bylo i před vojnou.

Občané se zastavovali před tramvají a obdivovali ten zázrak. Podél trosek domů, v nichž všechen život utichl, ujížděly tramvaje k loděnicím a k přístavu. Vždy dva vozy a napěchované k umačkání. Měl jsem strach, že se stěny tramvaje tím nátřeskem lidských těl rozvalí. I na stupátkách stáli lidé, celé hrozny cestujících se držely za zábradlí, všichni se chtěli svézti. Dělník v modré haleně mi vyprávěl u přejezdu přes Bug, že je to vlastně jediný způsob, jak zde utratit peníze, má-li ovšem kdo jaké, a že se lidé vozí jen tak pro zábavu.

Franz Hermann přišel do Ruska ještě před válkou 1914. Pracoval jako strojník a vydělal dosti peněz. Za války byl internován. Přišli bolševici a Hermann se vrátil k své práci. Měl pět dětí. Všechny se narodily v Rusku. Pracoval a žil podle toho, jak kdy bylo. Jednou lépe, po druhé hůře. Za velkého hladu v roce 1932 zemřela mu žena a tři dcery. Zůstal sám s dvěma syny. O těch neví. Museli se přihlásit a bylo prý jim svěřeno „zvláštní poslání". To říkali bolševici těm, jimž nedůvěřovali a nechtěli je přímo zatknout. Poslali je někam na Ural na nucenou práci.

Starý Hermann zůstal sám...

Oči mu zvlhly a rty se chvěly. Hovořil dobrou němčinou. Pocházel z Východního Pruska. Špičkou prstů se dotkl ušpiněné čepice a odcházel pomalým, unaveným krokem. Shrbená záda nachylovala celou jeho postavu k zemi.

Jedeme znovu přes most do Varvarovky. Řeka teče bouřlivěji, otevřeným oknem vniká do autobusu šumění dravých vln, jak narážejí na dřevěnou obrubu pontonového mostu.

Na druhé straně jsou opět vojáci. A dlouhá řada uprchlíků. Sedí na svých nízkých vozících bez zájmu pro své okolí. Na jednom sedí žena a dva statní kluci v krátkých kožíšcích a s chlupatými beranicemi posazenými hluboko do čela. Mají světlé vlasy, modré oči, hezký rovný nos, tváře ze široka tesané.

Jsou to Petr a Jakub Strumpf, kulakové z Katarinathalu. Potomci prvních německých kolonistů. V této končině je takových kolonistů mnoho. Vesnice mají německá jména. Katarinathal, Worms, Waterloo, Landau, Heidelberg, Speier, Mannheim, Salz, Salzburg, Strassburg...

„Mnoho jsme vytrpěli. Nechtěli jsme se dát zkolektivisovat; bránili jsme se zuby nehty a udrželi jsme si každý kousek půdy. Bratr i já jsme nechtěli otročit na cizím. Vždyť s pokolení na pokolení přecházela půda, kterou jsme obdělávali. Bolševici ovšem neuznávali soukromý majetek... Přes 400 Němců z Katarinathalu bylo odvlečeno, protože nechtěli přistoupit ke kolchozu. Náš bratr byl zatčen a odvlečen na Sibiř. Psal svým známým do Švábska... Těžký zločin! Úroda nám nikdy nepatřila. Museli jsme ji odvádět. Předepisovali nám veliké daně. Kdo nezaplatil, třeba neměl z čeho, byl deportován. Jeho majetek byl zabaven a dán kolchozu.

Bolševici předpisovali tolik daní, aby nám nic nezbylo. A ještě chodili a hledali, zda jsme něco neschovali. U koho se něco našlo, byl zatčen. Dva či tři lidé z jedné rodiny. Čím více bylo kolchozů, tím více se zatýkalo. Majetek zatčených byl zkolektivisován. Tak rostly kolchozy a plnila se vězení. Kulak byl méně než zvíře.

Kulak měl vždy připravený pašport na Sibiř... Kulak musel pracovati na kolchoze. Povozy i koně museli být stále připraveni. Někdy se nedostali kulaci ani k obdělávání vlastní půdy, protože kolchoz měl přednost.

Kdo byl jednou zatčen, již se málokdy vrátil. Jen tady Jakub se dostal zpět z kyjevské věznice. Měl štěstí. Bolševici tam usmrcovali lidi plynem...

Pracovali-li jsme na kolchozu, běda nám, když jsme se snad někdy opozdili. Dobytek nám brali, při prohlídkách i peřiny roztrhali, peří schválně rozházeli, kamna rozbořili i stodolu zapálili.

Máme v Nikolajevě sestru. Vezeme jí trochu brambor a tady sele. Vezmeme ji k nám.

A když Bůh dá, vrátíme se do země svých předků. Máme již všeho po krk. Chceme zase žíti v klidu, chceme žíti jako lidé. Od roku 1914 prožili jsme tady peklo."

Proud vozů se dal do pohybu, podsvinče zakviklo, Petr a Jakub nám podali mozolné ruce, žena něco zamumlala a oddala se mlčenlivému snění. Snad myslela na cestu domů, tam někam do Švábska, odkud před dvěma stoletími některý z jejích předků vyjel na voze s nářadím, motykou, sekyrou, pluhem, pytlem s obilným zrnem a hodně velikou odvahou, aby se lopotil v cizí zemi a tesknil po otčině.

Míjíme řady rumunských vojáků. Vyfintěný důstojník v lakových holínkách jede na koni, pošvihává si bičíkem. Auta Červeného kříže, děla a protiletadlová baterie. V amerických autech, většinou černě lakovaných, sedí vysocí důstojníci.

Krajina je holá, nějaký ten akát přímo straší v této pustině. „Rollbahn", v podobě do šířky rozlezlé cesty, je plná hrbolů, auto se naklání se strany na stranu, vyskakuje a chvílemi tancuje. Za námi v prachu zůstávají kolony zajatců, z nichž mnozí jsou v civilu. Jsou to lidé z Bessarabie, dřívější rumunské provincie,

oné zakázané rumunské země, jíž se zmocnili bolševici v r. 1940.

Přibližujeme se k Černému moři. Pobřeží je obehnané ostnatým drátem. Úzké zálivy se tlačí se svou vodou do stepi. Kolem nás jsou hluboké díry způsobené letadly útočícími střemhlav. Na vyvýšenině leží sovětské helmy. Padlí bolševici byli pietně pohřbeni německými a rumunskými vojáky. Bolševici sami pochovávali padlé jen tak, do nehlubokých jam. Žádný kříž nebo helma neoznačovaly hroby rudoarmějců.

Na horizontě se táhne po obloze mrak kouře a lesknou se světla; září jednou silněji, pak oslábnou, ale za chvíli se ukáží v celé své síle.

To hoří Oděsa!

Vystoupili jsme, abychom se podívali na dělo, v jehož jícnu byl nevystřelený kartáč. Tak rychle musili bolševici utíkat, ač věděli, že se daleko nedostanou. Prohlíželi jsme si houfnici, ale najednou jsme se dali všichni na útěk, zpět k autu. Povšimli jsme si dřevěné tabulky s německým nápisem: Pozor! Miny!

Přes široký liman* postavili zákopníci dr. Todta most. Na vodě plují divoké kachny. Na zčeřené hladině se kolébají lodičky, na břehu jsou rybářské sítě natažené vždy mezi dvěma tyčemi, tak jako na dunajské deltě nebo na Černém moři u Vilkova v Bessarabii. Tam rybáři obnažení po pás, ale v beranicích, loví jesetery, prý nejlepší na světě. Vedle sítí natažených jako záclony ležely háky a jiné rybářské náčiní. Hliněná chatrč na břehu zálivu byla otevřena dělovou ranou. Jedna zeď se sesula a obnažila ubohý vnitřek s velikou pecí, na níž se jistě odpočívalo, spalo, žilo i umíralo. Zabírala největší část domku.

V černém kouři se rýsují oděské domy. Občas šlehá nad nimi plamen. Na nebi letí řada letadel směrem k Nikolajevu, jiná krouží nad městem a vlekou za sebou bezmotorová letadla.

* liman = mělký záliv při ústí řeky do moře.

Do Oděsy se vracejí uprchlíci. Většinou jsou to ženy. Uprostřed silnice leží bezvládně sovětské tanky, děla, bedny se střelivem, pušky. Rumunští vojáci opatrně prohledávají pole podél silnice, opatrně jako slepec šťourají před sebou holí, hledají miny a pochovávají padlé.

Nový proud uprchlíků. Defilé hrůzy. Vzrůstá zmatek. Uprchlíků není ovšem tolik, kolik jsem jich viděl na silnicích poražené Francie; vždyť tady lidé neměli kam utíkat a neměli také co zachraňovat. Jejich ranečky jsou skrovné, je to většinou jen uzlíček s rodinnými památkami, zarámovanými fotografiemi, příbory, sklenicemi.

Daleko před Oděsou jsou barikády. Pytle s pískem, staré železo a benzinové nádrže. Každých dvě stě metrů jsou barikády. Moje srovnání Barcelony s Oděsou nebylo omylem. Před Barcelonou byly také barikády a byly také takhle primitivně stavěny.

Kus dále zase překážky ze španělských jezdců, potom protitankové hráze a hluboké příkopy.

Poslední barikády byly z nepálených cihel a cisteren stmelovaných betonem.

Vjíždíme do oděského předměstí St. Peresyp, zatopeného vodou. Bolševici vypustili vodu z přehrady a otevřeli kohoutky vodovodů. Chtěli zabránit nepříteli přístup do města a sobě zajistit bezpečný ústup. Město bylo však proti očekávání bolševiků obsazeno s jiné strany, od Tiraspolu, od vesnice Dalnik.

Vody je místy přes metr. Krok za krokem jedeme šplouchavou záplavou, voda vniká i dovnitř autobusu. Máme strach, abychom nezůstali stát. Bojíme se, že neprojedeme. Domy, celé ulice jsou prázdné, okna vybitá, voda se valí bez překážky dovnitř. Jedeme opatrně za nějakým selským povozem. Úzkostlivě pozorujeme jeho neobyčejně vysoká kola. Ukazují nám cestu.

Voda je rozlitá po celé délce ulice a zaplavila všechno do veliké šířky. Bavíme se pohledem na jednotlivce, pokoušející se dostati

do města pěšky. Ženy si vyzouvají boty a zvedají sukně až po pupek, ale přesto se musejí vracet. Zastavujeme uprostřed jízdní dráhy. Zdá se, že i my budeme muset zpět. Starý vůz pouliční dráhy položený uprostřed ulice zatarasuje cestu. Stojíme bezradně uprostřed jezera, které mělo zamezit přístup vítěznému vojsku do města. Selský povoz před námi pokouší se proklestit si cestu. Podařilo se. I nám se to zdařilo po velkých obtížích. Museli jsme pak odbočit a vjeti do nádvoří továrny na automobilové a traktorové součástky, odkud přes nákladní nádraží a kolem přístavu se dostaneme snadněji do města. Zlámali jsme u obou autobusů péra.

Dostali jsme se až k továrně na stroje „Janvarskogo vostanija" a odtud do vnitřního města. Továrna byla úplně zničena, stroje rozbity, budovy hrozily zřícením. V továrně „Krasnyj profitern" prohlížíme zlomená péra aut. Přesto musíme dále.

Pohled na zničené hodnoty je smutný. Pokroucené potrubí, ztrhané elektrické dráty, ohořelé stroje, kupy cenného materiálu. Rozhlížíme se kolem. Americký novinář při pohledu na tu spoušť říká uznale: „Ani čert by to lépe nerozmlátil!" Člověk ovšem neví, zda to byla pochvala nebo zda byl ovládán stejnými pocity jako my všichni ostatní.

Jsme v městě, které žilo vždy revolučním životem, v městě, odkud se šířila revoluce po kraji. Jsme v městě, které patří k nejdůležitějším. Ztráta Oděsy má velký vliv na celé trvání dalšího boje na sovětském jihu. Největší černomořský přístav je v rukou spřátelených armád.

Pro bolševiky je to těžká rána. Poznáváme to jasně, když projíždíme nákladním nádražím, kde je mnoho a mnoho vagonů, poznáváme to, když se díváme na moře, do přístavu, v němž je mnoho potopených lodí.

Možná, že je mezi nimi i španělská lod' „Antonio Lopez", na níž odvlekli bolševici ze Španělska mnoho set nacionalistů z vězení v Barceloně, v Madridu a ve Valencii.

ODĚSA

Projíždíme opatrně, pomalu. Nervy všech jsou napjaty k prasknutí. Vždyť všude tady hrozí nebezpečí, že najedeme na minu, protože bolševici všechno podminovali. Pod městem jsou staré katakomby ještě z doby turecké vlády. Město samo je tureckého původu a jmenovalo se původně Chadžibej. Teprve roku 1795 bylo Rusy přejmenováno na Oděsu a zřízen zde přístav. V těchto starých tureckých katakombách se skrývali bolševici a na mnohých místech byly připraveny pekelné stroje. Hlavně pod důležitými křižovatkami.

Oděsa byla obsazena teprve před dvěma dny a nebylo lze město v tak krátké době vyčistit a hlavně katakomby důkladně prohlédnout.

Autobusy jezdí úplně zvolna nákladním nádražím, spojeným s přístavem. Spálené vagony čpí pronikavým pachem. Na některých jsou vagonové podvozky, ale i ty jsou k nepotřebě, neboť bolševici urazili kladivem hlavice u kol. Mnohé vagony s ruskými nápisy nesou značku kopřivnické vagonky Tatra.

Průrvou ve změti zničeného nářadí se ukazují plynojemy, pokroucené jako krabička konservy, a zdůrazňují šílené ničení bolševiků, bezmocných vztekem nad vlastní porážkou. Stěny plynojemu jsou ošlehané plameny, dílem rozpuštěné jako vosk svíčky.

Velikou oklikou se dostáváme do vnitřního města.

Zastavuje nás rumunská hlídka, osmahlý venkovan z Bessarabie v huňaté čepici vysvětluje přívětivě, kudy máme jeti, kterým ulicím dosud neprozkoumaným se máme pro jistotu vyhnouti.

Na rohu ulice střílejí kluci z praku do dutinky dělového náboje. Pro ně, v jejich svaté prostotě a nevědomosti, má i válka své příjemné stránky. Malí, špinaví otrhánkové, čiperní a dětsky rozpustilí, smějí se uličnicky kamarádovu neúspěchu. Rumunští vojáci jsou s nimi dobří přátelé. Vozí je na koních, dávají jim chléb a konservy. Kluci vítají každý takový dar huronským řevem radosti. Není divu! Nejedí vždy, když mají hlad. Ve městě není otevřených obchodů. Obyvatelstvo bylo toho času odkázáno jen na pomoc vojska.

Přímou a širokou ulicí klouže náš autobus a hledá cestu k velitelství. Domy mají okna přelepená papírovými pásy; obvyklá ochrana proti tlaku vzduchu při bombardování ze vzduchu. Je vidět, že domům nebyla věnována v posledních letech žádná péče. Na ulici „Puškinskaja" v hotelu „Krasnaja" je kancelář Inturistu, oné pověstné státní cestovní kanceláře, která vodila turisty kam chtěla a hlavně za nos. Ukazovala jim jen to, co se hodilo pro komunistickou propagandu v cizině. Okna této zakuklené propagandistické kanceláře a GPU zároveň jsou polepena plakáty černomořských lázní, jaké byly posílány do ciziny. Před budovou je rumunský kulomet. Dva vojáci s puškou kouří cigaretu, na niž každý mimojdoucí domorodec spočine žádostivým pohledem. Cigarety nelze tady dostati již mnoho měsíců. Ty, které se tu dříve prodávaly, nedaly se kouřit. Byly prý ještě horší než ony ukroucené hbitě v novinovém papíře mezi dvěma prsty z ruské máchorky. Máchorka je vlastně rostlinné smetí, listí a seno. Po skutečném tabáku a jeho chuti ani stopy.

Na nároží ulice vroubené košatými stromy stojí druhý kulomet, přikrytý stanovým plátnem. Vousatí vojáci ukrajují rozvážně z krajíce chleba a vyškrabují paštiku z velké plechovky.

Lidem zírá zoufalost z tváří. Zcela jinak vyhlíželi lidé v poražené Francii, v Belgii nebo v Holandsku. Něco tak bezútěšného,

jako byl pohled na lidi v Oděse, jsem neviděl ani za španělské války v Brunete.

V Brunete, malé vesničce u Madridu, se dočkal rudý generál Miaja nejstrašnější porážky. Padlo tam na 45.000 rudých bojovníků. Ani jeden dům tam nezůstal celý. Zůstalo tam však přece několik lidí — byl zachráněn jako zázrakem kostel, kam se uchýlili při bojích — a s těmi jsem se setkal jednoho prosincového dne, jenž byl ale tak teplý, že vzduch byl prosycen hnilobným zápachem. Ti lidé se sice také nesmáli, ale měli v tvářích pokojný výraz a vůli vyrovnat se s danou situací. Zařizovali se ve zbořeništích, opravovali ohniště — život se pro ně nezastavil.

Tihle zde, jako by již nežili nebo nevěřili v jiný život, než byl ten neradostný za bolševické vlády. Vyhaslé zraky bez života se upíraly do země, nohy se pohybovaly jen mechanickou setrvačností.

Oděsa je výstavné město. Za občanské války, která trvala od říjnové revoluce 1917 až do března 1920, kdy se teprve po německé, petljurovské a anglo-francouzské okupaci stala sovětskou, byla třetina domů zničena a znovu vystavěna. Proto je i přístav prostorný a nebyl zrovna špatně zařízený.

Zastavujeme před budovou GPU, kde je velitelství rumunské armády. Před čtyřpatrovým palácem je neobvyklý ruch. Musíme ihned pryč. Je nebezpečí, že podminovaná budova vyletí do povětří. Opatrně projíždíme barikádou, jedeme těsně po kraji zákopu a vjíždíme do parku Ševčenkova.

Je poledne. Obědváme z vlastních zásob vojenskou slaninu zabalenou jako salám, aby dlouho vydržela.

Trávníky parku jsou plny papírů, hadrů, vystřelených dělových nábojů, leží na nich rozbité selské povozy bez kol. Stromy jsou polámané.

Široká alej končí náměstíčkem, odkud je pohled přes sportovní stadion na moře. Stadion je imposantní aréna s kruhovitými řadami kamenných sedadel jako v antických amfiteatrech. Několik

tisíc sedadel. Je to jediná stavba opravdu evropské úrovně. Jinak jsme neviděli zhola nic, co by stálo za pochvalu.

Kolem stadionu jsou zákopy a stopy po bolševických dělostřeleckých posicích. Přístup k nim je zabarikádován drátěnými překážkami a lavicemi z parku. Počíná pršet, drobný déšť studí. Nikdo z nás to ale nepozoruje. Nad městem se ozývají dunivé výbuchy a každou chvíli šlehají odněkud do výše plameny. Je zřejmé, že jde o založené požáry a výbuchy min. Stojíme vlastně na bitevním poli. Na každém kroku cítíme nebezpečí; nedbáme ovšem ničeho, znervosnělí chtěli bychom býti blíže požárů, litujeme, že nemáme k disposici telefon, abychom mohli svým čtenářům sděliti dojmy prvních zahraničních novinářů, kteří směli vstoupiti do Oděsy.

Uvědomuji si, že se svého povolání nikdy nevzdám, kdyby bylo sebe nebezpečnější, uvědomuji si, že se nikdy nenasytím honby za neobvyklými poznatky, které by stály za to, aby se člověk za nimi honil tisíce kilometrů a nedbal jakýchkoliv pravidel bezpečnosti, uvědomuji si, že býti novinářem, znamená žíti více než jiní, žíti plněji, intensivněji. Býti novinářem znamená dnes sloužiti lidstvu stejně jako býti lékařem, badatelem, objevitelem, vynálezcem. Je to nejkrásnější a nejvíce vzrušující zaměstnání na světě. Je k němu třeba míti odvahu, osobní přesvědčení, býti apoštolem nových myšlenek, je třeba umět žít a být celým chlapem. Je to povolání pro silné. Nikdy nebudu ničím jiným, byť bych snad jednou i noviny opustil, protože přijdou jiní, silnější, talentovanější... Konec konců i žurnalista odejde jednou do ústraní, protože pozná, že už jej nic na tomto světě nepřekvapí, že jeho smysly jsou opotřebovány, otupeny. Ale až si odpočine, jistě se zase vrátí, byť by to bylo jen proto, aby se zase pohroužil do čarovné atmosféry tiskařské černě, která má pro novináře nejlibější vůni ve světě...

Město je druhý den obsazeno, vodovod ani elektrárna nejsou ještě opraveny. Vojáci se snaží uvésti alespoň trochu do pořádku

bolševické dědictví. Nadlidská námaha. Vojáci se snaží lokalisovat oheň pomocnými prostředky. Jde to ztěžka. Občané postávají u ohňů, ale nikomu ani nenapadne, že by mohl pomoci. Nedá se stejně nic zachránit. Takové myšlenky jdou asi v jejich hlavách.

Pobyt v městě je nebezpečný a proto přes všechny prosby musíme město opustit. Každý z nás se zlobí na svého kolegu. Jsou to všichni významní novináři, každý znamená ve své vlasti novinářské eso. Všichni si říkáme, že kdyby snad s námi nebyl Y. nebo X., směli bychom snad přece zůstat. Na mně přece nezáleží, nemám rodinu, nebo mám odvážnou ženu, ta by se již nějak životem protloukla, ale já bych získal svému listu nejpoutavější reportáž, nejvěrnější vylíčení obsazeného bolševického města za temné noci, města, v němž číhá dosud nejvážnější nebezpečí takřka na každém kroku. Konec konců novinář, kterému se něco stane při výkonu jeho povolání, není vlastně vůbec novinář, ale smolař. To mi říkal již můj šéfredaktor před mnoha lety; tehdy jsem se pokoušel vniknout do tajů reportáží, které považuji za nejdokonalejší útvar novinářství. Učí poznávat život ve všech jeho skrytých koutech.

Ochotný důstojník generálního štábu nám vysvětluje, jak se dostalo město do rukou spojeneckých armád, s jakými ztrátami se bojovalo před Oděsou.

Dovídáme se o úsilí obnovit život v tomto městě, o obtížích speciálních sborů, hledajících výbušniny a třaskaviny ukryté v katakombách nebo i zazděné ve veřejných budovách. Bolševici ztratili víru ve své vítězství, vědí, že vedou zoufalý boj, jehož výsledek jim není neznámý. Chtějí jej pouze oddálit.

Seznamujeme se ještě s cizincem, usedlým od války v Oděse. Nemusím dodávat, že byl členem komunistické strany. Proto jsou jeho informace cenné a do určité míry bez zabarvení. Vypravuje prostě o své zoufalé bídě.

„Když vypukla dávno připravovaná válka," říká a na náš tázavý

pohled dodává, aby ospravedlnil to slovo „připravovaná", s nímž jsme se tak často setkali v rozhovorech se sovětskými občany, „každý o ní věděl již několik let a sovětští občané byli vychováváni všichni ve vojenském duchu. Podívejte se na vojáky na bankovkách, podívejte se na propagační plakáty, podívejte se všude kolem sebe! Uvidíte soustavnou přípravu války. Celé státní zřízení bylo zaměřeno jen na válečné cíle. Válečný imperialismus, to bylo cílem sovětského státního vedení, které tak vidělo jedinou možnost, aby myšlenky světové komunistické revoluce pronikly do celého světa. Byl to démonický sen o nadvládě. Nečekejte slovo proletariát. Nešlo o proletariát, bolševický režim byl režimem židovským. Šlo o nastolení vlády Židovstva. Na jedné straně stálo židovské britské imperium a na druhé straně židovské imperium sovětské.

Jsem původem cizinec. Byl jsem hned po propuknutí války internován.

Židovský sovět oděský nám nevěřil. Po několika dnech jsem byl propuštěn i s jinými cizinci, hlavně Němci, ale hned po kratičké době jsme byli zatčeni znovu a posláni do zvláštního tábora. V táboře se nám vedlo zle. Byli jsme propuštěni teprve 11. října. To v Oděse již nikdo nevěděl, kdo vlastně vládne. Každý dělal všechno na vlastní pěst. Ve věznicích byli sice také ještě političtí vězni, ale protože nálety na Oděsu byly velmi časté, nebyli dobře hlídáni a téměř všem se podařilo uprchnout. Pravděpodobně se jich větší část ještě někde ukrývá, nevědí patrně, že bolševici jsou již pryč.

Držitelé sovětské moci se začali stěhovat již 16. října. Ve čtvrtek odpoledne jako první opustili město lodí Židé s politickými komisaři. Mnozí jsou ovšem ještě zde, ukrytí v katakombách a jistě se pokusí o příležitostné sabotáže.

Měl jsem zavřeného bratra. O něm nevím nic..."

Tážeme se na sovětské poměry. Chceme znáti ceny potravin

a oděvů. Muž není špatně oděn, alespoň ve srovnání s tím, co jsme poznali jinde.

„Chléb byl několikerý. Nejlevnější stál 90 kopějek 1 kg. Židé a političtí komisaři jedli chléb bílý — 1 kg za 5 rublů. Dělník vydělával průměrně v Oděse 300 rublů měsíčně, já sám jsem vydělal o něco více. Mléko stálo ve státním konsumu 90 kopějek litr, ale nikdy se mi nepodařilo mléko koupit. Pravdou je, že jsme kupovali mléko pod rukou od kulaků — 1 litr za 5 až 6 rublů. Maso stálo průměrně 1 kg 25 rublů, ve státním konsumu se mělo prodávat za 16 rublů. Kdo měl štěstí nebo protekci, dostal ve státním konsumu i boty. Ty stály 75 rublů, pod rukou se za ně platilo ale 175, zimník stál pod rukou 350 rublů."

„Kdo prodával pod rukou?"

„Zboží měli Židé. Byli ve spojení s vedoucími kooperativ a státních konsumů, kteří byli zase Židé. Všechnu moc měli Židé. Měli sice většinou ruská jména, ale tak málo změněná, že bylo Žida hned poznat, třebas chodil v rubašce místo v kaftanu. V Oděse byla silná komunistická strana, protože tady lidé dělají revoluci tak, jako jinde chodí do kostela, a Židé ji vedli. Židé měli vždy největší moc. Byli obratní, chytří a dovedli vždy udeřit na pravou strunu tohoto citlivého, ubohého, zaostalého lidu."

Odjíždíme ještě jednou k rumunskému velitelství, ale nezdržujeme se. Ovzduší je naplněno katastrofou. Nechci přehánět, ale dobrý reporter jakýmsi šestým smyslem vycítí, kde se něco stane. Budova skutečně vyletěla později do vzduchu.

Vnitřní město je vylidněné. Na ploščadu Komuny stojí několik vojáků. Puškinovou ulicí přijíždíme k Feldmannovu boulevardu, nejkrásnější oděské třídě, pojmenované po revolucionáři Židovi. Třída je položena nad mořem, nad přístavem. Je tu několik hotelů označených evropskými jmény. Nejhezčí je Hotel de Londres, který patřil mezi nejpřednější podniky Inturistu. Tam bývali uby-

Japonští novináři se potkali náhodou v Bukurešti a sdělují si své poznatky.

Palác pojišťovny Adriatica v Bukurešti.

továni nejvýznačnější cizinci, rovněž v Hotelu de France v nedaleké ulici Lassallově, nebo v hotelu Richelieu v ulici Leninově bydlely oběti pověstného Inturistu. Hotel de Londres není poškozen a také jeho zařízení zůstalo. Podle našich norem je to hotel třetího řádu. V sovětském Rusku patřil mezi přepychové. Jen v Moskvě nebo v Leningradu byly řádné hotely evropského typu, určené pro význačné osobnosti, diplomaty a žurnalisty.

Boulevard Feldmann je postaven v místech, kde stávala kdysi dávno turecká pevnost „Jani Duňa", jejíž části zdiva jsou ještě zachovalé, a to tam, kde je boulevard oddělen od přístaviště, k němuž vedou široké schody, označené pamětní deskou. Ta hlásá do světa, že zde bylo v roce 1905 v první marxistické revoluci postříleno mnoho lidí. Na boulevardu Feldmannově je známý palác knížete Voroncova, v němž je nyní umístěno museum. Tato část města je zcela opuštěna.

Odněkud jde rumunský voják a vede za ruku děvče v šátku. Jdou podél nízké zdi, oddělující boulevard od přístavu, a dívají se na sebe zamilovaně, hluší a slepí ke všemu okolí. Děvče upírá na něj oddaně své velké oči, voják se usmívá na hezkou tvář děvčete, které zapomnělo na tupou bídu, drobící se mikroskopicky ve vzduchu, v němž je hanba, utrpení, chudoba, ponížení a všechno to, co přinesl potupný bolševický režim.

Nad vším tím rozbitá skladiště přístavu, rozbité střechy hangárů, potopené lodi vystrkující do výšky kýl s utlumeným peklem minulých dnů.

Velký státní obchodní dům hoří vysokými plameny, trámy krovů praskají a jiskry létají. Děsivý ohňostroj. Vojáci se marně pokoušejí uhasit toto požaříště.

Je mlhavo a drobný déšť slepuje mlhu. Vracíme se ještě jednou k budově GPU, kde si pořizuji fotografii. Je to poslední fotografie, kterou bylo komu dopřáno zhotovit.

Odjíždíme pak směrem k Tiraspolu. V Oděse nelze za žádných okolností zůstat přes noc. Odpovědnost za nás se zdá našim průvodcům příliš velká.

*

Katedrála s ulámanými kříži na cibulovité báni nese dvě vlajky. Válečný prapor německý s hákovitým křížem a vlajku rumunskou.

Silnice jsou rozkopané, dláždění a koleje pouliční dráhy vytrhané. Dráty elektrického vedení se válejí v hustých chuchvalcích po zemi. Od roku 1936 žiji vlastně životem válečného zpravodaje; není jediné fronty, kterou bych nebyl spatřil, nikde jsem se však nesetkal s takovým šíleným ničením, s takovou bezohledností k těm, kteří zůstanou na místě po útěku poražené armády. Tady mozek vypovídá službu, nedovede nalézti příčinu té zběsilé ukrutnosti, bezohlednosti k těm, kteří musejí zůstat. „Po nás potopa!" To je heslo bolševiků!

Každá válka měla doposud svá jakás takás morální pravidla. Na své cestě poraženou Francií jsme pomáhali uprchlíkům, naši vojenští průvodci obdarovávali vojáky vracející se pěšky domů po prohrané válce; němečtí vojáci byli laskaví a přívětiví k civilnímu obyvatelstvu, skoro jako by se omlouvali za své vítězství. A nebylo to Německo, které vyhlásilo válku. Také v sovětském Rusku se chová říšská branná moc přátelsky. Bolševici nedbají ničeho. Jestliže zrovna nestřílejí civilní obyvatelstvo na útěku, tedy jen proto, že nemají na to nikdy dost času.

V Oděse nebude toho večera svítit elektrické světlo, nebude svítit jiné světlo než svíčky nebo malé kahany jezdectva...

Když se zastavujeme, abychom se rozloučili s důstojníkem, který nás vyváděl z města, vidíme ještě poslední zbytky odporu bolševiků. Několik plakátů! Na jednom jsou vojáci, jak sestřelují letadla. Tank, jak jede přes hákovitý kříž a výzva Molotovova s voláním: „Vítězství bude naše!"

Otevřená vrata, která ústí do prostranného dvora, ukazují o zeď opřenou balalajku. Tak, jak ji tam zřejmě postavil nějaký rudoarmějec nebo civilista před útěkem. Dvůr je kamenný a mezi jednotlivými kameny vyrůstá tráva. Obraz, dokazující mnohem více o ruské duši než všechny knihy, které jsem až dodnes přečetl.

Jiní by se snad při pohledu na toto nádvorní zátiší nudili, ale mně povídá příliš mnoho o měkkosti a povolnosti ruského národa v rukou jeho židovských vládců.

Jsme zase před Oděsou! Město máme za zády. Barikády svědčí o tom, že se tady bojovalo o každý kus půdy jako za války 1914 až 1918 na západní frontě. Sověty byly ve výhodné posici. Záda měli bolševici chráněná mořem, po každé straně byl liman, široký záliv, takže se bránili jen od západu a měli obsazenu jen jedinou výšinu, odkud měli protivníka v dohledu. Rudoarmějci měli možnost dostávat neustále posilu, měli také dosti času cvičit civilní obyvatelstvo k obraně. Připravovali ženy i děti. Proto bylo v Oděse tolik barikád a zákopů v každé ulici.

Museli však ustoupit před mocným náporem, kterému by nebyli odolali. Židovští velitelé vzali nohy na ramena a ponechali vypleněné a zničené město jeho osudu. Nakladli min a s ďábelským úšklebkem zmizeli.

Cestou jsme slyšeli každou minutu výbuch miny. Vojáci je zneškodňovali.

U obce Dalnik jsme v posledních záblescích dne objevili první hroby, hřbitov rumunských vojáků, jichž je tam pochováno přes 800. Mezi nimi několik přílbic německého tvaru. Němečtí vojáci leží tu se svými kamarády zbraní.

Pomalu přejíždějí rumunští vojáci, auta s úředníky civilní rumunské správy, kteří budou postaveni před těžké úkoly. Uvésti znovu v chod město jako je Oděsa není žádnou maličkostí. Kolik problémů bude nutno vyřešit, kolik lidí znovu naučit žít?!

V neproniknutelné tmě jedeme dále na západ, odkud přišlo

osvobození Ukrajiny z nejstrašnějšího nevolnictví, jaké tato země kdy prožila.

Náš autobus jede hlemýždím tempem, uvnitř svítí jen ohníčky rumunských cigaret Dorobant, které jsme dostali od generála Dimitriu v Očakovu. Jen američtí kolegové vytahují opatrně z kapes, aby je nikdo neviděl, papirosy značek Lucky Strike a Camel.

Se slovenským kamarádem jsme srovnávali zážitky dne. Mezi námi nabyla tato ryze americká sobeckost nevšedního významu.

TIRASPOL, POTĚMKINOVA VESNICE

Noc přišla s chvatem; snad si pospíšila, aby nám ještě jednou ukázala ukrajinské nebe plné hvězd, jako na francouzském jihu. Chyběl jen zpěv cikád. Noc byla zladěna lyricky, byla vonná a měkká. Byl to však jenom přelud. Přehlušil jej jeden kolega vyprávěním o polském obsazení Ukrajiny v XVI. století. Tehdy Poláci zabrali všechny kostely a pronajali je Židům. Ukrajinci musili platit Židovi, nájemci kostela, za křest, svatbu i úmrtní výkrop. Žid směl jediný prodávat velikonoční bochníčky, a kdo si do kostela k posvěcení přinesl svůj, musel platit pokutu. Básník Ševčenko sám v jedné ze svých básní si stěžoval, že „stepi moje zaprodané Žid sklízí a děti moje na robotě cizí".

Židé byli v čele všech revolučních organisací a vydávali v Rusku již na počátku tohoto století hebrejsky psané noviny „Kameniž", „Israelit" a několik jiných, psaných žargonem. Náčelníci teroristických skupin, které řádily r. 1905 na Ukrajině, kde přepadávaly i vlaky, organisovaly stávky a vraždily majitele statků, byli vesměs Židé.

Z Ruska uprchlý Žid Grosmann založil tehdy v Londýně anarchistický list a nazval ho „Chléb i Volja". List byl vydržován židovskými příspěvky z Ruska. V tomto listě poučovali Židé, jak se má odborně drancovat a pálit. List byl podloudně dopravován přes Oděsu do Ruska.

Jeli jsme nazdařbůh, nevěděli jsme, kde zůstaneme přes noc. Konečně jsme přijeli do vesnice Mannheim a ptali se po možnostech přenocování.

Protože jsme nemohli všichni přenocovat v chudé vesničce, kde příbytky nám nemohly poskytnout ani noclehu na slámě, zůstal jeden autobus v Mannheimu, druhý zajel do sousední vesnice.

V Mannheimu se nás ujal nově jmenovaný starosta, sukovitý sedlák, kterého nezlomil ani bolševický režim. Peter Schweiger se jmenoval a mluvil dobře německy. Mannheim je jedna z vesnic německých kolonistů.

Zavedl nás do svého domu. V jedné místnosti spala jeho žena, syn a dvě děti, které adoptoval po smrti jejich rodičů.

Měl však ještě jednu světnici, čerstvě vápnem vybílenou. Nanosili jsme si tam slámu a připravili si nocleh.

Jeho žena nám zatím připravila vodu na čaj. Ve venkovské světnici, vonící slamou a muškáty, červenajícími se na okně, pod obrazy svatého Aloise a Jana Nepomuckého, usedli jsme, abychom povečeřeli a vyslechli strohými slovy v německém jazyku vyprávěné zážitky z doby bolševického režimu.

V předsíni spal na pytlích s bramborami do krátkého kožichu zabalený muž s beranicí staženou až za uši. V kuchyni, ve stejné posici, schoulena, kolena u brady, spala jeho žena. Kulaci z vesnice Salz, kteří jeli do Oděsy navštívit sestru.

Trpký život měli všichni tito lidé, ale nedali se. Bolševici vymýšleli s orientální krutostí, jak je týrat, jak zlomit jejich vůli zůstat tím, čím byli. Nic však nepomohlo.

„Uprostřed noci se otevřely dveře jizby, přišli lidé z GPU. Prohledali i postele a pak chtěli třeba zůstat spát, ale jak uviděli obrazy svatých, vzkypěl v nich hněv a nespali jsme my ani oni. Vyslýchali nás, trápili nás, rádi by nás odvedli do vězení. Byli jsme opatrní. Ví Bůh, co by se bylo stalo, kdyby nalezli tento obrázek," říká selka a ukazuje z rumunských novin vystřižený obrázek Vůdce a říšského kancléře Adolfa Hitlera. „Náhodou jsme k němu přišli v Tiraspolu."

Sladíme čaj kostkovým cukrem. Selka se dívá na náš cukr a křičí

radostně: „Sachar, sachar, zuker, je to možné, to jsme již dávno a dávno neviděli...“ Dali jsme jí všechen svůj cukr. Děti dostaly bonbony, ale neměly z nich žádný požitek. Vždyť bonbony nepoznaly.

Starosta mlčky poslouchal rozhovor. Poslouchal, jak jsme si v různých jazycích sdělovali dojmy nebo jak se některý kolega vyptával dětí, dvou malých holčiček, jedna dosud nezačala chodit do školy, kdo je naučil tak dobře mluvit německy. Hrdě řekl: „U nás se hovořilo vždy německy. Otec vždycky učil děti jazyku své vlasti!“

Obdivovali jsme je.

Druhého rána jsme časně vstali a vydali se na další cestu do Tiraspolu.

Tiraspol leží na bývalých rumunsko-sovětských hranicích. Domníval jsem se, že je to veliké město. V oficiálním průvodci po sovětském Rusku stálo, že je to hlavní město autonomní republiky moldavské, která čítá na 600 tisíc obyvatelů a prostírá se podél Dněstru na ploše 8181 km^2. Podle oficiálního sdělení měl míti Tiraspol 50 tisíc obyvatel, vysoké školy, museum, průmyslové podniky atd.

Tiraspol byl prvním sovětským městem za hranicemi rumunské Bessarabie. Byla to pravá Potěmkinova vesnice. Tam, kam bylo vidět s rumunské strany, se otevírá široká ulice s docela hezkými domy. Ulice je zakončena divadlem. Kolem této ulice a za divadlem byla poušť, domy na spadnutí, chatrče, dokazující bolševický podvod. To bylo zákulisí k dekoracím, postaveným proto, aby Inturist měl co ukázat. Tiraspol nečítal dnes ani 10 tisíc obyvatelů.

Seznámili jsme se zde se ženou německého původu, jejíž manžel padl v prvních dnech války. Z jejího vyprávění dala by se napsat celá kniha. Spokojím se jen tím, že budu po ní opakovat, že měla dvě děti, ale přestože pracovala ona i její muž od rána do večera,

jen stěží se dosyta najedli. Teprve nyní žila opět lidským životem. Těší se, že bude jednou pracovat v Říši, kam se chce jako původem Němka vrátit.

Pro zahraniční novináře byl Tiraspol stejně zajímavé město jako Kyjev a Oděsa. Mohli tady přesně sledovat, co bylo v průvodci vylhané, mohli se přesvědčit, na jakých základech byl vybudován bolševický režim a poznat, že nic nemohlo zabrániti před zhroucením vrátkou stavbu z karet. Osobně jsem měl ještě štěstí, že mne německý velitel Tiraspolu major von K. vzal odpoledne na projížd'ku do okolí podél Dněstru, až do vesnice Grigoriopol. Byl to mlčenlivý pán. Řekl-li však dvě slova, znamenala více než celá kniha. Ukázal mi klidnou hladinu Dněstru, kde se chtěla armáda dostat na druhou stranu. Voda stoupla však přes noc o sedm metrů a musel se proto hledat jiný přechod. Ukázal mi pahorek s německými hroby a vysvětlil nástup říšské armády, která odtud postupovala s Rumuny směrem na Pervomajsk. Vděčím majorovi von K. za jedinečné poznatky a informace.

Cesta vedla půvabnou krajinou. Dněstr byl pod námi v údolí, hýřícím jedinečnými podzimními barvami. Krajina měla jemný nádech, jako obrazy Florent'ana Sandro Botticelliho, měla své hluboké a svaté kouzlo a cudnou něhu. Křehounké břízy se pohybovaly jemně v mírném vánku. Byl to pohádkový pohled. Hleděl jsem do modrých kouřů dálky a úplně jsem zapomněl, že se tudy přehnala válečná litice. Major von K. přišlápl potom na plyn, auto řízené zkušeným řidičem ujíždělo velkou rychlostí do Grigoriopolu. Brzy jsme měli poznat protiklad k tomuto obrazu, který se mi za chvíli zdál vysněným.

Grigoriopol je malá vesnice s chudičkými, přízemními domky. Byla téměř vylidněná. Na domech byly ještě nápisy s označením útvarů, vojenských kanceláří. Sem tam byli ještě vojáci. Několik domečků trčelo v troskách.

Vrátili jsme se do Tiraspolu pozdě večer, za úplné tmy. Krajina,

Moderní bukureštská architektura.

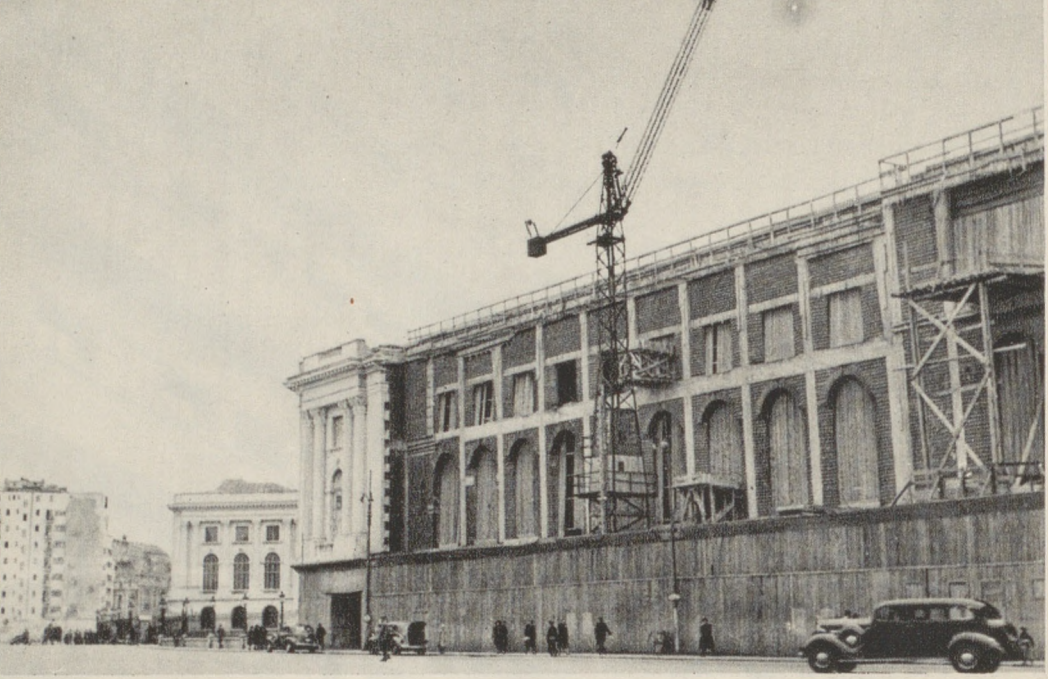

Královský palác se rozšiřuje o rozsáhlé budovy.

Náměstí u královského paláce se sochou krále Carola I.

Ochrana před nálety u hotelu Athénée Palace v Bukurešti.

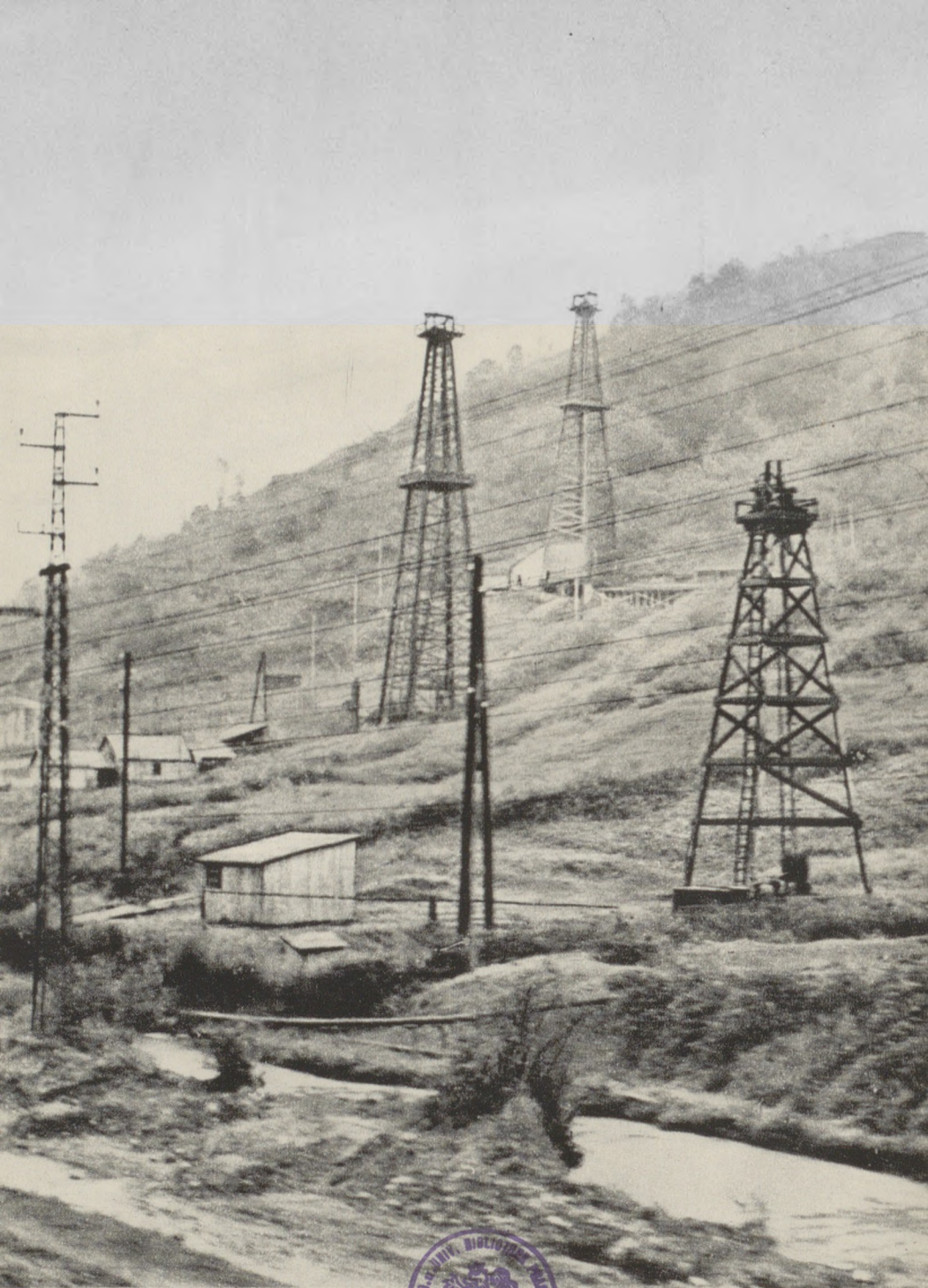

Naftová pole v Rumunsku.

kterou jsme před krátkou dobou projížděli v denním jasu, byla chmurně černá, nevlídná, nehostiná. Ve dvou kuželech světla, které rozrážely tmu, se třepotala hejna nočního hmyzu.

Major von K. dovezl mne do vojenské správkárny automobilů, kde jsme spravovali prasklá pera autobusů a v jejíž kantině jsme se stravovali. Spali jsme v rumunské vojenské nemocnici. Vrchní lékař uvítal nás německy, anglicky, francouzsky a mého milého kamaráda, madridského novináře Sancheze, dokonce španělsky. Postaral se všestranně o naše pohodlí. Spali jsme na čistých postelích a mohli jsme se také osprchovat teplou vodou. Rumunská pohostinnost zaslouží vůbec velké pochvaly.

Královský guvernér Transnistrie, profesor G. Alexianu, pozval nás druhého dne na svačinu a věnoval se nám s neobyčejnou laskavostí.

Vyjeli jsme za špinavého deštivého rána dále ke Kišiněvu. Odtud jsme chtěli pokračovati autem přes Varšavu, ale hned za Tiraspolem jsme znovu zlomili pera a museli jsme z Kišiněva jet vlakem.

TRANSNISTRIA

Obyvatelé Transnistrie, země mezi Dněstrem a Bugem, jsou většinou Rumuni. Na obou stranách Dněstru mají stejné zvyky a obyčeje, tatáž řeč je sbratřuje. Celé území staré Dakie je rumunskou kulturní oblastí.

Od r. 1812 byl tento kraj pod ruským jhem. Lidé ale nezapomínali přes všechno utrpení, že patří k Rumunsku. V lidových písních naleznete touhu po staré vlasti.

Transnistrijští Rumuni zpívají:

„Dněstře, Dněstře, ó tvůj břeh...
v dáli národ můj je v snech."

A Rumuni mezi Prutem a Dněstrem zpívali:

„Prut nás odděluje,
Prut nás ale neusmrtí.
Ústy ho vypijeme..."

Transnistrijec není Slovanem. Stačí připomenout tanec ciuleandra, který se tančí v sedmihradských horách a tančí se v celé Transnistrii, zastavuje se u Bugu, této východní hranice rumunské. Bessarabie a Transnistrie představují z národního hlediska nezrušitelnou jednotu, řeč, náboženství, umění, vše nese všem společné znaky.

Nemohli to zapřít ani bolševici a ponechali kraji jeho název

Moldavie a 2. srpna 1940 založili samostatnou moldavskou sovětskou republiku, jednu ze 16 federativních republik SSSR.

Transnistrie, nové pojmenování pro moldavskou sovětskou republiku, se vrátila k své staré vlasti a hledí vstříc nové výstavbě pod vládou maršála Iona Antonescu, vrchního vojenského velitele a conducatora rumunského národa.

V hlavním městě Tiraspolu je sídlo civilní správy, v jejíž čele stojí královský civilní guvernér prof. G. Alexianu. Do kraje zpustošeného komunistickou anarchií je zaváděn nový duchovní, společenský a hospodářský život.

DVĚ TŘETINY DUŠÍ VYHUBILI BOLŠEVICI V KIŠINĚVU

Za Tiraspolem jsme dosáhli brzo města Tighiny. Městečko má starou zachovalou pevnost. Byla postavena v dobách válek proti Turkům. V Tighině se urputně bojovalo, protože Dněstr tvořil přirozenou obrannou linii a bolševici se tady chtěli uhájit pokud možná nejdéle. Tady se vlastně začala velká serie bolševických neúspěchů.

Tighina již jednou v historii hrála podobnou úlohu. Bylo to za válečné expedice švédského krále Karla XII., který se sem utekl po prohrané válce s Ruskem.

Bolševici se tady udrželi jen několik dnů. Na domech vlají prapory s hákovitým křížem a rumunské vlajky. Těchto domů není mnoho. Před útěkem zapálili bolševici město, jiné domy jsou rozstřílené. Život je tu jako na frontě. V prudkém dešti přenášeli na nosítkách raněné. A jiný obraz: u zbořených domů stály staré babky a prodávaly za astronomické ceny ovoce. To už je tak za války, každý chce vydělávat...

Doplnili jsme zásoby pohonných látek a poobědvali ve vozech. Na nádraží jsou sanitní vlaky, jeden právě odjíždí. Převáží raněné z nemocnice v Tiraspolu. Těžce ranění byli převezeni letadlem.

Silnice je v dobrém stavu. Otto si libuje. Usmívá se a hvízdá písničku „Berliner Luft, Luft, Luft...".

Po páté hodině odpolední jsme se dostali do Kišiněva.

Je to město s pohnutou historií. Hlavní město Bessarabie bylo významným provinčním městem již za carského režimu, ač ne-

mělo železničního spojení. Až do roku 1871 cestovalo se do Kišiněva dostavníkem. K Rumunsku bylo toto město připojeno v roce 1918 a k bolševickému Rusku v r. 1940. Za rumunské éry čítalo 113 tisíc obyvatelů. Do června 1941 nebyla to dlouhá doba, ale stačila, aby Kišiněv pozbyl dvou třetin svého obyvatelstva a z moderního kvetoucího města, přestavěného podle moderních plánů, zůstaly jen trosky.

Jen Dünkirchen lze přirovnat k dnešnímu Kišiněvu.

Na ulici Catargiu dům vedle domu byl rozbořen, náměstí Piata Veche ukazovalo jen ohořelé zdi bez střech. Ty se propadly do zřícenin. Lidé chodili bez cíle ulicemi bez obchodů, kolem smutných spálenišť.

Jen na rohu ulice se postavila bokatá venkovanka s košem fialových aster a vinných hroznů. Na vysokém žebříku opravoval elektromechanik vedení pouliční dráhy. Divoce zarostlí Moldávci ve vysokých beranicích zvědavě se dívají do fotografického aparátu, dávají se fotografovat z profilu i zpředu, ukazujíce zkažené žluté zuby v pitvorné grimase, která má být úsměvem.

Kam oko dohlédne, samá zřícenina. Začíná nám býti z těch pohledů úzko, cítíme se pojednou všichni nějak nervosní, sklíčení, je nám z toho ze všeho nanic. Kišiněv jako mnoho jiných míst bolševici zničili. Co by se bylo stalo, kdyby rudé hordy se dostaly až k nám?

Zbývá ještě několik minut do odjezdu jediného vlaku, jezdícího denně hlemýždím tempem do Bukurešti. Rychle jedeme na nádraží a loučíme se se svými autobusy.

Vlak má jediný spací vůz. Máme vyhrazeno mimo to půl vagonu první třídy. O lůžka ve spacím voze metali jsme los. Zůstal jsem se svými kamarády v oddílu první třídy.

Vlak je přeplněn rumunskými a německými vojáky a četnými civilisty.

Ráno jsme se probudili před Bolgradem. Jsme v Bessarabii, kdysi

rumunské zakázané zemi. V roce 1940 jsem se dvakráte marně ucházel o povolení navštívit Galac nebo Brailu, ačkoliv jsem cestoval s rumunským diplomatickým visem, které mi bylo s velkou ochotou dáno na pokyn ředitele tiskového úřadu p. Dragu.

Bolgrad je obýván většinou Bulhary. Živí se rybolovem na jezeře Ialpug. Podél trati vidíme vypálené domky železničních zaměstnanců. Ať s kterékoliv strany, představovali se bolševici takoví, jací jsou. Bořitelé všech hodnot, ničitelé a teroristé!

Bessarabie je země mezi třemi vodními toky. Dunaj, Prut, Dněstr. Melancholická země. Země zvláštního kouzla, země šedá a hnědá, vyprahlá. Líbí se mi však. Připadá mi, jako by se teprve narodila.

V létě je tu vedro, v zimě ukrutná zima, hladoví vlci vyjí po stepích. A ve vesnici byla jiná dravá zvěř — Židé. Pejzatí orthodoxní mojšlové. Bylo-li v některém městě padesát obchodů, čtyřicet devět bylo židovských a padesátý obchodník měl aspoň za ženu Židovku.

Vlak přejíždí po novém mostě do Reni. Krásný železný most je rozlomen uprostřed, jako by byl příliš zatížen a prolomil se. Pionýři se pokoušejí to spravit. Reni je město na Dunaji a známé vývozem obilí. Ročně se vyváželo až 40 tisíc vagonů.

Galac. Zajímavé město na Dunaji při ústí Seretu a Prutu. Řeka je tady tak široká, že druhého břehu nedohlédneš. Město bylo založeno v XVI. století.

Na nádraží je válečný ruch. Vojáci, obchodníci s užitečnými i neužitečnými drobnostmi, prodavači novin. Nestojíme tady dlouho. Jen co by lidé mohli přesednout. Za dvě hodiny jsme v Braile.

I Braila je přístav na Dunaji, mnohem větší než Galac. Má dvakráte tolik obyvatel. Město vybudoval ruský generál Kiselev podle plánů města Oděsy. Ulice jsou široké a je v nich hodně ruských prvků.

Pozorujeme oknem nádhernou krajinu na dunajské deltě. Dunaj se rozlil a rozložil v mnoha ramenech, na vodě se uhnízdily divoké kachny, plameňáci, volavky a jiná vodní havěť.

Kéž bych měl honební lístek v Rumunsku...!

Vojáci se baví střelbou z oken vlaku. Kachny po dopadu kulky na vodní hladinu se zvedají a odlétají kousek dále, rozmrzelé, že byly vyrušeny z tiché pohody.

Na kteroukoliv stranu jsme se vychýlili z okna, všude byla voda, rákosí na žluté hladině a nekonečné šedivé nebe. Močálovitá krajina, bažiny a voda valící se v nesčetných ramenech do Černého moře, polykajícího vody s věčnou nenasytností. Široká zatopená rovina kam až oko dohlédne, všude voda, voda, voda...

Vzpomínám na román rumunského spisovatele Oscara Ciska „A proud se valí dál". Ano, přehnala se bolševická bouře, proud se však valí dál...

Na každé stanici je vzat vlak útokem. Jsme zabaleni do přikrývek, zabarikádováni rozhodnutím nikomu neotevřít. Oddíly jsou plné, ale v Buzau dáváme se obměkčit mladou paní, která opouští nevěrného manžela a ujíždí mu do Bukurešti se dvěma kufry stříbrného stolního náčiní. Za chvíli se vtlačila mezi nás stará dáma, která uprchlici doprovází, potom ještě silný pán, hovořící německy, mad'arsky, francouzsky a anglicky.

Bukurešť. Město, kde se vždy příjemně žilo. Dnes se tady také pociťuje válka.

Byli jsme očekáváni. Bukurešť je přeplněna, hotely obsazeny. Autobus nás rozváží jednotlivě po malých skupinách do různých hotelů...

Poznal jsem Bukurešť v zimě, v létě a nyní jsem tu opět v pozdním podzimu. Poznal jsem Bukurešť v míru, za její první a tajené mobilisace, a nyní jsem tu za války. Je to nyní hlavní město velikého království. Rozlohou je téměř tak veliké jako Paříž, ač má pouze něco málo přes 600 tisíc obyvatelů.

Bukurešť je líbezné město, harmonická směs starých kostelů a moderních mrakodrapů. Setkává se tady Orient se Západem. Prostá luční květina a vznešené, vyumělkované, jako ve skleníku vypěstované orchideje. Styl americké architektury a styl typicky rumunský, jemuž se říká brancovanský,* se potkávají v souladu a přece jsou si tak vzdáleny. Je to město, v němž se i chudým žije docela dobře.

Malebná a rozmanitá Bukurešť. V ulicích to šumí a kypí jako šampaňské. Člověk tady má pocit jakési blaženosti. Je to město usměvavé.

Bylo prý založeno pastýřem Bucurem. Na břehu Dâmbovice založil prý kostelík a kolem něho vzniklo později toto úhledné město. Vznešení bojaři v XV. stol. postavili pevnost, pozvali obchodníky, založili obchodní domy a opevněné monastýry, v nichž se nežilo zrovna příliš klášterský, ale nebudiž jim to vykládáno ve zlé, možná, že by dnešní Bukurešť nebyla tak půvabná a veselá.

Vždyť ani dnes se mnoho nezměnilo. Calea Victoriei je stále nejživější bukureštská třída s nejelegantnějšími obchody, v nichž se prodává vkusné zboží. Rozdíl je jen v tom, že přichází z Vídně a z Berlinu místo z Paříže, jak tomu bývalo dříve. Nepoznáte to ovšem na první pohled, vývozní firmy se přizpůsobily. Teprve prodavač nebo štítek na zboží prozradí výrobce. Je to pěkné vysvědčení německému vývozci, uvážíme-li, že v Bukurešti ještě dnes má většina ulic francouzská jména, vedle ulice Briandovy je ulice Poincarého, Edgarda Quineta, Barthoua, Franclina Bouillona, Roberta de Flerse, prostě jména francouzských politiků, spisovatelů a skladatelů, takže Bukurešť byla opravdu „Paříží Východu" a člověk mnohdy nevěděl, je-li na pařížském nebo na bukureštském „boulevardul".

Francouzské filmy se tady hrály současně s pařížskou premié-

* Styl nazvaný podle starobylého rodu Brancovanu, který vládl koncem XVII. a začátkem XVIII. století v Multansku a Moldavsku.

rou, francouzští hudebníci byli tady jako doma, tiskly se tady i noviny ve francouzské řeči a bylo dobrým tónem hovořit francouzsky. Každý číšník v kavárně, restaurantu, v obchodech prodavači, všichni ovládali franštinu, jako kdyby byli rození v městě na Sekvaně. Bez falešného přízvuku a pěkně spisovně.

Dnes se Bukurešť učí německy. Soukromé jazykové školy a kursy jsou přeplněny. Každý se chce naučit německy v nejkratším možném čase. Protože Rumuni mají pro cizí řeči vlohy, můžete se už dnes dohovořit v Bukurešti německy.

V kinech se hrají většinou německé filmy a biografy Scala, Select, Trianon, Roxy, Palace i Femina jsou přeplněny.

Německé noviny, dopravované letadlem Lufthansy, takže jsou téhož dne v Bukurešti, se čtou jako dříve „Paris-soir", který tu dříve býval týž den večer, „Le Journal", aristokratické „Figaro" nebo bojovná „L'Action Française".

Divadla hrají nyní protižidovské a vlastenecké hry. Tančí se a zpívá. Dorel Livianu zpívá melodické, sladké lidové písně, při nichž se zapomíná na celý svět. Dorel Livianu je tenor, který dovede zacházet se svým hlasem se vzácnou inteligencí. Jeho sametový hlas hladí, vábí, vede vás do třpytných dálav, šíří sdílné teplo.

Po jedenácté hodině večer je i v Bukurešti nařízeno zatemnění jako v celé ostatní Evropě i Americe. Do té doby hýří však zářná světla neonových reklam. Nikde v Evropě nejsou tak pestré.

Bukurešť má zásobovací potíže, ale v „Zisu", v „Capşe", v „Cara cu bere", v „Trocaderu" nebo v restaurantu „Modern" naproti Vojenskému klubu, přesvědčíte se i dnes o oprávněném věhlasu rumunské kuchyně.

Strážníci v hnědorudých uniformách mají přes prsa bílé šňůry a jsou zdvořilí a ochotní. Bukureštské ženy, proslulé krásky, jsou stále elegantní a pyšné jako římské šlechtičny.

Nebýti vojáků v polní uniformě i stráží před královským palácem, majících ocelové přilby, nebýti německých vojáků všech

zbraní, polepených oken a výkladů ochrannými papírovými pásy, ani bychom nepoznali, že jsme v hlavním městě státu, jehož vojáci se vyznamenávají udatností na frontě, kde stojí čtrnáct evropských národů ve svorné pospolitosti na obranu civilisace proti rozvratnému bolševismu.

Vedle hotelu Splendid, přilepeného na královský palác, je vojenský německý domov. Říšská branná moc nikdy nezapomíná dáti svým vojákům všemožné pohodlí.

Rumunský národ nežije bez starostí. Večer před odjezdem jsem zabloudil do orthodoxního kostela Domnita Balaşa. Pod ikonami hořely svíce, bylo jich na sta, malé a tenké jako provázek, i silné jako zápěstí a dlouhé jako poutníkova hůl. Ženy i muži se tiše modlili. Vousatý pop přijímal s úklonami dary a psaníčka s výpisy, za koho a zač se má modlit.

V kostelích se pozná nejlépe, jak žijí prostí lidé.

*

Druhého dne jsme odjížděli pohodlně spacím vozem přes Budapešť domů.

Projeli jsme Rumunskem, Mad'arskem, Slovenskem, nikde jsme nepotřebovali ani ukázat cestovní pas. Cestovali jsme jako Evropani, tak jak budeme cestovat po válce ve sjednocené Evropě.

Evropa bez hranic. Bylo by to něco nevyslovitelně krásného.

Rumunská naftová pole, mad'arská puszta, slovenské hory. Oderberg.

Přerov.

Jsem doma.

*

Kdybych byl psal tuto knihu jinak než jako novinář, který nehledal úmyslně jen negativní zážitky, potřebovala by doslov a politické zakončení. Snad bych musel to či ono vysvětlit, doprovodit celek prorockými úvahami.

Protože jsem však popisoval jen to, co jsem viděl nebo poznal v rozhovorech s lidmi v sovětském Rusku, ponechávám čtenáři, aby si učinil sám úsudek o tom, je-li boj sjednocené Evropy proti bolševismu spravedlivý a může-li kulturní Evropan, za jakého se jako Čech také pokládám, státi na straně bolševiků nebo na straně Velkoněmecka a jeho spojenců.

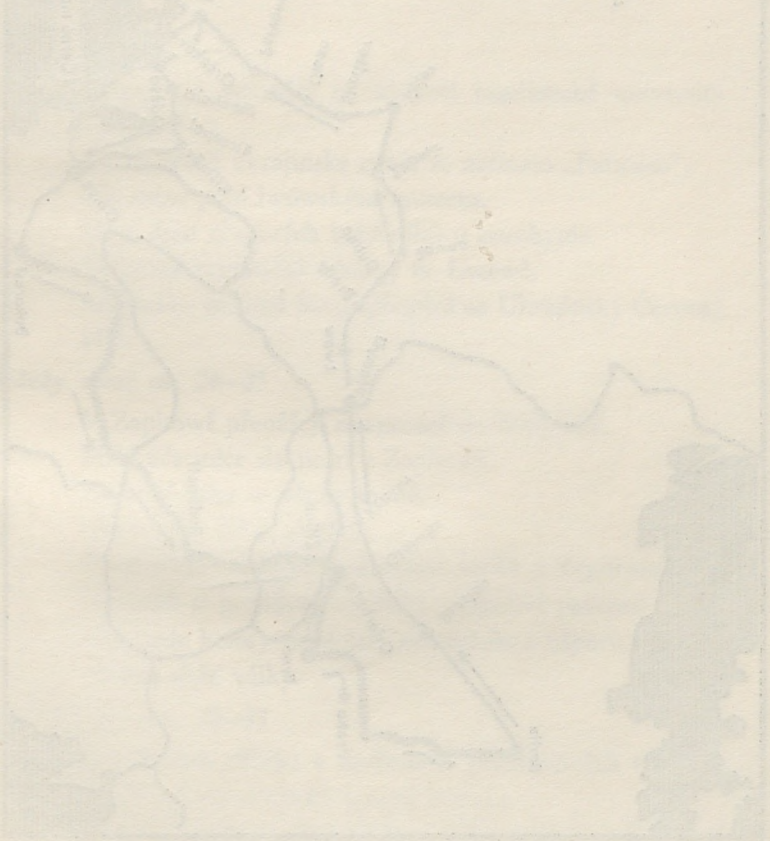

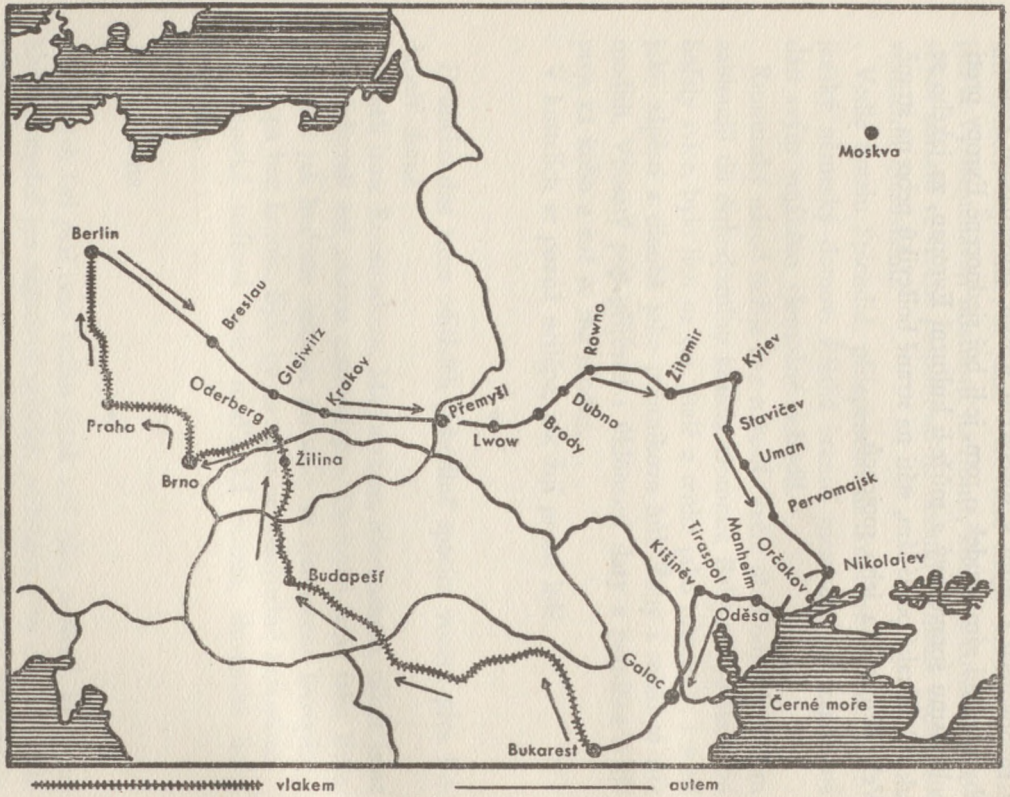

Mapa cesty zahraničních novinářů sovětským Ruskem.

SEZNAM VYOBRAZENÍ

Obrázky mezi str. 8—9

Zahraniční novináři na nádvoří jagellonské university v Krakově.
Ve lwówské ukrajinské opeře se začínalo „Faustem".
Zříceniny před lwówským museem.
Hrob šesti chrabrých bojovníků u Szechynie.
Vojenské orientační tabulky ve Lwówě.
Bulharský novinář Savov přispívá na Ukrajinský Červený kříž.

Obrázky mezi str. 24—25

V Zapitowě přenášejí slavnostně do školy kříž.
Malé účastnice slavnosti v Zapitowě.
Kostelní báby — všude stejné.
Ukrajinský lid je zbožný.
První těžké sovětské tanky jsme viděli u Zapitowa.
Novináři si prohlížejí sovětské pohyblivé pevnosti.
Ani tyhle kolosy neodolaly německému náporu.
Neživá oběť války.

Obrázky mezi str. 32—33

Tak bydleli dělníci v sovětských průmyslových městech.
Další ukázka sovětské bytové kultury.
Protibolševická kresba na kanceláři ukrajinských dobrovolníků a ukrajinské propagační plakáty.

Velitel slovenského pluku major M.
s panem von Schimpff.
Slovenští vojáci v Žitomíru.
O zábavu pro vojáky je všude postaráno. Kino v Žitomíru.
Ukrajinské ženy vyprávějí o svém bědném životě.
Pohled na Kyjev od pečerského kláštera.

Obrázky mezi str. 40—41

Dva pohledy na Korolenkovu ulici v Kyjevě.
Pohled z okna hotelu „Krasnyj Kijev".
Bývalý letní carský palác v Kyjevě, proměněný v Ševčenkovo museum.
Dům sovětů v Kyjevě.
Sovětské velitelství v Kyjevě.
Na noviny je v Kyjevě fronta.
Budova sovětských komisariátů.
Pohled na Dněpr od letního carského sídla v Kyjevě.
Dva bezprizorní.
Z kostela...
Kyjevští okukují cizince.

Obrázky mezi str. 48—49

Nejkrásnější kyjevská třída Kreščatik, zničená bolševiky.
Důsledky války, vedené s barbarskou bezohledností bolševiky.
Trosky stojí jako divadelní kulisy.
Bývalý palác městské dumy v Kyjevě.
Bolševiky zničené budovy v Kyjevě.
Na Revolučním náměstí v hlavním městě Ukrajiny.
Otřásající stopy bolševického díla zkázy.
Bolševici zničili nejkrásnější část Kyjeva.
Zajatý bolševik si připravuje na ulici oběd.

Obrázky mezi str. 56—57

Trosky uprostřed města.
A ještě jeden pohled na Kreščatik.
Zajatí bolševici, zaměstnaní při odklizovacích pracích.
Obětavá sestra Německého Červeného kříže.
Hroby padlých příslušníků ϟϟ zbraní v obci Bělaja Cerkov.
Židovský hřbitov v obci Bělaja Cerkov.
Židé hlásali bezbožství, ale své pochovávali podle svého rituálu.
Dvacet let neviděli ve Stavičevu cizince.
Typy usedlíků ve Stavičevu.

Obrázky mezi str. 64—65

Zanedbané selské stavení v „ráji" zemědělců.
Svátečně odění kolchozníci.
Sovětský kolchoz na Ukrajině.
Italští novináři s účetní jednoho kolchozu.
Sovětský kolchoz u Stavičeva.
Japonští novináři s rumunským kolegou. Vpravo olympijský borec Ošima.
Bělehradský novinář Radulovič.
Novináři při ranní toaletě.

Obrázky mezi str. 72—73

Zahraniční novináři v Umanu.
Krátký odpočinek na cestě.
Hrozná bída sovětských rodin.
Na ulici v Umanu.
Sovětští občané před vývěsnou tabulí se zprávami.
Stopy války v Umanu.
„Nadějná" bolševická mládež.
Cidič bot — první volná živnost.

Vojenské zátiší v Umanu.
Autor knihy „Moře bídy".
Na hlavní třídě v Umanu.

Obrázky mezi str. 80—81

Lidová malířka Valentina Štandhejová.
V Umanu.
Život nezastaví ani válka.
Po náletu.
Bez rodičů. Opuštěné děcko, o něž se stará říšská branná moc.
Zajatí bolševici pochodují na shromaždiště.
Malý bezprizorný se živí jako cidič bot.
Zničené domy na hlavní třídě v Umanu.
Ukrajinští venkované jedou do města pro zásoby.
Občané v Nikolajevě čekají až jim vojáci darují něco k snědku.
Hrob prvního vojáka, který padl v Umanu.
Dva bojovníci za „lepší" svět.

Obrázky mezi str. 88—89

Popravní zeď ve věznici GPU v Nikolajevě.
Přechod z Nikolajeva do Varvarovky.
Venkované se usmívají na cizince.
Pomník maršála Suvorova v Očakovu.
Pohled na přístav Očakov na Černém moři.
Černomořský přístav Očakov. Na moři potopená sovětská loď.
Drátěné překážky na silnici k pevnosti.
Kasárna očakovské posádky.
Zničené domy v Očakově.
Černomořské pobřeží bylo obehnáno ostnatým drátem.

Obrázky mezi str. 96—97

Na černomořském pobřeží.
Kostel, v němž bolševici zřídili palírnu.
Tak chránili bolševici pobřeží před vyloděním nepřátelského vojska.
Přístav v Oděse.
Pevnůstka před Oděsou.
Oděské předměstí St. Peresyp, které bolševici zatopili.
Rumunští důstojníci v Oděse.
Barikády před Oděsou.
Zákopy v oděských ulicích.
Na schodech, na nichž byli r. 1905 popraveni oděští revolucionáři.
Barikády a zákopy byly v každé oděské ulici.

Obrázky mezi str. 104—105

Na Feldmannově boulevardu v Oděse.
Dělo z anglické válečné lodi „Tiger", která r. 1854 ztroskotala u Oděsy.
Dělostřelecký zásah.
To byla továrna na hospodářské stroje.
Budova sovětů v Oděse.
V továrně na traktorové součástky „Krasnyj Profitern".
Bývalý palác GPU, který vyletěl do povětří.
V Ševčenkově parku v Oděse.
Zákopy na oděském sportovním stadionu.
Palác GPU, podminovaný bolševiky.

Obrázky mezi str. 112—113

Pohled k přístavu.
Nemocní zajatci jsou dopravováni na vozech.
Dřevěné kříže na hrobech německých vojáků.

Na hlavní aleji v Ševčenkově parku.
Nesčetní byli zajatci, které jsme viděli na sovětských silnicích.
Také v oděských ulicích jsme našli stopy války.
Takhle si pochod na Berlin jistě nepředstavovali...
Domorodci z Moldavska.
Na neosedlaných koních do zajetí.

Obrázky mezi str. 120—121

Moldavští vesničané hledají práci v Tiraspolu.
Tisíce a tisíce zajatých bolševiků putují do táborů.
Zajímavé typy z Moldavska.
Hlavní třída v bývalém pohraničním městečku Tiraspolu.
Němci na Ukrajině jsou pod ochranou říšské branné moci.
Ukrajinka německého původu, v jejíž rodině se po dvě stě let udržel německý jazyk.
Síň, v níž přijal rumunský královský guvernér Transnistrie zástupce zahraničního tisku.
Královský rumunský guvernér prof. G. Alexianu rozmlouvá s americkým novinářem.

Obrázky mezi str. 128—129

Velitel Transnistrie generál Macic v rozhovoru s novináři.
Generál Macic podává výklad o situaci.
Tak vyhlíží Tiraspol mimo hlavní třídu.
Budova sovětských úřadů v Tiraspolu.
Divadlo v Tiraspolu. Pohled pro cestující Inturistu.
A tak vyhlíží totéž divadlo z pozadí, kam turisty nevodili.
Sídlo rumunského guvernéra v Tiraspolu.
Jediný obchod, který zásoboval Tiraspol.
Sídlo guvernéra bylo dříve domem sovětů.

Obrázky mezi str. 136—137

Vypálené domky v Tiraspolu.
Sloupy jsou ze dřeva a nahozeny cementovou maltou.
Pohled na Dněstr.
Kišiněv.
Pohřeb rumunského vojáka.
Hromady kamení, kde dříve bývaly pěkné domy.
Prodavačka květin na rozbořené kišiněvské ulici.
Bolševici před útěkem z Kišiněva zničili kde se co dalo.
Další ukázka sovětského barbarství.

Obrázky mezi str. 144—145

Chudí lidé byli připraveni o všechno.
Ani střecha nad hlavou nezůstala kišiněvským občanům.
Když bolševici odtáhli před blížícími se rumunskými vojsky.
Podzimní astry v kišiněvských ulicích.
Stejný pohled jako v Kyjevě, Umanu, Oděse...
Na smutné procházce Kišiněvem.
Na nádraží v Galaci.
Bolševici se vymstili na domku železničního zřízence.
V dunajské deltě.
Domek chud'asa u Reni, zapálený ustupujícími bolševiky.

Obrázky mezi str. 152—153

Most, který bolševici na útěku vyhodili do povětří.
Vedle zničeného mostu stavějí pionýři most nový.
Calea Victoriei, nejživější bukurešťská třída.
Nejproslulejší bukurešťská kavárna Capşa.
Před královským palácem v Bukurešti.
Před hotelem Athénée Palace.
Rumunská Akademie v Bukurešti.

Obrázky mezi str. 160—161

Vojenský domov německých vojáků v Bukurešti.
Originální ochrana skla před účinky tlaku vzduchu při náletech.

Obrázky mezi str. 176—177

Japonští novináři se potkali náhodou v Bukurešti a sdělují si své poznatky.
Palác pojišťovny Adriatica v Bukurešti.

Obrázky mezi str. 184—185

Moderní bukureštská architektura.
Královský palác se rozšiřuje o rozsáhlé budovy.
Náměstí u královského paláce se sochou krále Carola I.
Ochrana před nálety u hotelu Athénée Palace v Bukurešti.
Naftová pole v Rumunsku.

OBSAH

Str.

Autorova předmluva 5
Po dvou letech 11
Krakov 15
Krakovské ghetto 18
Od Krakova k Przemyslu 22
Šest chrabrých 30
Lwów 36
Ukrajinci v Haliči 39
Kříž znovu do škol 43
Kostel, kde platili více daní než velká továrna 46
Žitomír 52
Kyjev — matka ruských měst 60
Sofievskij sobor 70
Bezprizorní 74
Gorničnaja 77
Kyjevo-Pečerskaja lavra 80
Kreščatik 84
Ševčenkovo museum 92
Sovětská bytová „kultura“ 95
Bělaja Cerkov 102
Nocleh v sovětské vojenské nemocnici 109
Kolchoz „Lepší život“ 113
Sovětské silnice 119
Uman 125
Ukrajinská noc 133

Nikolajev 137
GPU v Nikolajevě 141
Martyho loděnice 145
Hrob hrdinův 148
Neděle mezi prostým lidem 150
Šílené zbrojení bolševiků 158
Před hořící Oděsou 164
Oděsa 170
Tiraspol, Potěmkinova vesnice 181
Transnistria 186
Dvě třetiny duší vyhubili bolševici v Kišiněvu 188
Seznam vyobrazení 197

Antonín J. Kožíšek **MOŘE BÍDY**

SE 179 PŮVODNÍMI SNÍMKY AUTOROVÝMI

VYDALO NAKLADATELSTVÍ ORBIS, PRAHA • 1942

LAND. u. UNIV. BIBLIOTHEK PRAG
ZEM. A UNIV. KNIHOVNA PRAHA
Státní knihovna ČSR
Univerzitní knihovna v Praze

ORBIS

tlp
1127

K 60·-

14. 8. 42

29. VI. 1942